İSMET ÖZEL

Neyi Kaybettiğini Hatırla

iklim
YAYINLARI

İSMET ÖZEL

NEYİ KAYBETTİĞİNİ HATIRLA

iklim
YAYINLARI

Çatalçeşme Sk. Üretmen Han No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 522 85 11 - 527 73 37

İKLİM YAYINLARI 28
Düşünce

Dizgi, İç Düzen İlke Dizgi
Kapak Aycan Grafik
Baskı Zafer Matbaası
Basıldığı Yer ve Yıl İstanbul, Ağustos 1995

İçindekiler

NEYİ KAYBETTİĞİNİ HATIRLA

Türkiye'de yaşayan biz insanlar ne durumda olduğumuzu biliyor muyuz? Daha da ötede "ne durumda olduğumuz" konusunda kaygılanıp kaygılanmadığımız bir soru olarak önümüzde mi? Elbet bazı dertlerimiz, halline uğraştığımız birçok işimiz var. Hoşnutluk veya rahatsızlık hissine kapıldığımız birçok durumla içiçeyiz. Ama bana öyle geliyor ki, bunların, yani dertlerimizin ve halletmek istediğimiz işlerin mahiyeti daha az kaygılandırır oldu artık bizi. İşlerimizle uğraşıyoruz; ne var ki işlerimizin neye değdiğiyle ayrıca uğraşmıyoruz. Yaptıklarımızda bir şeyler eksik. Birşeyleri kaybettiğimiz besbelli.

Eğer neyi kaybettiğimizi biliyorsak o eksik olan şeyi bulmaya çabalamamız belki birçok zorluğu yenmemizi ve belki de bir çok eziyete katlanmamızı, bir çok tehlikeyi göğüslememizi gerektirecek. Bu elbet zor bir durum. Zor, fakat vahim değil. Vahim olan bir şeyin eksik olduğunu bilmek, bir şeyi aramak gerektiğini hissetmek ve giderek onu aramak; lâkin neyin eksik olduğundan, arayacağı şeyin ne olduğundan habersiz kalmaktır. Türkiye'de yaşayan insanlar olarak zor durumda olduğumuzu söylemek hafif kalır; durumumuz vahim.

Son on yılda Türkiye'de "niceliğin egemenliği" bunca yıl kınanıp karalanan Batı medeniyeti metropolünde olduğundan çok daha yoğun ve yaygın bir geçerlilik alanı kazandı. O kadar ki niceliğin egemenliğinden şikayet etme konumunda bulunduğunu varsayanlar şikayetlerini yine niceliğin egemenliği suretiyle açılan yollarda dile getiriyorlar. Bazıları olan bitene **depolitizasyon** adını taktı. Böyle yapanlar ne aradıklarını bilmediklerini itiraf ettiklerini de bilmiyorlardı kuşkusuz. Sanki politizasyon iyi imiş de, ahali depolitize edilince kötü bir durum doğmuş! Hiç de değil. Ahalinin maruz kaldığı şey depolitizasyon olmadı. İnsanlar kendilerine bir kıymet atfederek etkinlikte bulunma şereflerinden mahrum

bırakıldılar. İşte bu yüzden burada yaşayan millet aramak duygusunu kaybetti. Bir şey aramak sözü anlamlı bir ifade olarak gözükmüyor onlara. Baksanıza: Komünistler komünist olmadıklarını, Türkçüler Türkçü olmadıklarını, Şeriatçılar Şeriatçı olmadıklarını ispat edebilmek için nasıl da büyük bir çaba sarfediyorlar. Kendi kıymetlerinin birer kıymet olduğundan şüpheye düşmüş bir yığın insan, bundan böyle kendilerine kıymetli diye sunulan bazı şeyleri elde etmenin telaşında.

Dikkat edin: İnsanlar başkasına verebilecekleri bir şeyi elde etmeye çabalamaktan günden güne uzaklaşıyor. Edinilmeye çabalanan şey bencilce muhafaza edilebilecek türden. Yani sadece sayıya, ölçüye gelir değerleri el altında tutmaya çabalıyor insanlar. Sadece bunların kendine koruma sağlayabileceğine inanıyor. Ama yaşarken birşeylerin eksik olduğunu da hissediyor. Neyin eksik olduğunu, gerçekte neyi araması gerektiğini de bir türlü keşfedemiyor. Demek ki durum çoğunluğu teşkil eden ve niceliğin egemenliği altındaki bu insanların şifanın nereden geleceğini keşfedemeyeceği derecede vahim.

NEYİN KAYBOLDUYSA KENDİN ARA

Nedir bu kaybolan nesnelerden alıp veremediğin diyecek olursanız, size varoluşun anlamının kaybolanı aramada saklı olduğunu söyleyebilirim. İnsanoğlu yeryüzündeki uyanışına yaratılmış olduğunu farkederek varır. Ama iş burada bitmez, burada başlar. Çünkü yaratılmış olmayı kavramak aynı zamanda kişinin noksanını bilmesi demektir. Bu da bir arayışı gerektirir. Nedir noksan? Nasıl, neyle giderilir? Kaybolduğunu hissettiğimiz ister bir heybe olsun, isterse deve, arayış başlamıştır; büyük arayış.

Hikayemizde devesini kaybeden bir adam var. Bu adam devesini ararken yüksek düzeyde anlayış yeteneğine sahip üç dervişe rastgelmiş. Üç müdrik diyelim onlara. "Devemi kaybettim" demiş dervişlere; "Onu siz gördünüz mü?" Dervişlerin ilki "Bir gözü kör müydü devenin?" diye sormuş. Adam sevinçle "Evet" diyerek cevaplamış bu soruyu. İkinci dervişin "Ön dişlerinden biri eksik miydi?" soru karşısında devesini kaybeden adam heyecanlanarak "Evet, evet" demiş. Dervişlerden üçüncüsü "Bir ayağı topal mıydı?" diye sorar sormaz adam "Evet, evet, evet" cevabını yapıştırmış. "O halde" diye konuşmuş dervişler, "Sen deveni bizim geçtiğimiz güzergah üzerinde arasan iyi edersin, onu bu yolda bulma ümidi vardır." Kayıp devesinin peşine düşen adam bu üç dervişin kendi devesini görmüş olduklarına kanaat getirmiş ve alelacele dervişlerin geldiği istikamete koşturmuş.

Bulamamış adam aradığı yerlerde devesini ve ne yapması gerektiğini yine dervişlerden öğrenmek isteğiyle bu kez dervişlerin peşi sıra gitmiş. Anlayış sahibi üç ermişi akşam üzere bir istirahat menzilinde eliyle koymuş gibi bulmuş. Yine sorular karşısında kalmış adam: "Devenin bir yanında bal, öte yanında mısır mı yüklüydü?" demiş birincisi, adam "Evet" demiş. "Hamile bir kadın mı biniyor senin devene?" demiş ikincisi, yine "Evet" demiş adam. "Biz senin devenin nerede olduğunu bilmiyoruz" demiş

üçüncü derviş. Bunun üzerine deveci bu üç kişinin kaybettiği deveyi çaldıklarına kanaat getirmiş ve onları kadı karşısına çıkarıp başından geçenleri anlatarak üç dervişi hırsızlıkla suçlamış. Kadı, devecinin ifadesini yerinde bularak üç ermişi deveyi gasbetme suçundan hapse atmış.

Kısa bir süre sonra adam devesini arazide başıboş dolaşırken bulmuş ve dervişlerin salıverilmelerini temin maksadıyla mahkemeye başvurmuş. Daha önce dervişlerin kendi durumlarını izah etmeleri için bir fırsat tanımayı hiç aklına getirmemiş olan kadı, onlardan nasıl olup da deveyi hiç görmedikleri halde deve hakkında bu kadar çok şey biliyor olmalarını açıklamalarını istemiş. Dervişler, yolda devenin ayak izlerini gördüklerini, izlerden birinin silik oluşunun devenin bir bacağının topal oluşuna delalet ettiğini; yolun yalnızca bir yakasından ot yemiş olmasının tek gözünün körlüğüne delil olabileceğini; ısırdığı yaprakları yırttığına göre ön dişlerinden birinin eksik olduğunun anlaşıldığını söylemişler.

"Arılar ve karıncalar yolun iki kenarında birşeylere üşüşmüşlerdi. Bunların bal ve mısır olduğunu gördük. Bir konaklama yerinde çalılara takılmış uzun insan saçı gördük, devenin üstündeki kadındı. Yerde elayası izi vardı, ancak doğumu yakın hamile bir kadın elini yere dayayıp otururdu."

"Bütün bunları hırsızlıkla suçlandığınız zaman kendinizi temize çıkarmak üzere neden söylemediniz?"

"Çünkü devecinin devesini aramaktan vazgeçmeyeceğini ve onu çok çabuk bulabileceğini gözönüne aldık. Keşfettiği gerçeği ahlaki bir olgunlukla perçinleyecekti. Bizim salıverilmemiz için harekete geçerek cömertliğin, sorumluluk hissine sahip olmanın zevkini tadacaktı. Hadisenin göründüğünden farklı cereyan ettiğini gören kadı ise gözünde mantık yollarına güvenerek kestirmeden hükme varmanın değerinin düştüğünü görecek ve bir arayışa koyulmanın kıymetini takdir etmede daha üstün bir konum sahibi olacaktı. Kadı doğru hükme varmanın tevazu ile arayışa neler borçlu olduğunu görecekti. Kendinde yargılamaya yetecek donatım olduğu zehabına kapılmanın gönül kırıklığını tadacak, birini suçlamadan veya bir iddiaya sahip çıkmadan önce kendi ölçülerini tartmanın kaçınılmazlığını kabul edecekti.

"Bizim geçirdiğimiz deneyler şunu gösterdi ki insan hakikati ararken bir gücü, bir yargılama gücünü kendinde hıfzettiği zannına kapılmamalı. Herkes kendi kaybettiğini kendi arasın. Bu arayışta diğerleri sadece

arayanın neyi kaybettiğini hatırlatabilirler. Bunu nimet bilmeli. Senin noksanını tasvir edenler, senden birşey gasbetmiş olmaz. Neyi kaybettiysen onu sen kendin ara."

SİZE TAVSİYEM ODUR Kİ..

Yıllar önce bana topluluk içinden bir genç şöyle sormuştu: "Bize ne tavsiye edersiniz?" Ender karşılaştığım bir soru değil bu. Dolayısıyla böyle bir soruya hazırlıklı olmam gerekirdi. Oysa ben bu ve bunun gibi sorulara cevap vermekten hep geri durmaya gayret ederim. Çünkü herkes gibi ben de tavsiye etmenin kolaylığını ve buna mukabil tavsiyenin bedelini ödemenin zorluğunu bilirim. Hele İslâmî hareket söz konusu olduğunda fiiliyatın esas, sözlerin yanıltıcı olduğuna inandığımdan herhangi bir strateji veya taktik sunmanın hafifliğine kendimi bırakmam. Bu mülahazalar tahtında karşımda duran gence: "Tavsiyelere kulak asmayın" dedim. Genç Müslüman benden daha akıllı olduğunu ortaya koyarcasına benim sözümü: "Buna bu tavsiye de dahil" diyerek karşıladı. Madem ben tavsiyelere kulak asılmamasını tavsiye ediyorum, benim tavsiyeme de kulak asılmayabilir; netice itibarı ile belki tavsiyeleri bir kenara bırakmayabiliriz. Ama belli ki bize tavsiyelerin ötesinde birşeyler lazım.

"Ne okumamı tavsiye edersiniz?" Bu tatsız soru da karşıma çıkıyor. Tatsız diyorum, zira okumayı ciddiye alan kimse böyle bir soru sormaya gerek duymaz. Okumayı ciddiye almamış birinin bu türden bir soruyla kendini ve başkalarını meşgul etmesi hem bezginlik verici, hem de abestir. Ona doktorların hayatından ümit kestikleri hastaya uyguladıkları dieti vermek gerek. Okumayı ciddiye alan kişiler neden "Ne okumamı tavsiye edersiniz" sorusunu sormazlar? Çünkü kitaplar insanı kitaplara götürür. Kitapların kendileri zenginliklerini ve yetersizliklerini ele verirler. Okumanın rehberi okumaktır.

Asıl uyumsuzluk, ne okumak gerektiğini bir yazara sormakta ortaya çıkıyor. Varsayalım ki bir yazara hangi kitapları okumak gerektiğini sorduğunuz ve o da size bir kitap listesi verdi. Baktınız ki o listede o yazarın kendi kitapları yok. Demek ki okunmaya değer şeyler yazdığına

inanmayan birine akıl danışmışsınız. Demek ki o kendisi muhtac-ı himmet bir dede. Eğer verilen listede yazarın kitapları varsa, demek ki o yazar henüz okuyucusu bile olmayan insanlarla muhatap olmak gibi tuhaf bir konuma itilmiş.

Görüyorsunuz bu tavsiye meselesi gündelik mantık esas alınarak çözülecek cinsten değil. En doğrusu, gelin birbirimize hakkı tavsiye, sabrı tavsiye edelim demektir; ama kimin tavsiye etmeye ve tavsiye olunmaya liyakat kesbettiğini düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum. İçinde yaşadığımız medeniyetin iliklerine kadar işlemiş olan riyanın hepimizi ne ölçüde etkilediğini bir bileydik ne iyi olurdu! Tavsiyeye layık olmayışımıza hayıflanmaktan fazlası elimizden gelmiyor diye düşünüyorum. En azından kendim için gerçek bu. Emeğimi hüsrana uğramaksızın sarfedebileceğim bir alana çekilmeye ne büyük bir hasret duyduğumu bilen bir Allah'ın kulu var mı ki?

LAF EBELİĞİ YAPARAK YETİM HAKKI YEMEK

Okuyucularım arasında yazdıklarımın kolay anlaşılmadığını öne sürenlerin sayısı az değil. Bazıları bunu şikâyet konusu yapıyor ve bunların arasında bazıları da benim zor anlaşılır yazılar yazmayı özellikle isteyip istemediğimi soruyor. Bir insan hem gazetede yazılar yayınlayacak, hem de "aman, ne dediğim hemencecik anlaşılmasın" diye çabalayacak.. Böylesine bir tutum bana saçma görünüyor. Bir insan madem dile getirdiklerinin anlaşılmasını istemiyor, o halde neden bir yazar olarak ortaya çıkmış? İster yazmak, isterse hitabet aracılığıyla olsun her söz söyleyen mutlaka dediklerinin anlaşılmasını istediği için söz söylüyordur. Eğer söylenenlerin anlaşılmasıyla ilgili bir mesele doğmuşsa, çözümü beklenen bu meselenin bir kısmı verilen sesin ne türden bir ses olduğu ile, bir kısmı da sesi alan kulağın ne türden bir kulak olduğu ile ilgilidir.

Yazmak da, okumak da birer sorumluluktur. Çünkü insan hayatı baştan sona ve başlıbaşına sorumluluktur. O halde yazıyor olmayı da bir sorumluluğu yerine getirmek diye anlamalıyız. Sorumluluk dediğimiz bir şeyi söylemek zorunluluğunun sorumluluğu olduğu kadar, o söylenenlerin neye mal olduğunu bilmenin de sorumluluğudur. Benim yazılarımda bazı okuyucular tarafından zor anlaşılan bir taraf varsa bunun sebeplerinden biri dikkatlerin benim "neyi niçin" dile getirmeye çabaladığıma çevrilmemiş olmasıdır. Yüklendiğim bir sorumluluk olduğuna inandığım için okuyucularımın önlerindeki meseleleri ancak bir zihni açıklığa ulaşarak tatmaları halinde anlayabileceklerine de inanıyorum. Birlikte bir çözüm yolu bulabileceksek buna her iki tarafın da katkısı olmasını gözetiyorum. Kendimce bulduğuma inandığım bir çıkış yolunu okurlara telkin etmek

taraflısı değilim. Çünkü kendim de düşüncelerimi oluştururken bir telkin altında kalmaktan kaçınıyorum. Peki ne yapıyor, neye çabalıyorum?

Hakkaniyete riayet etmeye çalışıyorum. Yani herşeyin bir yeri olması gerektiğini düşünüp herşeyin yerinde bulunmasını gözetmeye çalışıyorum. Yazdıkları ve söylediklerinde hakkaniyete riayet etmeyenlerin tutumları dolayısıyla bu yolda yürümeyi sorumluluğumun bir gereği sayıyorum.

Türkiye'de yaşayan Müslümanlar olarak yakın ve uzak geçmişte olan bitenin nerede olduğunu bilemezsek cereyan etmekte olanın başımıza neler açacağından da haberdar olamayız. Telkinler altında kalarak ve tarihteki mesnedini aramaksızın "iyi" ve "kötü" konusunda tercihlerde bulunursak gücümüzü yerli yerine harcayamayız; ya heba ederiz veya bizim zararımıza çalışanların değirmenine su taşırız. Özellikle 12 Eylül 1980 sonrasında Türkiye'nin gündeminde birinci sırayı işgal eden yapı değişikliği müslim ve gayrı müslim, sağcı ve solcu birçok insanı, bu arada kalem sahiplerini meşgul ediyor. Ben bunlardan bazılarının laf ebeliği yaparak yetim hakkı yediklerine inanıyorum.

SOĞUK NEVALE VE SİNAMEKİ

İhtimal ki yazımın başlığına kondurduğum iki ibarenin ne anlama geldiğini yaşı otuzun altında olanlar bilmiyor. Bilenler belki artık kullanmıyor. Kullananların da dilimizde neden böyle deyimler olduğu üzerinde düşündüğünü sanmıyorum. Fütursuzca çiğneyip geçtiğimiz bir hayat tarzının, artık kuramadığımız insan ilişkilerinin kelimeleri bunlar. Dilde neler saklı olduğunu merak edenler, kültürün neyin taşıyıcılığını yaptığını keşfetme bahtiyarlığına erebilir. Kimileri eksik olsun bu bahtiyarlık diyebilir. Eksik oldu zaten.

Soğuk nevale ve sinameki gibi sözler istenmeyen insanlar için kullanılır veya kullanılırdı. Sözlük şu açıklamaları veriyor: **Soğuk nevale:** İnsanlara yaklaşmayan, söz veya davranışları soğuk olan sevimsiz kimse. **Sinameki:** Mızmız, sevimsiz, başkalarıyla ilişki kurmayan kimse. Burada benim dikkat çekmek istediğim, hoşa gitmeyen insanları anlatmak için kullanılan her iki sözün de yenilir maddelerin adlarından seçilişi. Bilindiği gibi nevale azık demek. Bir sevimsiz kişiye soğuk nevale dediğiniz zaman bir bakıma onun gerekliliğini de (madem ki azıktır) dile getirmiş oluyorsunuz. Sinameki ise ilaç için kullanılan bir bitki. Gerçi onu suratını buruşturmadan içebilmek mümkün değilmiş ama gerekli sayıldığında kuşku yok.

Şimdi bana yorum bekleyen bunca siyasî olay cereyan ediyorken, ülke insanlarının kafasını meşgul eden çetrefil meseleler yığılmış dururken, kalkıp bir zamanlar kimlere ne dediğimizi hatırlatmanın alemi yok demeyin. Dediğimizin aslı burada. Gerek Müslüman olarak birbirimize hangi gözle baktığımız, gerekse aynı ülkenin yurttaşları olarak birbirimize ne değer biçtiğimiz şimdilerde yapmakta olduğumuzu anlamlandıracak. Bundan böyle yapacaklarımızın yönünü çizecek. Gücümüzü yoklamamıza imkan verecek. Kim olduğumuzu bilelim, kimlerle iş tuttuğumuzu

anlayalım. Böylelikle toplum içinde, insanlar arasında haklı ve adil bir yere sahip olalım.

Diyorum ki, farklı insanların varlığını vazgeçilmez sayan, hayatın devamında birlikte bulunmanın gerekliliğini kaçınılmaz sayan bir kültürden geliyoruz. Mayamızda bütün insanları hayvan toplumlarından ayıran bir özellik var. Buna dayanarak modern hayatın bize zorla kabul ettirmek istediği robotluktan kurtulabiliriz. Bu demek değildir ki kendimize seçmemiz gereken hedef, ezip geçtiğimiz kültüre yeniden hayat vermek olsun. Bunu yapamayız. Çünkü terkettiğimiz kültürün canlı kalmasına imkân veren şartları yeniden temin edemeyiz. Üstelik bu her yönüyle benimseyebileceğimiz bir faaliyet de olmayabilir. Terkedilen kültür, biraz da şu veya bu sebeple kendini terkettirmiştir de. Ama hangi kültürden geldiğimizi unutmamak, çıkış yerini hatırda tutmak bizim için bir varoluş teminatıdır. Resulullah'ın sünnetinin ihyası bu teminatın değerini kavramakla mümkün olabilir. Günümüz Müslümanlarının demokrasi, insan hakları, ticaret serbestisi gibi konularda kendilerine mahsus cevaplar hazırlamaları neredeyse bir zorunluluk haline geldi. Yeterli veya yetersiz kitabi cevaplar verilebilir, veriliyor da. Ama nereden geldiği, neyin uzantısı olduğu konusunda bilinç sahibi olmayanların hazırladıkları cevaplar biz Müslümanlar için üretken ve verimli bir alan temin edemeyecektir. Kitabi çalışmaları küçümsemeye kimsenin hakkı yok. Bu çalışmaları hesap dışı tutmak da kimsenin haddine düşmemiş. Umulan şu ki, kitabi çalışmaları yürütenler kendi mayalarından haberdar olarak işlerine ruh verebilsinler. Biz de onlara soğuk nevale veya sinameki demeyelim.

SİYASETİN İNSANLARA KAVUŞMASI İÇİN

Kuşku yok ki hangi türden olursa olsun siyaset sadece insan ilişkilerinin bir yönü. Dolayısıyla "insansız" siyaset yapmak imkânsız. Siyaset insanlarla ve insanlar üzerinde yapılıyor. Yine de şimdiki Türkiye siyasetinin günden güne "insansızlaştığını" söyleyeceğim. Ülkemizde siyasî partilerin liderler sultasıyla ayakta durduğu söyleniyor. Bu şikâyetin kendine mahsus meseleleri var. Konumuz bu değil. Konumuz siyaset denilen vakıanın etkisini müşahhas insanlar eliyle değil de kurumlar veya aygıtlar aracılığıyla hissettirebilmesi çerçevesindedir.

Yakın tarihimizde siyasetin insansızlaştırılmasının birinci dönüm noktasını Çanakkale müdafaasında yaşadık. Şair

> Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor
> Bir hilal uğruna Yarab, ne güneşler batıyor!

derken hiç de söz sanatı hatırına konuşmuş olmuyordu. Çünkü bu muharebelerde sadece her toplum katmanından genç insanlarımızı kaybetmiş olmadık. Onlar bizim gerçekten güneşlerimizdi. Derin bir memleket şuuruna sahip, vatanı yeniden inşa etme iradesinin körükleyicisi genç kadrolardı onlar. Cumhuriyet onlar olmaksızın, onların eksikliği temelinde kuruldu.

İkinci dönüm noktası 1950 iktidar değişikliğinin sadece ceberrut bir yönetime reddiye biçiminde vuku bulmasıdır. Yani Türkiye henüz insanlı siyaset aşamasına gelemeden toplumsal açılım yaşamak, kendi varlığını bir üst aşamada hissedebileceği toplumun çözümlerini üretmek mecburiyetiyle yüzyüze geldi. Toplumun dönüşümüne öncülük edecek bir kesim, bir zümre, bir öncü kadro uç vermeksizin idari düzenlemelerle işler yoluna

sokulmak istendi. Belki "Vatan Cephesi" insanlı siyaset yolunda bir tecrübeydi. Ama mürekkep yalamışlar tarafından küçümsenip karalandı.

Dönüm noktalarının üçüncüsü ideolojik kamplaşmalar üzerinde oynanan oyunlardır. Sağcı veya solcu kümelenmeler 1971 ve 1980 askerî müdahaleleri öncesinde gizli bir el vasıtasıyla şişirilmiş ve taşkınlaştırılmış ve aynı askerî müdahaleler sonrasında üzerlerinden silindir gibi geçilmiştir. Bu manipülasyondan bilhassa zarar gören "toplumsal hassasiyet" düşüncesidir ki devlet meselelerine müdahil sıfatıyla yaklaşacak olanlara gerekli olan şeyin kimliğine sahip çıkmak, kişiliğini geliştirmek değil komutları yerine getirmek olduğunu öğretmiştir.

Netice itibariyle Türkiye'de siyaset insansızlaşıyor dediğimiz zaman, mahrum kalınan şeyin başta "sözünün eri olmak" gibi insan hasletleri olduğunu vurguluyoruz. Çanakkale'de can verenler sözlerinin eri olduklarını gösterdiler ama, daha sonra biz toplum olarak eri olunacak sözü ele geçirmede başarısızlığa uğradık.

Bugün bize ekonomik, sosyal veya kültürel çözümler, çıkış yolları gerekliymiş gibi görünüyor. Bu çözümlerin en harikulâdesini, çıkış yollarının en verimlisini bulsak bile bir kez daha siyasetin insanlaştırılması çabasını başarıya ulaştıramazsak elimize geçenin değerini kavrayamıyacağız. Mücevherimizi bir darıyla değiş tokuş etmeye razı bir tıynette kalacağız. Eğer kendisinde toplum hassasiyeti farkettiğimiz kim olursa olsun, onu korumayı başaracak olgunluğu gösterebilirsek siyasetin insanlaşması çok gecikmeyecektir.

ÇÖZÜLMESİNİ İSTEMİYORSAN BAĞLAMA

Bu tavsiye TAO'culara mahsus. Onlar her alanda en derin gerçekliğin eline kendimizi koyverirsek en doğru işi yapacağımıza inanırlar. Onlara göre en derin gerçeklik yol (tao) dur ve bu yolun bir adı yoktur. Herşey insanların sert müdahalesi olmadıkça yolda ve yolunda gider. Sertlik, katılık hayata ve hayatiyet sahibi olana karşıttır, canlıya zarar verir. Böyle söyler Taocular ve çözülmesini istemiyorsan bağlama derler. Nesnenin nesneyle kendisine mahsus bir bağı vardır, onu korudukça nesne nesne ile bağlı kalır. Peki ya insan? İnsanı insana bağlayan aslî ve esası bağlar da var mıdır? Taocuların insan ilişkilerini düzenlemede ilginç, dikkate değer tavsiyeleri var. Amacım burada size Taoculuk açıklamaları sunmak veya savunması yapmak olmadığı için bunları geçiyorum.

Bir türlü geçemediğim husus insanın insanla bağlantısını neyin ihdas ettiği hususudur? Bu konuyu merak ediyorum zira insanların insanlarla gönül bağı kurduklarına dair ciddi şüphelerim, derin endişelerim var. Televizyon ekranlarında karşıma çıkan insan görüntülerinden, günlük hayatımda karşılaştığım insanlara kadar her bana benzer yaratığa bakıyor ve soruyorum: Bu insan ne kadar ben? Ben ne kadar bu insanım? Kan bağı da dahil olmak üzere insanı insana bağlayan asli ve esasî bağlar yürürlükte mi? Eğer insanlar arasında hayatın idamesine hizmet edecek değerdeki geçerli bağlar varsa bize acı veren bütün zorlukların aşılabileceği inancı var içimde. Ama eğer bağlar aslî ve esasî değilse zorlukların çoğalacağını ve beni nefes alamaz derecelere getiren sıkıntılara sokacağını görüyorum.

Biz insanları derece derece mecburiyet bağlarıyla bağlamışlar. Bu bağlar çözüldükçe savunmasız kalıyor, çaresizliğe düşüyoruz. Mecburiyetler kalkınca yalnızca şaşkına dönmüyoruz aynı zamanda bizi bir dönem mecburiyet altında tutmuş olan şartlara ve kimselere olan hıncımızı dışa vuruyoruz. Dolayısıyla mecburiyet bağları insan olarak birbirimize kötülük

yapmamızın, birbirimize kötü davranmamızın da başlangıcı. Çıkar bağlarımız var. İşçi-Patron, Devlet-Yurttaş, Karı-Koca, Ebeveyn-Evlat, Hoca-Talebe, birbirine çıkar bağı ile bağlı sayılabilirler. Bu düzen içinde sosyal ilişkiler bir makinanın düzgün ve arızasız işlemesi gibi yürüyüp gidebilir. Çıkar ilişkilerindeki mütekabiliyet devam ettiği sürece işler yolundadır. Ama ilişki bunlardan birinin çıkarının diğerinden bariz bir farkla üstün olduğu bir durum doğduğunda işler her iki tarafa da ıstırap veren bir mecraya kolayca dökülür.

Çıkar ilişkisinde taraflar ne kendilerini ve ne de karşılarındakini (muhatabını) koruyabilir. Çıkar ilişkisinde korunabilen sadece çıkardır. Çıkar korundukça da (kârlı çıkan hangi taraf olursa olsun) olayın kahramanı olan insanlar kayba uğrar; lâkin çıkar yani kâr büyür. Kâr insanlara egemen olur. İnsanlar kendilerine çalışmazlar, kâra hizmet ederler ve kendilerinin kârlı çıktığını sanırlar.

İnsanlar arasında çıkar bağı değil de gönül bağı varsa, her biri muhatabını korumayı gözeterek davranacaktır. Bu yüzden taraflar ilişkilerin dengeli ve eşit olmasını istemeyecek ve bilakis dengeyi ve eşitliği karşısındaki lehine bozmaya çalışacaktır. Karşısındaki mi dedim? Dil sürçmesi. Gönül bağı ile bağlı insanlar bağlandıklarını karşılarında görmezler. Hatta onu kendilerinden ayıramazlar bile. Gönül bağı ortadan kalkabilir bir bağ değildir. Çünkü gönülden bağlı olanlar nasıl, ne sebeple ve hangi şartlar altında bağlı olduklarını bilmezler. Bağlılıklarını bir usule bağlamış olsalardı, her usulsüzlük bu bağı çözerdi. Bağlarının bir sebebi olsaydı, o sebeple birlikte bağ da kaybolurdu. Belli şartlarda gönül bağı tesis edilebilseydi, o şartlara hakimiyetle gönüllere hakimiyet mümkün olurdu. Halbuki gönül bağı çözülmez çünkü gönlün nereden bağlı olduğu bulunamaz.

İHTİŞAM SÖNER, MUHTEŞEM HEP MUHTEŞEMDİR

Bazı genç Müslüman arkadaşlar endişeyle soruyor: Yapacak hiçbir şey kalmadı mı? Eğer siyaset alanında biz Müslümanlara yalnızca uzlaşarak yaşanan bir bölge bırakılmışsa, uzlaşmak istemeyenler hayatın dikkat çeken mevkiilerinden ya sürgün edilecek, yahut da küsüp kabuğuna çekilmek zorunda mı bırakılacak? Bazı genç Müslüman arkadaşlar inançlarını paylaşmadıkları çevrelere şirin görünmek suretiyle elde edilen manevra imkanını küçültücü buluyor; Müslümanların modern hayata intibakları dolayısıyla kabule şayan görülmelerini içlerine sindiremiyorlar; bozuk şahsiyetli kimselerden aferin almayı kendilerine yediremiyorlar.

Bizler "bu deveyi gütmeyeceğiz ve bu diyardan gitmeyeceğiz" diye yola çıkmış değil miydik? Öyle idiyse şimdi "bu deveyi en iyi biz güderiz" havalarında böbürlenmek nereden çıktı? Eğer ben deveyi gütmek istemiyorsam gayrı müslim çevrelerde niçin istenmeyen biri olduğumu gayet iyi anlıyorum. Lâkin ben bu deveyi gütmediğim halde ve ben bu deveyi gütmüyorum diye düne kadar benimle Müslümanca dayanışma içinde olduğunu söyleyenler, şimdi ben aslî yerimi koruduğum için beni kınamaya, dışlamaya başlarlarsa, işte bu kanıma dokunur. O zaman endişeyle sorarım: Yapacak ne kaldı?

Doğrusu endişeye endişe katan bir noktayı da atlamamalı. Sadece bazı genç Müslümanlar mı "uzlaşmaksızın ne yapılır?" sorusunun sahibi? Kırk yaşın üstündekiler "unumuzu eledik" deyip uzlaşmanın nemalarından başka şey düşünmez halde midir? Endişemizin birinci katmanını izale edebilirsek ve yaşı kırkın üstündeki Müslümanların bazılarında "onların" devesini gütmeme iradesinin baskın çıktığını farketmişsek meselenin çözümüne yarı yarıya ulaşmış sayılırız. O zaman gençlere şu müjdeli haberi verebiliriz:

Yapacak en azından bir şey kalmıştır ve o da deveyi gütmemekte ısrar başarısına ermiş diğer (genç olmayan) Müslümanlara iltihak etmektir. Daha sonra neler olacağını bu beraberlikten bekleyebiliriz.

Yapılabilecek şeylerin modern dünyanın yapılanma unsurlarıyla yapılabildiğini hoşumuza gitmese bile anlamış durumdayız. Yani sermaye gücünün ve örgütlü hareket etmeyi başaran toplum öbeklerinin etkinliğini biliyoruz. Dünyada ve Türkiye'de siyaset yapmanın yolu gizli veya açık hal-i hazırda çatışan güçlerin oyunu içine dahil olmaktan geçiyor. Bu bilgimiz bizi edilgin bir seyirciliğe mahkum eder mi? Hayır, tarihin oluşumu yalnızca gözlerimiz önünde cereyan etmekle bize yakın düşmüyor. Aynı zamanda tarihin oluşumunda ve yön kazanışında varlığımız kaçınılmaz bir biçimde işin içinde olduğundan siyasetin belirlenmesinde bir yakınlık sahibiyiz. Yani bu dünyada yalnızca yaparak değil, yapmayarak da etkin olabiliriz. Uzlaşmayı reddedenlerin ortaklaşa tavrı bize bu etkinlik kapısını açabilir.

Uzlaşma içinde bulunanlar ihtişamı yüceltiyorlar. Bu da sistemin işliyor oluşunun ihtişamıdır. Kendileri muhteşem olmaksızın ihtişamı mevcudiyetleriyle bitiştirmek istiyorlar. Oysa uzlaşmayı reddedenler sırf bu reddiyeleri sebebiyle ve reddedişleri oranınca muhteşem kalmaktadır. Uzlaşmayı seçenler kendi değerlerini yatırım konusu yapıyorlar. Bu yatırım sonuçta kâra dönüşse bile ürün hem kendilerinin ve hem de başkalarının mülkiyetine konu olabilecek bir cesamet kazanır. Uzlaşanlar ihtişamla buluşabilirler ama ihtişam kendine mahsus besini bulamadığı zaman söner. Bu sönüş ihtişamın belirişine yatırılmış değerin ziyanı demektir. Uzlaşmayı reddedenlerin kendi değerlerini yatırım konusu yapmadıklarını görürüz. Onlara bu yüzden muhteşem deriz. Onlar uzlaşmadıkları sürece muhteşem kalırlar.

Türkiye'de Müslümanların muhteşem kısmı etkinliklerini hem hasım saydıkları güç odakları karşısında ve hem de uzlaşarak ihtişam içinde kalanlar karşısında hissettirebilirler. Ama önce aralarında bir tanışıklık kesbetmeleri lazım. Muhteşem Müslümanlar, birbirinizle selamlaşın!

MUHTEŞEM MÜSLÜMAN HASSAS DENGEYİ BOZAR

Yaşadığımız günlerde Türkiye'deki Müslümanlarla Türkiye'nin rejim muhafızları arasında son derece hassas bir denge yürürlükte. Dengedeki hassasiyet iki tarafın birbirine karşı savunma konumunda bulunmalarından doğmuyor. Her iki taraf karşısındakine göre değil, yanındakine göre ağırlığını ayarlıyor. Yani Müslümanlar Müslümanlıklarını içinde bulundukları İslâmî çevrenin kaldırabileceği ölçülerde izhar ediyorlar. Bu çevrelerdeki muhalefet biçiminin ve derecesinin sınırlarını zorlamıyorlar. Rejim muhafızları yani İslâmîyetin toplum hayatında bariz bir yer tutmasını istemeyenler de Müslümanlara olan muhalefetlerini kendi yandaşlarını incitmeyecek çizgide tutma çabası gösteriyor.

Türkiye'deki bu hassa denge kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak kurulmuştur. İslâmîyeti ve Müslümanları baskı altına alarak işlerini yürütme hazırcılığına düşmüş olanlar nihayet toplumun İslâmîyetten başka yapı harcı olmadığını anlama noktasına geldi. Müslümanlar ve İslamcılar da kendi mevcudiyetlerini toplum hayatında İslam'dan uzak düşmüş çevrelerden tecrit ederlerse üzerinde etkinlik gösterecekleri bir gövdeden mahrum kalacaklarını biliyorlar. Esasen birbiri karşısında yer alan Müslümanlar ve rejim muhafızları sürekli olarak bünyelerinden kendi karşılarında bulunacak unsurları türetmektedirler. Sözünü ettiğimiz hassas denge korunuyor, çünkü her iki taraf bakımından da dengeyi bozmak diğer taraftan darbe yeme tehlikesi taşıdığı için değil, kendi tarafında bir kargaşa çıkma tehlikesi taşıdığı için kötü.

Modern dünyanın en büyük belası her alanda sallantılar ve çatırdamalar ortaya çıkarışı diye bilindiğinden şimdi ülkemizde yaşanan dengeli bir durumdan şikayet etmek bazılarına tuhaf gelebilir. Ama Türkiye'de

Müslümanlarla rejim muhafızları arasındaki bu hassas denge pek hayra alamet değil. Bu denge böylece sürüp gidecek olursa Müslümanlar ve/veya İslamcılar toplumun sıhhat temin edici unsurları olma yeterliliğini ellerinden kaçırır. Çünkü bu hassas denge dolayısıyla Türkiye'nin dışarıdan belirlenilmişliği devam eder ve denge bu belirlenişin uygulanmasını kolaylaştırır.

Müslümanlarla rejim muhafızları arasındaki hassas dengenin bozulmasını istemek kargaşaya, sallantı ve arbedeye davetiye çıkarmanın bir yolu mudur? Hayır. Esasen denge sürdükçe koltuğunun altında haç taşıyan hacıları teşhis etmek mümkün olmayacak. Türkiye'de yakın tarihin doğru anlaşılması ve bu sürede ülkeye zarar vermiş olan eğilimlerin ve onların temsilcilerinin tespiti bakımından hassa dengenin bozulması gereklidir.

Sonuç itibariyle demokrasi tarihimizin Müslümanların bir hak sağlama mücadelesi vermelerinin tarihi olduğu konusundaki yorumun anlaşılabilmesi ve 1945'ten günümüze kazanılan değerlerin ülke Müslümanları aleyhine kullanılabilecek derecede biçimlerinin bozulmasının önlenmesi için yürürlükteki hassas denge bozulmalıdır. Bu bozma işini yapacak olan da muhteşem Müslümanlardır. "Neden onlar?" diye sormaya gerek yok, çünkü İslam adına katlanılanları ve İslam'la birlikte kazanılanları tevarüs etmiş bulunan onlardır. Onları muhteşem kılan mirasçısı oldukları süreçtir. Aynı süreç bundan böyle yollarını daha açık, daha aydınlık kılmaya matuftur.

İSLAM BİRLİĞİNİ NEREDE ARAMALI?

Karl Marx ve Fredrich Engels 1848 yılında kaleme aldıkları Komünist Manifesto'yu şu sözlerle bitirdiler: "(İhtilalde) işçilerin zincirlerinden başka kaybedecekleri hiçbir şeyleri yoktur. Kazanacakları bir dünya vardır. Dünya işçileri birleşin!"

Uzunca bir zaman (diyelim ki bir yüz yıl) dünya işçilerinin birleşeceğine, birleşebileceklerine yalnızca komünistler inanmadı, hasımları da gerçekleşebilir korkusuyla baktılar bu fikre. 1848 yılı Paris'te işçilerin adım başı ayaklandıkları yıldır. Bu ihtilallerin sonucu olarak ortaya çıkan Anayasa'da "devlet her yurttaşa iş temin etmek mecburiyetindedir" hükmü yer almış ve Anayasa hükmü yerine getirilebilsin diye Paris'in bütün kaldırımları sökülüp tekrar döşenmiştir. Henüz 1871 Paris Komünü'nün acı tecrübelerine sıra gelmediği bu ortamda işçiler çevresinde neredeyse mistik diyeceğimiz bir havanın doğması anlaşılır birşeydi. Ana fikir Rousseau'dan yani "Millî Meclis'in deli Sokratından" geliyordu. "İnsan hür doğar" demişti Rousseau, Toplumsal Sözleşme'sinde, "ama her yerde zincirler altındadır".

Enternasyonalizm, dünya işçilerinin birleşeceği düşüncesi Marksist hareketin itici gücü oldu. Dört ayrı Enternasyonal toplandı. Sovyet milliyetçiliğinin mimarı Stalin bile Avrupalı işçilerden "nostra causa" (bizim davamız) sloganıyla para topladı. Bütün bunlara rağmen dünya işçileri birleşemedi ve komünist hareket başarı kazandığı her yerde millî renklere büründü veya millîci karakter kazanmayan hiç bir komünist hareket başarılı olamadı. Hepsinden önemlisi dünya işçilerinin birleşmesi fikri kendisi işçi olmayan kimselerin siyasî örgütlerinde mahsur kaldı, demokratik bir zemine yayılamadı. Buna mukabil sermaye enternasyonal bir karakter kazanma yolunda hızlı bir mesafe katetti. Yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde ilkelerini yerkürenin bütününe kabul ettirmiş bir sermayeci düzen karşısında kalındı. Ancak böylesi bir enternasyonalizm

işçiler karşısında kaynaşmış bir sermaye sahipleri birliği anlamında gerçekleşmedi. Kısaca beynelmilelcilik ne yoksulların, ne de zenginlerin yekvücut olmaları sonucuna vardı.

Batı medeniyeti tasallutu altında bir kurtuluş yolu arayan modernist İslamcılar "ümmet" fikrine kendi dinamiklerinden devşirdikleri değerlere dayanarak değil de modern gelişmelerin canlandırdığı "ittihad" yaklaşımıyla başvurdular. Yani Marksist enternasyonalizm kavramını kendilerine uyarlama niyetiyle ödünç aldılar. Yalnız Sultan Galiev ütopyasını paylaşanlar değil, aynı zamanda Afgani-Abduh çizgisini izleyenler de Müslümanların ortak düşman eliyle uğradıkları zarardan ötürü birleşme çağrısını kabule şayan bulacakları zehabına kapıldılar. Bu fikrin kuvveden fiile çıkmasını önleyecek iki husus farkedilmedi: Kafir tasallutunu mümkün kılan Batı medeniyetinin Müslüman toplumlarda bulduğu müttefik zümrelerdi. Dolayısıyla harekete geçmesi umulan "ümmet" bu hareketi akim bırakacak unsurlardan müteşekkildi. İkinci husus ümmetçilik program olarak kendine dünyanın her yerinde Müslüman kalmayı temin eden hal, hareket ve düşünceyi değil, sadece kafir tasallutu karşısında (o hakimiyete müstakbel bir hakimiyetle cevap verecek) varlık göstermeye yarayacak bir kavrayış ve yapılanmayı seçmişti. Dolayısıyla İslam beynelmilelciliği Marksist enternasyonalizmi kadar bile yankı uyandırmadan sönümlendi.

Bütün bunlara rağmen İslam birliği vazgeçilmesi, Müslüman zihniyetten uzak tutulması muhal bir düşüncedir. İslam birliğini nerede aramalı sorusu cevabını siyasî kombinezonlarda veya iktisadî tahlillerde bulamaz. Önce şu soruyu cevaplamamız gerek: İslam birliğini bulma onu keşfetmek anlamına mı, yoksa onu icat etmek anlamına mı geliyor? Eğer onu icat etmeye kalkışmak gibi bir haddini bilmezlik peşinde değilsek, onu keşfedeceğiz. Demek ki halen mevcut, fakat bizim yararlanamadığımız bir birliği işler kılacağız. İslam birliğinin mevcut olduğu yerin itikad ve ibadet alanı olduğunu inkâra hiç bir Müslümanın yelteneceğini düşünemem. Geriye bu birlikte öncülüğün kimlere düştüğü meselesi kalır.

BAĞINI ÖĞRENMEDEN ÜZÜMÜ AĞZINA SÜRME

İslam birliğinin itikat ve ibadet alanında bulunabileceğini söyleyince ne dediğimizin anlaşılmadığını biliyorum. İtikat ve ibadet sözlerini anar anmaz benim kendi içine kapalı bir tür sofu tavrı teklif ettiğim akla gelebilir. Niyetim böyle bir teklifte bulunmak değil. Sofular ve sofuluk aleyhindeki görüşlere rağbet etmiyorsam da; kendim dinî uygulamaya taassupla sarılmış sofunun biri değilim. İslam karşıtı ortamlarda sofuların hem bir direniş unsuru olduklarını, hem de Müslümanca hassasiyeti bir sonraki kuşağa aktarmada mühim bir görevi yerine getirdiklerini akılda tutmak gerek. Fakat bugüne kadar sofular sadece sofu kalıp mevcudiyetlerini kâfir otoritenin belirleyiciliğinden bağımsız kılan tutumu takınmadıkça Müslümanların birliğine matuf öncülüğü üstlenemediler. Ne zaman ki sofular neyi kabul ettiklerini ortaya koydukları ağırlıkta neyi reddettiklerini de belirgin kıldılar, işte o özellikleriyle birleştiricilik işlevleri de doğdu.

İslam birliği itikat ve ibadet alanında bulunabilir dediğim zaman Müslümanların siyasî, ekonomik ve sosyal taleplerinin menşeinin itikadı esaslara dayalı olmasına ve günlük hayatın tanziminde ibadetin belirleyiciliğine işaret etmek istiyorum. Bir Müslüman diğer bir Müslümanla beraber olmaktan aynı manevi havayı teneffüs ettikleri için memnuniyet duyacaktır; aynı parsayı paylaştıkları için değil. Söz konusu manevi hava da ibadetlerin günlük hayatın akış biçimine yön vermesiyle güvenceye kavuşabilir. Diyeceğiz ki yerküre ölçüsünde İslam birliğine doğru yol almak istiyorsak önce insan ve toplum olarak kendi bünyemizde birliğin, bütünlüğün sağlanmasına bakalım. Bunu ancak bünyemizdeki itikat alanının yükselen bir canlılık barındırmasıyla sağlayabiliriz. Ama Müslümanlar itikadî mevcudiyeti bir veri kabul ederek çabalarını dünyanın

aldığı biçim doğrultusunda siyasî, ekonomik, sosyal meselelerin çözümüne hasredecek olurlarsa İslam birliğinin kuyusunu kendi elleriyle kazmış sayılırlar.

Gele gele İslam birliğine varacak çabaları gösterme yükünün kimin omuzlarında olduğu meselesine geliyoruz. Gerçekte itikat ve ibadet alanının güdücü olduğuna inanan herkesin bu görevle yükümlü olduğunu söyleyebiliriz. Ama bu meselenin ele alınmasında öncelik kimlerin böyle bir görevden uzak tutulmasının tespitine verilmelidir. Bugüne kadar özellikle Türkiye'de Müslümanca tutumların ortaya konuş ve savunulmasında "üzümü ye, bağını sorma" sözüne bağlı kalınarak bir mesafe katedildi. Üzümün geldiği bağ o kadar gözden uzak kaldı ki Müslümanların hal ve tavırlarına tebessüm eden ve fakat kendi konumu İslam esaslarına aykırı kalmak ve İslam'ın başarısına engel olmakla mukayyet kimseler bile el üstünde tutuldu. Bu yapılırken de kötü paranın iyi parayı kovduğu hatıra getirilmedi.

MEDYANIN GÜCÜ YOK, GÜCÜN MEDYASI VAR

Alman uçakları İkinci Dünya Savaşı'nın bir aşamasında İngiltere'yi bombalamaya başlayınca Churchill 4 Haziran 1940'da bir radyo konuşması yaptı ve konuşmasında şu sözlere yer verdi: "Sonuna kadar gideceğiz, Fransa'da dövüşeceğiz, denizlerde ve okyanuslarda dövüşeceğiz, gitgide artan bir güvenle ve büyüyen güçle göklerde dövüşeceğiz, neye mal olursa olsun adamızı savunacağız, kumsallarda dövüşeceğiz, limanlarda dövüşeceğiz, tarlalarda dövüşeceğiz ve sokaklarda dövüşeceğiz, tepelerde dövüşeceğiz, asla teslim olmayacağız". Britanya'nın kararlılığını yansıtan bu sözler o günlerin en yeni kitle iletişim aracı olan radyodan halka ulaştığında kuşkusuz büyük bir etki uyandırdı. Ne var ki doğan etki ne radyonun, ne de Churchill belagatinin eseriydi. Bildiri ve onu nakleden araç Britanya'nın direniş iradesiyle örtüşmüştü, hepsi bu. Aynı sonuç atlı tellalların adanın dört bir yanına ferman okumak üzere dağılmalarıyla da elde edilebilirdi. Britanyalılar Vikinglere, Romalılara, İspanyollara hep aynı tepkiyi göstermişlerdi. İngiliz evlerinde radyo bulunması değildi direniş gücünü oluşturan, başbakanın çok güzel konuşması değildi. Tam tersine ada halkının karşı koyma bilinci onun konuşmasını belirledi bile denebilir.

Günümüzde medyanın gücünden sıkça söz ediliyor. Çoğu kimse böyle bir yanılsamaya kapılmış gibi. Dünya elli yıl öncesine göre kitle iletişim araçlarının hem nicelikleri, hem de nitelikleri bakımından büyük değişim geçirdi. Haberleşme teknolojisinin neler gerçekleştirdiğini saymakla bitiremiyoruz. Medyanın yaygınlık alanının şaşırtıcı boyutlara ulaştığını kabul etmemek mümkün değil. Hatta bunun şakasını da yapıyorlar: **—Bir sinekle bir devlet başkanı arasında ne benzerlik vardır? —Her ikisi de**

gazeteyle öldürülebilir. Ama bu sadece bir şaka ve şakayı gerçekle karıştıranları çok acı tecrübelerin beklediğini söyleyebiliriz.

Kitle iletişim araçlarının (mass media'nın) kendi başına bir güç olduğu vaki değil. Gerçi medyanın yönlendirmesinden etkilenen çok sayıda insan var, ama yönlendirmeyi medya kendi iktidarının bir tezahürü olarak yürürlüğe koymuyor. Medyanın yönünü bizatihi iktidar belirliyor. Dolayısıyla, medya tarafından sevk ve idare ediliyor gibi olan insanlar medya olmadan da iktidarın başka araçlarıyla zaten sevk ve idare edilmekte bulunan insanlardır. Medya denetim kurmuyor, sadece denetimi pekiştiriyor. Medyanın kendine mahsus hedefleri yok, bu yüzden bağımsızlığından söz etmek yanlış. Hatta dünya çapında medyanın özerk bir karaktere bile sahip olduğu söylenemez. Kısmî dahi olsa özerkliği elinde tutan medyatik güç Körfez Savaşı sırasında dünyanın tek televizyon kanalına mahkûm olmasını önleyebilirdi.

Günümüz iktidarı medyasız etkinlik gösteremiyor. Bu onun geçmiş dönem iktidarlarından en bariz farkı. Öyleyse iktidarın muhtaç olduğu bir araç olarak medyanın gücünden sözetmeli değil miyiz? Hayır, çünkü medya ile iktidar arasındaki ilişki bir geminin mürettebatı ile kaptanı arasındaki ilişki gibi değil. İktidar medyayı kendi gücünün zorunlu uzantısı olarak meydana getirmiştir. "İktidar bozar, mutlak iktidar mutlaka bozar" sözü, medyayı etkin kılarak gücünü tanıtmayı gözeten iktidar için bilhassa geçerlidir. Eğer toplumda medyanın sebep olduğu bir tahribattan sözedilecekse, bu tahribatın iktidarın arzuladığı bir sonuç olduğunun bilinmesi gerek. Çünkü iktidar baskısını ancak kitleyi kitlevî nitelikte tutmak suretiyle yürürlüğe sokabilir.

Bu yüzden medya dolayısıyla doğan aksaklıkların giderilmesini medyadan beklemek tıpkı teknolojinin yıktığını teknolojinin onarmasını beklemek gibidir. Efendisine kızıp uşağı dövmeye kalkışanlar, bunu başaramadıkları zaman o efendi tarafından dövdürülmüş duruma düşerler. Başardıkları zaman ise kendi efendilik konumlarını kaybetmiş olurlar. Efendiliğimizi korumamız için efendi ile dövüşebilecek şartları kollamamız gerek.

GÜCÜMÜZ VE ZAAFIMIZ

Gücümüz ve zaafımız bu yazının başlığından hemen belli oluyor: Yenileşen Türkçede kuvvet yerine güç demeyi tercih eden tutum baskın çıkıyor. Ama bu tutum iddiasını sonuna kadar götüremiyor. Zayıf yerine "enez" veya "eneze" demeyi, dedirtmeyi başaramıyor. Kullandığımız Türkçenin üst düzeyde işlenecek olursa yeni anlatım yollarına ulaşabilecek bağımsız bir temeli var. Aynı Türkçe dairesine girdiği İslam kültürünü öylesine içselleştirmiş ki bu bağımsız temeli içinde Arapça ve Farsça olmaksızın hesaba katamazsınız. Eğer katıksız Türkçe konuşacağım diye tutturursanız "hiç bir şey" diyemezsiniz. Çünkü "hiç" Farsça "şey" Arapçadır. Dilimiz dolayısıyla sahip olduğumuz karakterin gereklerini, bu karakterin doğurduğu kolaylık ve zorluğu her alanda yaşıyoruz. Bir bakıma unumuz, pekmezimiz, yağımız var diyoruz, yine de bir türlü helvayı yapamıyoruz. Neden? Çünkü gücümüz neredeyse, zaafımız da orada beliriveriyor. Yani unumuz, pekmezimiz, yağımız olduğu için helvayı yapamıyoruz. Bu üçünden biri noksan olsaydı, belki helvayı yapmamız daha kolaylaşacaktı. Nasıl mı? Eksik olan unsuru elde etmek için girişeceğimiz çabayı daha ileri götürerek helva yapımına girişecektik. Oysa bunlarla helva yapabileceğimize aklımız kestiğinden, ya başka seçenekleri göz önüne alıyor ya da unu, pekmezi, yağı tek başlarına değerlendirmeyi düşünüyoruz. Kısacası, gücümüz zaafımızı doğuruyor.

Türkiye'nin dikkate değer bir insan potansiyeli olduğunu söylüyorlar. El-hakk, doğru. Bunun bir güç belirtisi olması, bir gücü ortaya koyması gerekmez mi? Nitekim, aksak ve çarpık da olsa bir sosyal beklentinin, bir hayatiyetin idamesi hususunda bu insan potansiyelinin ülke adına üstlendiği çok şey var. Öte yandan aksaklığın ve çarpıklığın kaynağında da bu insan potansiyeli yer alıyor. Güç ve zaaf içiçe. Ülkemizdeki İslâmî yönelişin öncülerine bir bakalım: Bu zümre kısa sürede gösterdiği etkinlikle resmi

pozitivist anlayışın hegemonyasına sınır çekebilme sonucuna erişti. Ama resmi anlayışa çektikleri sınır aynı zamanda kendilerinin de sınırı oluverdi. Artık günümüzde Müslümanca bir tavrı resmi görüşün karşısına koyanlar tavırlarındaki haklı yan belirginleştikçe o görüşle şöyle veya böyle bir muvafakat çizgisi arar durumdadırlar. Güçleri onları zaafa düşürdü. Belki başka türlü de söyleyebiliriz: Resmi görüş karşısında zaafa düşmemek için yapageldikleri her şey resmi görüş zaafa düştükçe ellerinde tuttukları birer güç olmaktan çıktı.

Bu saatten sonra ne yapılabilir? Eğer gücümüz ve zaafımız aynı alanda, aynı sebeplerle uç veriyorsa, ne yapar da bu durumdan kazançlı çıkabiliriz? Yukarıda bu sorunun cevabını kısmen veya üstü kapalı olarak vermiştim. Demiştim ki un, pekmez veya yağdan biri noksan olsaydı; bu eksiğimizi gidermek için gösterdiğimiz çabayı bir üst aşamada devam ettirerek helvayı yapabilirdik. Asıl noksanımız, noksanlığımızı kavrayamamaktan doğuyor.

Noksanlarımız, zaaflarımız da bizim. Bu konuda sahip olacağımız bilinç gücümüzün belirginleşmesine, billurlaşmasına yol açabilir. Modern çağda diğerlerine baskın çıkan toplumların ekonomik güçleri karşısında kendi zaaflarımızı güce dönüştürmeyi başarabiliriz. Zaaflarımızdan biri iş dünyasında bağımsızlığa ve bireyciliğe ticari ortaklıkları başarıya götüremeyecek derecede eğilimli oluşumuzdur. Bu zaaf, tek insana bağlı girişimlerin yolunun genişletilmesi ve korelasyonu suretiyle kurulacak bir ekonomik model sayesinde güce dönüştürülebilinir. Aynı sonucu okumuşlarımızın verimleri bakımından almak mümkün. Müslüman camiaya mensup okumuşlarımız (aydınlarımız demiyoruz!) da kendilerine laik diyen okumuşlarımız gibi bağımsızlıklarına ve bireyciliklerine pek düşkün olduklarından her biri bir bayrak açma hevesindedir. Onların bu zaafını her birinin kendi alanındaki başarısını (veya başarısızlığını) görerek güce dönüştürebiliriz. Yani otorite transferinin yolunu kesebilirsek, her entellektüel alan bünyesinden kendi otoritelerini çıkarmak suretiyle verimliliğe kavuşur.

SİSTEM İSLAMCILARI YUTUYOR

Reddedilmeyi reddetmek. Türkiye'de son otuz yılın İslamcıları bunu amaçladılar ve büyük ölçüde başardılar. Reddedilmekten kurtulunca da amaçsız kaldılar. Bu halleriyle sisteme yem olmaları kaçınılmazdı. Şimdi bir ehlileştirme işlemine tabi tutulmaları bile gerekmeyen İslamcıları sistem birer birer yutuyor. Evet, birer birer. Çünkü onları parçalama zahmetine girmesi bile gerekmiyor. Cumhuriyet tarihimiz boyunca bir arada oldukları vaki değildi. Onları şimdiye kadar toplu imiş gibi gösteren İslamcıları sistemin tümüyle dışlıyor oluşu, tümünü birden reddedişiydi. Yapılan (yaptığımız) bu reddiyeye karşı çıkmaktan fazla birşey olmadığından, birileri, "İslamcılık realitesi"ni kabul ettiklerinde bize birbirimizin yüzüne bakmaktan başka birşey kalmadı. Sistem tarafından yutulmaktan korunamıyoruz; çünkü kendimizi sisteme yedirmezsek ne yapacağımız üzerinde anlaşmış değildik. Bırakın anlaşmayı bu konuda konuşmadık bile.

Birçok başka konuda konuştuk oysa. Bu konuşmalardan biri Kayseri'de sona ermiş ve soru-cevap kısmı da bitmişken dinleyenlerden birinin notu ulaştı bana. Bir soruydu bu ve istenilen şey cevabı sırf kendi kendime benim verebilmemdi. Zira not bana ulaştığında toplantı dağılmaya başlamıştı bile. Belki de adını kâğıda ben belirtilen hususa bilhassa yoğunlaşayım ve yazdıkları içimde düğümlenip kalsın diye yazmayan bu arkadaş şunları dile getiriyordu:

> "Müslümanların yapması gereken şeyin sistemle (medeniyet ve teknolojiden oluşan ve bunların birbirlerini besledikleri mekanizma) uzlaşmak, ona yeni tasvirler getirmek, ona alternatif olmak değil; sistemi tümden, sunduğu düşünme biçimi, bilgilenme biçimi, yaşama biçimi, eğitim biçimiyle, herşeyiyle reddetmek, dışında kalmak, tekerleğe çomak sokmak olduğunu ısrarla vurguluyorsunuz.

Tamamen katılıyorum demek isterdim. Fakat düşünme biçiminizde eksiklik (ya da çelişki mi desek?) var gibi. Böyle anlamış olmam benim zihinsel işleyişimin yetersizliği yüzünden sizin söylediklerinizarasındaki mantıksal zinciri kuramamış olmamdan kaynaklanıyor olabilir. Eğer böyleyse bile yardımcı olmanızı rica ediyorum.

Bir yandan yukarıdaki tezinizi ileri sürerken, öte yandan da diyorsunuz ki zihnimizde de olsa bir kâğıdı yırtarsak artık o kağıdı ilk haline döndüremeyiz. Biz Türkiyeliler olarak sizin hep söylediğiniz gibi adı geçen medeniyetin izlerini maddî planda silebilmemiz imkan dahilinde olsa bile zihnî bir kirlenmeyle karşı karşıyayız. Ve artık eski halimize, bu medeniyetle hiç karşılaşmamış olduğumuz halimize dönmemiz, sizin de söylediğiniz gibi imkânsız.

O halde bu noktada bir çözümsüzlüğe dayanmış olmuyor muyuz?

Az önce konuşmanızda değindiniz: Her şeyden önce biz bu sistemin bir parçası olacak mıyız, yoksa onu tümden red mi edeceğiz? Diyelim ki bütün samimiyetimizle reddettik ve kendimizi sistemin dışında kabul ettik. Yine vurguladığınız bir husus var: **Kendi başına bir şey yapamıyorsan başkasıyla hiçbir şey yapamazsın. Herkes başkasını yetiştirmeye kalkışmak yerine, kendi sorumluluğunu yüklensin.** Bu kabulleri de gözönüne alarak ben bir insan teki olarak sistemin dışında kalışımı nasıl pratize ederim, neleri değiştiririm, değiştirmem gerek?

Bu soruyu böyle sormamalıydım. Herhalde cevabınız ben senin adına karar vermem olurdu. Şöyle sorayım:

Siz **sistemin dışında kalmak** çözümünün üreticisi (ya da söylemcisi diyelim) bir insan teki olarak sistemin dışında olmak adına ne yapıyorsunuz? Bu düşüncenizin hayatınıza (zihninize değil) aktarımı nasıl? Bunu örnek almak için değil, tezinizin pratik değeri olduğunu görmek için soruyorum.

Selametle.."

Arkadaşımın nezaketle söyledikleri belki şu doğrudan soruda özetlenebilir: **Senin de başkaları gibi sistem tarafından yutulmadığını**

nerden bileyim? Çetin bir soru gerçekten. Yakıcı bir soru. Gelecek yazımda bütün gayretimle cevap vermeye çalışacağım. Bakalım başarabilecek miyim?

SİSTEMİN DIŞINDA KALMAK

Sistemin dışında kalmak tezimin pratik değeri olup olmadığını, varsa bunun nasıl ortaya çıktığını göstermeye çalışacağım. Bu konuda bana soru yönelten, adını bilmediğim arkadaş, (umarım arkadaşımdır; yani beni arkadan vurmayacak biridir) sistemin dışında kalmak düşüncesinin zihnime değil de hayatıma aktarımının nasıl olduğunu merak ediyor. Yani gündelik hayatımda ne yapıyorum da sistemin dışında kalmayı başarıyorum? Soru sahibi "zihnen sistemin dışında kalmak hiç önem taşımaz, önemli olan hayatımızdaki olayların sistem dışı bir alanda cereyan etmesidir" diyorsa, peşinen söyleyeyim ki tezimin hiç bir pratik değeri yok. Bu satırları IBM uyumlu bir bilgisayarda yazıyorum ve yazdıklarımı sistemin gereği olan mekanizmanın bir işleyişi dolayısıyla okumaktasınız. Şunu ısrarla belirtmeli ki fiilen sistemin dışında kalmak mümkün olmadığı için, zihnen sistemin dışında kalmak önem kazanıyor. Hayati önem taşıyan husus zihnen sistem dışı olmayı samimiyetle üstlenip üstlenmemekte odaklanıyor. Denilirse ki maddeten sistem dışı kalınmadıkça kimin ne söylediği bana anlamlı görünmüyor; o zaman bu konuyu hiç açmayalım.

Bugün dünya sistemi dediğimiz finans ve teknoloji hegemonyası küfür sistemiyle örtüşmüş durumdadır. Ama dünya sistemi yerküre üzerindeki yayılmasını tamamlamadan önce küfür sistemi vardı ve Müslümanlar küfre olan uzaklıklarını öncelikle zihnî (kalbî) değerleri sebebiyle ölçebiliyorlardı. Günümüzde eğer küfür sistemi dünya sistemi ile örtüşmüş halde ise biz Müslümanlar için "sistemin dışında kalmak" inancımızın gereği istemediğimiz bir şey olsa gerek diyorum. Dünya Müslümanlarının bir arada telakki edilmelerine yol açacak hiç bir siyasî, iktisadî, hatta kültürel ve ideolojik blok doğmamış olmasına rağmen, dünya sisteminin akıl hocaları İslam tehlikesinden aralıksız söz ediyorlarsa bunun sebebi Müslümanların gündelik hayatında sistem aleyhtarlığının pratik

belirtilerinin uç vermesi değildir. Dünya sistemi küfür sistemiyle ne ölçüde örtüşmüşse karşısındaki Müslüman zihniyeti o ölçüde tehlike olarak görüyor. Daha doğrusu şartların zarureti dolayısıyla sistem karşıtlığı artık evleviyetle bizim maneviyatımızın bir parçasıdır. Bu karşıtlığın maddi bir tezahürü olur mu? Bunu yol boyunca anlayacağız. Yine de şimdiden anladığımız, anlamamız gereken birşey var: O da sisteme karşı yürüttüğü hareketi maddi tedbirlerden başlatanların hepsi şimdiye kadar ya sistem tarafından ezilmiş veya sistem tarafından kullanılmıştır.

Biliyoruz ki modern zamanlar gayri İslâmî sistem karşıtı hareketlere sahne olmuştur. Ondokuzuncu yüzyılda ütopyacı sosyalistler, yirminci yüzyılda hippiler, komün tecrübeleri yaşadı. Dünya sisteminin pazar/piyasa aracılığıyla kurduğu denetiminden sıyrılmak, kendi maddi gereçlerini, kendilerine mahsus enstrümanları kullanarak sistemin dışında kalmak istediler. Sistemin onlara cevabı aynı gereçlerin piyasa şartlarında alınır satılır hale getirmek oldu. Ütopyacı sosyalistler sistem içinde kalınarak en pahalı hayat tarzının, hippiler de en ucuz hayat tarzının nasıl yürütülebileceğinin meşrulaştırıcısı olarak geçip gittiler. Sistem her ikisinin maddi tehditlerinden de büyük kârlar elde etti. Sisteme bir başka muhalefet de kara gömleklilerden ve kahverengi gömleklilerden geldi. Onlar milletteki yekvücut olma anlayışını ve devletin hareket doğuran gücünü devreye sokarak dünya sisteminden toplum olarak kopma denemesi yaptılar. Onların da sistemin dışında kalma konusunda pratik ve maddi tedbirleri vardı. Dünya sistemi onları önce ezdi ve akabinde onlardan öğrendiği kaba gücün toplumla irtibat kurma yöntemlerini taklit etti veya aynen uyguladı.

Netice-i kelam, sistemin dışında kalmanın bütün maddi tezahürleri boyunun ölçüsünü almış oldu. Ama sistemin dışında kalmanın manevi bir dayanağı var ve o henüz canlı. Bizim işimiz bu dayanakla mukayyet. Sistemi işlemez hale getirecek olan sistemin işlemesini istememektir diyoruz. Eğer bu irade korunabilirse maddi tezahürleri bekler görürüz. Ama maddi tezahürler olmadan iradenin bir anlamı yok diyorsak, sistemle bütünleşmenin mazeretini aramaya başlamış sayılırız.

SİSTEME ELİNİ VERMEDİKÇE

Bir sisteme son vermek ona ya içerden veya dışardan uygulanacak zorlama neticesinde mümkün olur. Fakat her iki halde de sistem dışı kalmak, yani sistem tarafından yutulmamış olmak şartı var. Hemen çelişkili bir söz ettiğimi ileri sürebilirsiniz. Dersiniz ki sisteme dışardan zorlama uygulayanın sistem dışı kalmasını anlıyorum; lâkin sisteme içerden zor uygulayacak olanın dışta kalışına ne anlam vermeli? Hem dışta kalıp, hem de içerden zorlamak çelişkili ve olmayacak bir şeyi dile getirmek değil midir? O halde hatırlatalım: Sistem dışı kalmak sistemi gayri meşru addetmek ve kendi varlık şartını sistemin hayatiyetiyle özdeş kılmamak anlamına gelir. Maddeten sistemin içinde olabilirsiniz, fakat hayat düsturunuzu sistemin işleyişinden almadıkça sisteme kendinizi kaptırmış olmazsınız. Sisteme el vermediğiniz için kolunuzu kurtarmak gücü sizdedir.

Bu anlamda sisteme içerden uygulanacak zorlama sistemin kendi enstrümanlarını birbiri arasında irtibatı kuramayacak ölçüde geliştirmekle olur. Sistem kendi felsefî, kültürel, teknolojik parçalarına komut veremeyecek boyutlara varıncaya kadar genişler ve kendini tutamaz hale düşer. Bu bakımdan günümüz dünya sisteminin bilinçsiz ve dikkatsiz olduğunu söyleyemeyiz. Görüyoruz ki yürürlükteki sistem itibarını artırmak ve canlılığını korumak için serbest ticaret, insan hakları, demokrasi, çoğulculuk ve benzeri konuları öne sürerken belli kayıtlar da öne sürmektedir. Sisteme içerden zorlama uygulayacak her unsur işte bu kayıtları geçersiz kılacak bir gelişmeyi sağlayacak yolu tutar.

Sisteme dışardan uygulanacak zorlama işleyiş eksenine doğrudan zarar vermeye matuftur. Günümüz dünya sistemi ayrımcı (discretive) ve üstünlük tesis edici (hegemonic) eksende işlemektedir. Bu yüzden sistemin kendine can veren ayrım gütme ölçütlerini bozan (kendi ayrım ölçütlerini muteber kılan; diyelim ki helal-haram ayrımını gözeten) her oluşum sistem

karşısında bir dış zorlama özelliği kazanacaktır. Aynı şekilde sisteme mahsus kâr motifinin geçerli olmadığı bir değerler skalasına sahip olmak da hegemonya eksenini kıracaktır.

Bütün bu söylenenleri içi boş temenniler olmaktan kurtaracak olan nedir? Üstünlüğün sistemi geçerli kılan yöntemlerde saklı olmadığını kavrayan insan teklerinin birbirleriyle olan bağlantısıdır. Bu bağlantı kurulabildiği için Mekke, kan dökülmeden fethedilebilmiştir. İnsan ilişkilerinin zorbaca ve birinin diğeri üzerinde despotluk kuracağı biçimde mi düzenlendiği, yoksa dayanışma ve dostluk şartlarını yerine getirmek üzere mi kurulduğu bir yandan tarafların yek diğerine ne gözle baktığına, bir yandan da bu ilişkinin hangi ürünü elde etmek üzere başladığına bağlıdır. Kısacası bir insanın sistemin malı olup olmadığı doğrudan doğruya kendini sistemin malı hissedip hissetmediğiyle anlaşılabilir. Demek ki bu konuda doğru bilgiyi ilk edinecek olan insanın kendisidir.

Kendini sistemin dışında tutma gücü göstermiş herkes bir benzerini tanımakta güçlük çekmeyecektir. Bunca kelamdan sonra yine de elle tutulabilir çözüm yolları sunmadığımı söyleyecekseniz; size elinize dikkat edin diyeceğim. Sakın elinizi sisteme sunmuş olmayasınız? Bu sistem dediğimiz yapı inhirafa uğramış bir hayatın cereyan mekânıdır. Dolayısıyla bizim bu hayat tarzında bulduğumuz her olağanlık, her isabet, her güzel şey bizim de inhiraf ettiğimizin itirafından başka bir şey olmaz. Sistemin mevcudiyetine kalben tanıdığımız en dar meşruiyyet alanı bizim (her iki dünyadaki) meşruiyyet alanımızı o oranda daraltır. Netice itibarıyla sistemle bütün alışverişimiz ahlâk alanında başlar ve biter.

TEMELCİLİK KORKUSUNUN SİSTEMİN ECELİNE FAYDASI VAR MI?

Her ne kadar Türk atasözü "korkunun ecele faydası yok" dese de dünya sistemi bu sözü yalanlamak istercesine ecelini erteleyebilmenin ilacını korkuda arıyor. Yaptığı hesaba göre, İslam fundamentalizmi (temelciliği) korkusunu dünyaya yayabilirse ömrünü kendi tesbit ettiği bir zamana kadar erteleyebilecek. Bunu bir kez tecrübe etti ve sonuç aldı. Şimdi tekrar denemenin ne zararı var diye düşünüyor olsa gerek. Soğuk savaş dönemi dünya sisteminin "kötü"yü tarif etme üstünlüğü göstererek kendine hem muteber ve hem de makbul bir alan açmasına elverişli bir dönemdi. Faşist ve Nasyonal Sosyalist tehdit hamlelerini savuşturan sistem Sovyet sosyalizmini denetim altında tuttuğu ülke, devlet ve milletlere bütün kötülüklerin anası olarak sunmayı başardı. Bu aynı zamanda kapitalizmi sosyal vecibelerinden sıyrılarak işletmenin bir yoluydu. Eserin kurgusu baş rol oyuncusunun, yani "iyi adam"ın "kötü"yü bertaraf etmesini gerektiriyordu. Son perdenin sahneye konuluşunda zamanlama fena sayılmazdı. Sistemin ecelinin yaklaştığı düşünülen bir zamanda dünya sistemi kendi eliyle meydana çıkardığı muhalifini (Sovyet blokunu) ortadan kaldırdı.

Sovyet bloku ortadan kalktı kalkmasına, ama olay iki anlama geliverdi birden: Sistem kendine meydan okuma gücü gösterecek her unsuru (yalnız faşistleri, nazileri değil, bolşevikleri de) yokedebiliyordu, bu bir. Bu anlam sistemin sıhhatine işaret ediyordu. Ama anlamlardan ikincisi sistemin hastalıklarını hemen su yüzüne çıkarabilecek özellikteydi. Artık sistemin üzerinde yoketme gücünü sınayabileceği bir muhalifi kalmamıştı. Sistemin beyni bu eksiği telafi etmek için hızla "kızıl"ın yerine “yeşil"i koymaya çalıştı. Bu çabalar halen devam ediyor. Sistem bu kez de istediğini elde

edebilecek mi? Kendi, eliyle bir yeşil muhalefet icat edip onu ihtiyaç duyduğu bir zamanda bertaraf etme tecrübesini başarıyla tekrarlayabilecek mi? Bu sorunun doğru cevabı sistemin ecelinin gelip gelmediği bilindiği zaman verilebilir. Eceli geldiyse biz yine Türk atasözünü konuştururuz: Eceli gelen köpek cami duvarına siyer.

Dünya sistemi kendine İslam'ı (veya İslam temelciliğini) ısmarlama düşman olarak seçtiği taktirde bu tuzağından umduğu sonucu elde edemeyecektir. Uğrayacağı başarısızlık elbet bir çok sebebin sağlayacağı bir sonuç olacak. Sebeblerin hangileri başlıca sebep sayılır; bunu bilemem. Ama birinin önderlik ve öncülükle ilgili olduğunu söyleyebilirim. Sistem şimdiye kadar üstünlüğünü hasmının başını yiyerek sağladı. Çarı, Kayzeri, Sultanı yedi. Duçeyi, Führeri, Parti Genel Sekreterini yedi. İslam temsilciliğinin ne imparatoru ne de imparatorluğu var. Dünya sistemi yeniden "bir gün yiyebilmek için“ temelciliğe bir önderlik armağan edemez. Ama eğer temelcilik kendi önderliğini doğuracak teşkilatlanma başarısı gösterirse bunun da kimin başını yiyeceği hiç belli olmaz.

HOROZU ÇOK OLAN KÖYÜN SABAHI GEÇ OLUR

Atasözleri arasında bu derecede sürrealist olanına hiç rastlamamıştım. "Horozu çok olan köyün sabahı geç olur" da ne demek? Açıp Ö.A. Aksoy'un Atasözleri Sözlüğü'ne bakınca karşıma şu açıklama çıkıyor: "Bir konu üzerinde söz söyleyen çok olursa sonuca varmak gecikir". Açıklamayı anlamak hiç zor değil, ama atasözünde zikredilen vakıa ile gerçekçilik arasında bağıntı kurmak oldukça zor. Hatta insanın aklına önce sözlük açıklamasının tersi sayılabilecek bir anlam takılıyor. Vakitsiz öten horozun başını keserler diye düşünen çok horozlu köyün her horozu ne olur ne olmaz deyip ötmeyi bir başka horoza mı bırakıyor acaba ve köyün ahalisi horoz sesi duymadıklarından mı ancak kuşluk vakti uyanabiliyorlar? Bir başka ihtimale göre horozlar kimin önce öteceğini tespit için oylamayla vakit kaybediyor ve demokrasi yavaş işleyen bir rejim olduğu için o köyün sabahı geç oluyor. Bakın bu açıklamayla sözlükte yazılanlara bir ölçüde yakın düşebildik.

Türkiye'de durum nedir? Ülkemizde gereğinden fazla horoz olduğundan ötürü mü bir türlü sabah olmuyor, yoksa vakitsiz öttüler diye bütün horozların başı mı kesildi? Ne biri, ne öteki. Toplum hayatını kümes hayatı benzetmesiyle anlamaya çalışmak verimli bir çaba gibi gözükmüyor ve galiba hayatın geçek veçhesini anlayabilmek için atasözlerinden medet ummak fayda vermeyecek. Bakınız bir atasözü ne diyor: Horoz ne kadar öterse ötsün, civciv tavuğun dıkdığına bakar. İyi ama bunun konumuzla ne ilgisi var, diyeceksiniz. Gerçekten bu atasözünün konumuzla bir ilgisi yok. Bu daha ziyade civcivleri ilgilendiriyor. Peki, bizim konumuz neydi? Sanırım bizim konumuzun sabah üzerinde yoğunlaşması gerekiyor. Çünkü çocukluğumuzda "haşre kadar sürmez geceler" diye bize öğretmişlerdi.

Uzun yıllar boyunca mensubu olduğumuz toplumun dünya milletleri arasında istiskale uğrayıp uğramaması genç, ihtiyar, yenilikçi, mutaassıp herkesin dert edindiği bir husus idi.

Sosyal meseleler üzerinde düşünmek daha çok insanı kapsar hale geldikten bugüne kadar (diyelim ki 30 yıl süresince) yaşanılan en büyük değişiklik işte bu alanda gerçekleşti. Türkiye'de yaşayan insanlar 1995 yılında 1965 yılına oranla dünya ve toplum meselelerinden daha çok haberdardırlar. Ama meselelere sahip çıkış bakımından adamakıllı bir gerileme var. Bu gerileyişin sebeplerini keşfedersek şikayet ettiğimiz zararın telafisi mümkün mü? Öyle görünmüyor. Çünkü sebeplerin dünyanın aldığı son biçimle bağlantısını biliyoruz. Üstelik bu biçimde etki etmenin tek tek insanların gücünü aştığının bilincindeyiz.

O halde tek insan olarak gücümüz neyse ona müracaat etmeye mecburuz. Ama toplum hayatımızda gücümüzün neye yettiğini anlama bakımından bizi eli kolu bağlı hale sokan ve kendi canavarlığımızı sevimli hale getiren atasözleri var. Bunlardan biri, "âlemle gelen düğün bayram"; diğeri, "bana dokunmayan yılan bin yaşasın" diye ifade ediliyor. Felaketimizden memnun olarak ve yılana gıda temin ederek nereye vardığımız gün gibi aşikar.

KÖTÜ SİYASET YOKTUR,
BAŞARISIZ SİYASET ADAMI VARDIR

Tarihi galiplerin yazdığı söylendiği zaman bundan haklı olanın galip gelen taraf olduğu değil, kimseye tarih içinde gayri şahsi bir makam tarafından söz hakkı verilmediğini anlamalıyız. Zaman içinde mağlup tarafın da bir hakkı olduğunu anlayabiliyorsak bunun sebebini mağlubiyete uğramış kesimin yeni şartlarda dahi şahsiyetini korumuş oluşunda aramalıyız. Mevcudiyetini koruyan, şahıs olarak varlığına sahip çıkan kim ise hak arama çabasını gösterecek olan; hakkını almayı başarabildiği kadar, haksızlığa da uğrayabilen ve hatta haksızlık yapan da odur. Yoksa haklılık dediğimiz kavramı bedensiz bir ruh saymak gerekecekti, bu durumda ona tarihin hortlağı derdik. Demek ki "haklılık" diye bir kavramın hayat bulabilmesi kimin haklı olduğunun bilinebilmesiyle mümkün.

Müslümanlar modern güç odaklarının son üç yüz yıl boyunca baskın çıkmaları sebebile gerek Türkiye'de ve gerekse dünyada mağlubiyeti tadan tarafta yer aldı. Modern burjuva medeniyetinin yenilgiye uğrattığı yalnızca Müslümanlar değildi. Ama üç yüz yıl sonra dünya sistemi karşısında hak talep etme gücünü kendinde bulan yalnızca Müslümanlar oldu. Hem dünyada hem Türkiye'de bu böyle. Çünkü kapitalizmin çökertici etkisine rağmen şahıs ve şahsiyet olarak "Müslüman", toplum hayatının müdahil unsuru olmaktan çıkmamış ve/veya çıkartılamamıştır. İslam kültürü dışında hiç bir geleneksel kültür modern burjuva medeniyetinin çerçevesini değiştirebilecek kaabiliyeti haiz değil. Sırf bu yüzden dünya sistemi vardığı son aşamada İslam kültürü dışındaki geleneksel değerleri pompalamaktan geri durmadığı gibi, bir hesaplaşmayı önlemek, en azından geciktirmek için İslam'ı modernlik karşısındaki mağluplar listesinin herhangi bir maddesi olarak görmek veya göstermek ihtiyacını hissetmektedir.

İşte bu noktada Türkiye'nin ve dünyanın bütün Müslüman siyaset adamlarının üzerinde ağır bir sorumluluk yükü olduğu söylenebilir. Onlar bir yandan dünya sisteminin İslam'la hesaplaşmaktan kaçınmak için geleneksel değerlere açtığı krediden yararlanacak yolu keşfetmek becerisini gösterecekler; diğer yandan da İslâmî değerlerin üstünlüğünü belirginleştirerek modern çerçeveyi geçersiz kılacaktır. Böyle bir politikayı başarıya ulaştırmak için hem Müslüman çoğunluğun etki ve yetki bakımından donatılmasını sağlamak, hem de sistemin lordlarının tuzaklarını boşa çıkarmak zorundalar. Yani bir yandan Müslüman çoğunluğun sistemin lordlarının tuzaklarında yem gibi kullanılmasına razı olmayacaklar, bir yandan da Müslüman çoğunluğun İslâmî değerler bakımından üretken ve verimli vasıflarını artırmasına katkıda bulunacaklar.

Siyasette iki nokta arasındaki en kısa yol bir doğrudan geçmiyor. Şahıs ve şahsiyet bakımından Müslümanlığını koruma üstünlüğünü elde tutan siyaset adamı öyle bir rota izleyecek ki düşmanlarının nasıl olsa benim korktuğum cihette ilerlemiyor dediği bir sırada hedeflediği noktaya ulaşmış olacak. Ama bunu başarabilmenin ön şartı, bütün manevralar sonunda hâlâ şahıs ve şahsiyet olarak Müslümanlığını koruyor olmasıdır.

BELLİ OLAN VE OLMAYAN

Çinli bir köylünün oğlu doğunca komşular babayı tebrik için bebeğin başına toplanmış. Hepsi sevinçle "ne iyi oldu" demişler. Oğlu doğan köylü bu taşkın memnuniyet sözlerine "daha belli değil" diyerek cevap vermiş. Çocuk yedi yaşına geldiği zaman ağaçtan düşmüş ve bacağını sakatlamış. Bunun üzerine yine köylüler başsağlığı dilemek için eve gelip çocuğun çevresini almışlar ve çok üzüntülü bir ifadeyle "ne kötü oldu" demişler. Oğlunun bacağı sakatlanan köylü komşularının taşkın memnuniyetsizlik sözlerine "daha belli değil" diyerek cevap vermiş. Yıllar sonra köye asker toplama memurları gelmiş. Sözünü ettiğimiz köylünün oğlunun ayağının sakat olduğunu farkedince, onu askerlikten muaf tutmuşlar. Bunun üzerine komşular gözün aydın demek için tekrar köylünün evine doluşmuş, gencin askere alınmayışına çok sevinerek babasına "ne iyi oldu" demişler. Sakat bacaklı gencin babası önceki cevabını tekrarlamış: "Daha belli değil".

Bu kıssadan ne hisse alacaksınız bilmiyorum. Siz de benim gibi dikkatinizi komşularının her değişikliğe yalınkat duygusal tepki veren yaklaşımı karşısında köylü babanın bilgece tutumuna çevirdiniz elbette.

Ama bu kıssanın günümüz Türkiyesinde neye tekabül ettiği aklına geldi mi? Ben bir yakıştırma yapayım: Bir zaman birileri "bu iş partiyle olmaz" diyordu. Bazıları da "daha belli değil" diyerek cevap veriyordu. Sonra birileri "ittifak ne iyi oldu" diyordu. Bazıları bunu "daha belli değil" sözleriyle karşılıyordu. Gün geldi birileri "vitrini değiştirsek malı götürürüz" demeye başladı ve bazıları "daha belli değil" demekte.

Konuşan taraflardan birinin diğerinden daha isabetli bir tutum içinde bulunduğunu gözönüne alacak olursak başımıza gelen şeylerin hiç bir zaman iyi veya kötü olmadığı veya bizim değerlendirme çapımızın ötesinde olduğu sonucuna mı varacağız? Dikkat ederseniz "daha belli değil" diyen taraf gerçekte bir başka bellilikten ve o belliliğin dışa vurma ihtimalinin her

an mümkün olduğundan hareketle konuşuyor. Yani biz de yüzyüze geldiğimiz olaylarda derinden bir itminana sahip olduğumuzda yüzeyde dalgalanan duygulara kendimizi kaptırmaktan kurtulabiliriz.

Bir davaya samimiyetle bağlılık da bizi her değişken durumdan nihai sonuç alınmışçasına taşkınlık göstermemizi önler. Bir davanın gerçek salikleri göze aldıkları çabaların devam edebilir şartlarını korumayı gözetirler. O çabaların semeresiyle daha az ilgilidirler. Açıkçası bir koy beş al hesabını yapanlar dava adamı olmadıklarını bu tutumlarıyla belli etmiş olurlar. Belli olan ancak oynanılan kumarda kazanılıp kaybedilen olabilir. Dava adamının oynadığı ise kumar değildir. O korumayı gözettiği değerlerin kendisine yüklediği görevin gereği payına düşen rolü oynar. Görevini yerine getirip getirmediği en azından bu dünyada belli değildir.

SİSTEM MÜSLÜMANLARA KARŞI SERTLEŞEBİLİR Mİ?

Dünya sisteminin Türkiye'de Müslümanlara karşı zecrî (zorlayıcı) ve cezrî (radikal) tedbirler alması mümkün değil. Zira böyle bir davranışın Müslümanlara sistem karşısında belirgin etkinliklerde bulunma alanını açacağını bilmek için fazla zeki olmaya gerek yok. Sistemin neresine darbe indirirse sonuç alabileceğini kestiremeyen Müslümanlar, açık taarruzun sistemden gelmesi halinde sistemin nereleri boş bıraktığını keşfetmekte gecikmeyecek. Bu yüzden dünya sisteminin Müslümanlara ve bilhassa Müslümanların siyasi temsil gücünü yansıtan kuruluşlara karşı sertleşmemeye kendi sıhhati konusunda duyduğu endişe sebebiyle özen göstereceğini söyleyebiliriz. Tersine siyasi temsil gücüne sahip bütün Müslüman öbekler yürürlükteki işleyişten ne kadarını benimser hale getirilirse ve sistemin bekçiliğini gönüllüce üstlenmiş kesimlerin de Müslümanlar arasında geçerli yeri olduğu kabul görür, yaygınlaşırsa sistem kendini o kadar rahat hissedecek, çarklar gıcırdamadan dönecek. Türkiye'de durum böyle.

Daha önce de söylemiştik: Nasıl dünya sistemi bir hayalet değilse, İslam alemi de bir heyülâ değil. Bu demektir ki tarihten doğan bir taayyün hem sistem için hem de İslam ülkeleri için söze konu edilmelidir. Bizim ülkemizde ve her İslam diyarında beynelmilel bir İslâmî tasavvura bel bağlayarak sisteme karşı bir mücahede eşgüdümü hayalinden uzak durmalı. Sistem Türkiye'de Müslümanlara karşı sertleşmeyi kârlı bulmadıysa bu tavrı Bosna'da, Çeçenistan'da göstermeyecek değil. O halde bir millet bünyesinde, bir devletin alacağı biçim çerçevesinde dünya sisteminin davasının cerh edilmesi kaçınılmazdır. Yapılmaya çalışılan da bu zaten. Meselâ, Refah Partisi'nin bir İsrail politikası olmadığına dair bazı ukalâlar

tarafından ortaya atılan iddialar ciddiye alınır da Refah Partisi'ne Tel-Aviv'de imal edilmiş bir İsrail politikası yutturulursa varılacak noktayı artık siz hesap edin.

Sistemle Müslümanlar arasındaki meseleler elbette herkesi ilgilendiriyor. Ama çözümü belli bir ülkede, belli insanlar, Müslümanlar sağlayacak. Hangi ülkede? Hangi insanlar? Hangi Müslümanlar? Dünya sisteminin Müslümanlar üzerinde en yoğun operasyonları uyguladığı bir ülke olarak Türkiye'nin bu soruların cevabını bulma bakımından özel bir yeri var. Dünya sistemi laikliğin çıkmazını bizim ülkemizde yaşadı ve sistemin İslam'la nihai hesaplaşmaya girmekten geri durduğu tek ülke Türkiye'dir. Refah Partisi'ni kapatmak sistemin İslam'la mücadele etme gayesiyle girişebileceği işler arasında en son sırada yer alır. Çünkü bu bir meydan okumadır ve her meydan okuyan canına okunacağını hesaba katmak mecburiyetindedir. Yükselen bir siyasi öbek olarak RP'nin kapatılabileceğine dair haberler belki bir panik doğurur beklentisiyle yayılmaktadır. Bu beklenti boşa çıkacaktır, zira Milli Nizam Partisi’nden Milli Selamet Partisi'ne, oradan Refah Partisi'ne uzanan çizgi sırasında Türkiye'deki Müslümanların siyasi şuurunda mühim bir taayyün vuku bulmuştur. Yeni bir tecrübenin sonuçlarından bizatihi sistemin çok tedirgin olabileceğini düşünüyorum. Sistemin lordları şimdilik mevcut siyasi düzenlemenin ne kadar yarar getireceğini ölçme tecrübesi yaşamadan ve MNP, MSP, RP çizgisinin ne kadar esnek olduğunu anlamadan yeni bir alan açılmasına fırsat vermeyeceklerdir.

TOPLUM HASTA İSE BİZ NEYİZ?

Günlük hayatımızı devam ettirmek için acilen yapmamız gereken işler olduğunu biliyoruz. Yahut şöyle desek daha doğru olacak: Bazı insanlar günlük hayatlarını devam ettirmek için acilen bazı işleri yapmak zorundadır. Biz (en azından ben) de bu "bazı" insanlar arasındayız. Dünyada bizim gibi olmayan insanlar da var. Onlar da bazı işler yapıyor; ama bizim gibi "acilen" değil. Onların günlük hayatları yaptıkları işleri yapmasalar yine devam edebiliyor. Demek ki yeryüzünde yaşayan bütün insanları iki öbekte toplamak mümkün. Bir kısmı dünyada işleyen mekanizmanın işliyor oluşundan yararlanmak suretiyle mecbur olduğu herhangi bir şeyi yapmadan da günlük hayatını devam ettiriyor. İnsanların diğer daha büyük kısmı ise mekanizmanın işlemesini temin edecek çabayı hergün göstermeyecek olursa günlük hayatın olağan akışından kopacağını, koparılacağını biliyor. Yeryüzünde işleyen mekanizma bu mekanizmayı işler halde tutan insanları eziyor. Bu mekanizma işleyişinden hiçbir kötü şey sadır olmasa bile işleyişine bazı insanları sistemin değirmenine su taşımaya icbar ederek devam edişi sebebiyle, sistemden zarar gören bizlerin gönülsüz çalışıyor oluşumuz yüzünden kötülük üretiyor. Bu üretimi biz yapıyoruz. Biz kendi felaketimizi üretiyoruz. Felaket sadece bizim çalışmamızdan beslendiği, sistemin ayakta duruşunun bedelini bizler ödediğimiz için felaketimizi finanse ediyoruz.

Bazı "başka" insanlar mekanizmayı çalıştırmıyorlar. Çünkü kendileri çalışmıyorlar. Ama onlar mekanizmanın diğer kimselerce çalıştırılıyor oluşundan yararlanarak hayatlarını idame ettiriyorlar. Dolayısıyla başkalarının felaketi onların saadeti haline dönüşüyor. Mekanizmanın işlemesi için çalışmayan bu insan öbeği, yine de bir şeyler yapıyor. Yaptıkları yürürlüğe giren her durumun tasdik edilmesini teminden ibaret.

Şartların eleştirisini yapmayarak bir şeyler yapıyorlar ve ellerinden gelirse şartların eleştirisine engel olacak işleri yapıyorlar.

Bu tablonun bize öğrettiği insan toplumunun ağır bir hastalığa düçar olduğudur. Toplumun hastalığı ne Marksistler ve benzerlerinin sandığı gibi bazı insanların aşırı zenginleşmelerine mukabil, bazılarının aşırı yoksulluğa düşmelerinden; ne çevrecilerin sandığı gibi yerkürenin tahrip edilişinden; ne çeşitli kademede, çeşitli dinlere mensup muhafazakârların sandığı gibi, bazı değer yargılarının başka değer yargılarıyla yer değiştirmesinden ve ne de her türden radikalin sandığı gibi ütopyaların gözden silinişinden doğmaktadır.

Toplum hasta, çünkü biz insanlar kaderimizin kendi elimizde olduğu varsayımına uygun davranıyoruz. Karşımıza çıkan meselelerde çözümü yine o işi mesele haline getirenden bekliyoruz. Kendimizi "müstağni" saymasak bile, kendi istiğnasından güç alarak hareket edenlerle birlikte yaşamayı reddetmiyoruz. Onlarla birlikte hareket ediyoruz. Dost bildiklerimize pratik çareler öneriyoruz. Onlara hakkı ve sabrı tavsiye etmiyoruz. Çünkü dostlarımız bizden pratik çareler bekliyor ve nedense sabrı artıracak, hakkın yolunu genişletecek bilgiye sahipmiş gibi davranıyorlar.

ÖNCE DERMAN, SONRA HASTALIK

Modern insanın tarihinde bir dönem daha kapandı. Bazı kimseler sona eren şeyin modernliğin kendisi olduğunu söylüyor. Bunlar artık post-modern bir çağda yaşadığımız kanısındalar. Ama kimileri de post-modern diye adlandırılan durumun modernizmin yeni bir evresinden başka bir şey olmadığını öne sürüyor. Bana kalırsa modernizmin sona erdiğini söyleyenler de; modernizmin yeni biçimler bularak devam ettiğini iddia edenler de zihniyet değişikliğinin hangi alanda gerçekleştiğini anlayacak bir zihniyet değişikliğine uğramadıkları için bu tezleri savunur haldedirler.

Modernlik, çarenin modern kültürün kaynaklarında (Aydınlanma'da veya Aydınlanma'nın yeni bir yorumunda) bulunacağına inanılan 60'lı yıllarda bunalıma girdi. Geçen otuz yılda bunalımını aşamadı ve kültürel bir doğrultu kaybına, atalete uğradı. Modernlik artık kendini dayatamaz durumda olduğu için bazıları modernizm çağının geride kaldığını, sona erdiğini kabul ediyor. Post-modern olduğu iddia edilen durumun modern öncüllerden daha güçlü değer ölçüleri ortaya sürmemiş oluşu da modernliğin bundan böyle (adı post-modern olsa da, olmasa da) yeni bir kisveyle devam ettiğini savunmaya imkan veriyor.

Bir dönemin kapandığını inkara kimsenin gücü yetmiyor, lâkin kapanan dönemin adını koymada ihtilaf var. Belki doğru adlandırmayı bulabilmek için değişime uğrayanın iyi tanınması yoluna girmeliyiz. Bu niyetle dikkat çekmek istediğim hususu dile getirmek istediğimde şöyle konuşacağım: Önce dermanın bulunup daha sonra onunla tedavi edilecek hastalığın arandığı bir dönem geride kaldı artık. Romantiklerden başlayarak Marksistlere kadar uzanan çizgi içinde Avrupa kültüründe etkili olan bir bölük insan iki yüz yıl boyunca zihinlerinde önce bir dünya cenneti tasarladı. Daha sonra gerçek dünya diye tanıdığı topluma baktı. Toplumda nelerin noksan olduğuna zihninde tasarladığı cenneti ölçü sayarak karar

verdi. Yaşanan tecrübe Batı kültürüne mensup zihniyetin bundan böyle "dünya cenneti" tasarlayamayacak derekede olduğunu ayan beyan gösterdi. Polonyalılar sosyalizmi şöyle tarif ediyormuş: "Sosyalizm kapitalizmden kalkarak kapitalizme varmak için katedilen uzun ve meşakkatli bir yoldur." Kara mizahta uzmanlaşmış olan bu millet 45 yıllık tecrübesini işte böyle özetliyor. Ya Ruslar ne diyecekler?

İnsanlığın edindiği tecrübe yalnızca ütopyalar uğruna acılar çekilişine, acılara sebebiyet verilişine dair değil. Bir "derman" bulduğunu iddia ederek öne fırlayanlar sadece vakit kaybına, değer ve kaynak kaybına sebebiyet vermiyor. Onlar aynı zamanda insana ve topluma bakışın mahiyetini belirlemeye de tevessül ettiklerinden insanın ve toplumun beklentiler doğrultusunda çarpıtılmasına da sebep oluyorlar. Yani insanın ve toplumun gerçek hastalığını tanımaktan saparak bulunduğu varsayılan dermana denk düşecek şekilde hastalanmalarına yol açıyorlar.

OLMADAN OLDURMA DENEMESİ

Uyurgezerlerin siyasi görüşlerine itibar edecek miyiz? Bosna için toplanan paraların yerlerine ulaşıp ulaşmadığını soranlar uyurgezerlerdir. Uyurgezerler Çeçenistan'a ne kadar gönüllü gideceğini soruyorlar. Uyurgezerler İsrail'i haritadan siliyor; Balkanlardan Doğu Türkistan'a kadar kanat çırpıyorlar. Uyurgezerler Cezayir silahlı kuvvetlerini bir vuruşta etkisiz hale sokuyor; dünyanın merkezini Hartum'a taşıyorlar. Çünkü onlar sadece uyumuyor aynı zamanda geziyorlar ve sadece gezmiyor aynı zamanda uyuyorlar. İşittiğimiz ne kadar doğrudur bilemeyiz ama, dediklerine göre bu uyurgezerleri uyurgezer haldeyken uyandırmak son derece tehlikeliymiş. Akli dengesinin bozulmasına sebep olabilirmişiz.

Öyleyse uyurgezerleri uyandırmayı denemeyelim. En iyisi kendimiz uyurgezerler arasına girmeme çabası gösterelim. Bilelim ki Türkiye bugünkü ekonomik yapısı, işleyişi ve siyasî örgüsüyle "millî" bir siyaset güdemez. Bir ülkede enflasyonu durdurmayı başaracak bir güç doğmamışsa veya o ülkede enflasyonu azdırmak suretiyle güçlenen zümrenin borusu ötüyorsa o ülkenin dünya siyasetinde oynayacağı rol sürekli olarak başkalarının oynatacağı rol olacaktır. Bir ülke topraklarının çölleşmesine, eğitim kurumlarının sefaletine bir çare bulamıyor, daha korkuncu, çare aramıyorsa o ülkenin dünya siyaseti muvacehesinde "irade" sahibi olduğunu, olabileceğini söylemek saçmadır. İşte eli ermeyen, dizi tutmayan Türkiye'nin şu veya bu bölgede şunu veya bunu yapmasını beklemek uykuda olmaktır. İlgilenilmesi istenen bölgelere yardımın ancak Türkiye'de bir çözüm sağlanmasıyla ulaşabileceğini bilmemek, ayağını bu ülkeye basmamak, yani gezmeyi seçmektir. İkisi birden uyurgezerlik yapar.

Bir yandan turizmin kolonizasyon sultası altında ve insan hakları emperyalizmi pençesinde inim inim inleyeceksiniz; ekonomik büyüme eksilere doğru seyredecek, sosyal güvensizlik çığ gibi büyüyecek ve siz

(kimseniz siz!) Avrupalara doğru, Asya içlerine doğru at koşturacaksınız. Pantalonunun kıçında kocaman bir yama, ceketinin yakasındaki yağ lekesinin hemen üstüne kondurulmuş parıltılı bir madalya! Böyle bir Türkiye'ye yürekler dayanmaz.

Önce bu ülkede yaşayan herkesin önem taşıdığı bir hayat tarzı inşa etmek zorundayız. Yani her yurttaşın birinci sınıf yurttaş olduğu bir Türkiye. Bu görevin aksatılmasına yol açan her eğilim aksaklığın devamını isteyen eğilimdir. Dolayısıyla ülke dışında gerçekleştirilmek istenen her iyi işin yolunu da bu eğilimler tıkar. Kendimize hayrımız dokunmuyorsa akrabamıza, komşumuza nasıl hayrımız dokunacak?

Demek ki "biz" dediğimiz bir varlık sahibi olacağız. Bu da lâfla olmaz. İşle olur. İşimiz ise vakit kaybetmeden bir seferberliğe girişmektir. Ülkenin her ferdinin günlük ekmeğinden başlayıp ulaşım yollarına, toprakta ve her alandaki üretimin verimliliğinin artmasına, üniversitelerin düzeyinin yükselmesine kadar varan bir seferberlik. Bunun Türkiye'nin bir İslâmî dönüşüm geçirmesiyle aynı anlama geldiğini ifade ediyoruz. Yani İslâmî dönüşüm sağlanamadığı takdirde ülke lehine hiçbir gelişmenin gerçekleşemeyeceğini söylüyoruz. Bu alanda Türkiye'nin önünü tıkayanlarla pazarlık yapmaya da hiç gerek duymuyoruz. Çünkü doğrultumuzu haklılığımızın tebarüz ettiği bir çizgi sebebiyle tespit ettik. Bu da ülke insanının ülke meselelerinin hallindeki katılımıdır. Yani tarihin siyasi gerçeğinin açıklıkla kavranılması yolun yürünmesini kolaylaştıracaktır. Açıklıkla kavramayı teyakkuzla, uyanıklık içinde gerçekleştirebiliriz. Uyurgezerlikle değil.

SON AŞI, YENİ DALGA

Cumhuriyet rejiminin din karşısındaki tavrıyla doğan Müslüman tepkisi bizi bugünlere getirdi. Neydi bu tavır? Türkiye Cumhuriyeti dünya sisteminin hışmını üzerine çekmemek ve sisteme sadakatini belgelemek için İslam'dan doktrin olarak uzak durdu ve gündelik İslâmî uygulamaları yasakladı. Ne var ki aynı rejim kurmakta olduğu yeni düzene medar olmak üzere İslâmî duyarlığı siyasi iletişimin ve toplum bütünlüğünün yegane harç malzemesi haline getirdi. Yani devlet insanların dine bağlılıklarının onlara şahsiyet kazandırdığı her alanda dinle kavgalı oldu, insanların dine bağlılıklarının devletin işine yaradığı her alanda din kullanıldı. Artık cumhuriyet rejiminin din karşısındaki bu tavrı toplumu ve siyaseti bir dönüm noktasına getirmiştir. Bir şey sona ermekte, bir şey yeni başlamaktadır. İslâmî yönde gelişmeler bakımından hem çok karamsar, hem de alabildiğince iyimser olabiliriz. Olayın hangi tarafına baktığımıza bağlı bu.

Olayın bir tarafında Cumhuriyet rejiminin din karşısındaki tavrına direnen zümre yer alıyor. Bu zümre yetmiş yıllık cumhuriyet tarihi boyunca din aleyhtarı tutumlarla çatıştı, dindarlara karşı uygulanan despotizme karşı koydu. Ancak bunu devletin dini istismar etmek gereğini duyduğu her dönemeçte devleti doğrulayarak yaptı. Din duygularının toplum düzenini devlet lehine ihdas etmede ne derecede önemli rol oynadığını ispat etmeyi davasının beraatı haline getirdi. Buna kemalist din ve devlet anlayışının zıddı demek hayli zor. Müslümanlar yetmiş yıl boyunca din ve devlet düşmanlarının düşmanları oldular. Bütün ayrım din ve devlet zıtlaştığında kendini dinin yanında hissedenlerle devletin yanında hissedenler arasındaki tutum farkına münhasırdı. Askerî darbelerle ağır yaralar almış kırkbeş yıllık demokrasi tarihimiz kendini dinin yanında hissedenlerin zaferini belgeleyen bir dönemdir. Bu zümre için zafer İslâmî hedefler bakımından işlevlerinin sonu anlamına da geliyordu. Çünkü devlet anlayışları hasımlarının

anlayışıyla örtüştüğünden programları bir yasağı ilga etmekten ileri gidemezdi.

Olayın diğer tarafında Türkiye'deki modernleşme sürecinin etkilerine maruz kaldığı için İslam'ı bir inanç olduğu kadar, bir dünya görüşü, bir yaşama tarzı olarak da seçme durumunda bulunan zümre yer alıyor. Bu zümre aslî çatışma alanı olarak devletin dine uyguladığı yasakları değil de modernleşmenin kendine sunduğunu sosyal çerçeveyi gördüğünden yönünü yeni bir çerçeve arayışına çevirmiştir. Bu insanlar her ne kadar İslam tarihinin kazançlarına talip iseler de günlük hayatlarını olduğu kadar dünyada tuttukları yerin tespiti konusunda da alışılagelmiş uygulamaların dışına düşmektedirler. Yeni bir kavrayışı, yeni bir beklentiyi temsil eder durumundadırlar. Bu zümre cumhuriyet tarihinde din anlayışı adına verilen mücadelenin önemini vurgulamak gereğini duymuyor. Dolayısıyla dinî tutumla devletin karakterini özdeşleştiren anlayıştan uzak.

Olayın iki tarafı biraz da nesle ilişkin bir gerçeği dışa vuruyor. Türkiye'de İslam karşıtı devlet politikasını esas mesele sayanlar yaşı kırkın üstünde bulunan kuşağa mensup. Onlar İslam adına siyasî mücadele içinde aşılamaz gibi görünen engellerin aşıldığını ve katı kemalist tutumun kötürüm hale düştüğünü gördüler. Bu yaşadıklarıyla öyle bir ruhsal doyuma ulaşmış olsalar gerek ki sistem tarafından yutulmayı bile kulak ardı edebiliyorlar. Başka birileri sosyal alanda İslâmî beklentileri olan zümrenin bakış açısından güç alarak her türlü uzlaşmacılığa karşı çıkarak, Müslüman camianın bu beklentileri sona ermiş kesiminin temsil hakkından rahatsızlık duyabilir; karamsarlığa kapılabilir. Aynı kişilerin yeni şartlarda sosyal hayatın biçimlenmesine ağırlık veren bir İslam anlayışı dolayısıyla iyimser duygular taşıyabileceğini söyleyebiliriz. Temsil hakkının yeni bir tarzı temsil edenlere geçmesiyle işlerin düze çıkacağına inanıp inanmamak onlara kalmış.

Topluma son aşı kimler tarafından, ne zaman yapıldı? Bunu önümüzdeki yıllarda doğacak yeni dalga gösterecek.

ZOR OYUNU BOZAR

Dünya sahnesinde bir siyasî drama oynanıyor. Drama dedimse olayların acıklı tarafını işaret etmek niyetiyle kullanmadım bu kelimeyi. Şu anda yayın organlarının dikkat çekme gereği duymadıkları bölgeler de dahil olmak üzere siyasî vukuatın cereyan ettiği her yerde bir drama oynanıyor. Modern çağın başlangıcından beri bu böyle. Yani siyasî olayların bütün aktörleri rollerine uygun kılınmış sözleri söylüyor ve rol gereği olan hareketleri yapıyorlar. Sözlerin ve hareketlerin gerçekte nelere tekabül ettiği hususu (kısmen veya tamamen bilinse bile) sahnede yer tutmuyor. Çünkü modern çağın özelliklerinden biri onun "siyasî idealler" çağı oluşu. Siyasî aktörler hareketlerinin meşruiyetini o ideallere dayandırmak gereğini duyuyor. Taraflar mukalemelerini o idealler temelinde gerçekleştiriyor.

Böyle bir ortamda kimliklerini "dil ile ikrar, kalb ile tasdik" yolundan edinmiş Müslümanların ne durumda oldukları hayati önem taşıyor. Müslümanların elbette kültürel bir mevcudiyetleri var. Bu sebeple siyasî sahnede kültürel varlıkları dolayısıyla onlara bir rol düştüğü söylenebilir. Tarihin yükü herkes kadar Müslümanların da sırtında. Ama acaba Müslümanların mevcudiyeti sadece kültürel bir mevcudiyetten mi ibaret? Varlığımız anlamını ancak aklîleştirilebildiği oranda mı kazanıyor? Hiç de değil. Biz Müslümanlar yerküre üzerinde insan oluşun tek gerekçesiyiz. İnsanlığın bir parçası değiliz. İnsanlığın mihveriyiz. Kâbe yalnızca dünyanın değil, kainatın merkezidir. Her namaz kılan ezeli ve ebedi gerçekliğin tek mümkün ifadesine ulaşan davranışı göstermiş oluyor. Her oruç tutan yaratılmış yaratıkların tek mümkün konumunun ne olduğunu belirtmiş oluyor. Her zekat veren dünya hapishanesinden kurtuluşun tek mümkün yolunu genişletiyor. Her kelime-i şehadet getiren Alfa ve Omega arasındaki, ilk ve son arasındaki hakikati ikrar ediyor.

Dünya sahnesinde oynanan oyunlar Müslümanlık aracılığıyla getirilmiş anlayış devreye girmedikçe rüzgarların esmesi, ırmakların akması, yanardağların patlaması, ormanların büyümesi gibi tabiat olaylarından ayırdedilebilir vasıflar kazanamaz. Müslümanlık aracılığıyla getirilmiş anlayış devreye girmedikçe insan türü yaratılmış nesnelerden farkedilebilir özelliklerine kavuşamayacak. Bu nokta akılda tutulursa duçar olunan aşağılık duygusu Müslümanların üzerinden defedilebilecek. Müslüman olmanın izzeti kendimizi olduğu kadar çevremizi görünür kılmaya yarayan ışığı temin edecek.

Oyun zilleti kendine yaraşır sayanların oyunudur. Biz bu oyunu bozmak üzere varız. Zorla bozacağız oyunu. Bizim zorumuz şiddet yoluna başvurmakla belirginleşmeyecek. Oyuna katılmadığı halde Müslüman kalma niteliğini gösteren herkes bir zor unsuru olacak dünya sisteminin karşısında.

ZİNDE BİR TÜRKİYE İÇİN

Büyük bir ihtimalle genç kuşaklar Türk siyaset edebiyatında yer alan "zinde kuvvetler" kavramından habersiz kalarak yetişti. Çünkü onlar Türkiye'nin bugün vardığı yerde belirleyici nitelik taşıyan üç askerî müdahalenin (1960, 1971, 1980) kınandığı bir ortamda büyüdüler. Oysa 1960'dan hemen sonraki on yılı aşkın dönem boyunca "zinde kuvvetler" Türk basın çevrelerinin umutla ve güvenle başvurdukları bir kavramı dile getirir olmuştu. Ne demekti zinde kuvvetler? Bununla münhasıran Türk ordusu kasdedilmezdi. Fakat bu kavramla ordu içinde Kemalist devrimlerin bekçiliğinde kendini hassaten görevli sayan bir kesime göndermede bulunulurdu. Her ne kadar zinde kuvvetlerin merkezinde silahlı kuvvetler yer alıyor idiyse de tümü ordudan ibaret sayılmıyordu. Üniversite gençliğinin orduyu kurtarıcı sayan kesimi, kendi ikbalini ordunun siyasete müdahalesinde bulan gazeteci ve politikacı kesimi de zinde kuvvetlere dahildi.

Peki, neydi bu kuvvetleri zinde kılan? Devletçi tutumun ihya edilme umudu. Bu umudun sönmesiyle birlikte zindelik de tarihe karıştı. Bu kuvvetlere zinde denilirken kavramın içi biraz da tedip edici, yola getirici, haddini bildirici bir eda ile dolduruluyordu. Edepli olması gereken, yola getirilmesi istenen, haddini bilmesi istenen kimdi o halde? Milletin bizzat kendisiydi. Çünkü zinde kuvvetlere göre demokratik uygulama başlayalıberi millet hep yanlış seçim yapıyor, kendini istismar edenlere imkân tanıyor ve en kötüsü din duygularını siyasî alana taşıyordu. Zinde kuvvetler millete neyi seçmesi gerektiğini öğretecek, milletin beklentilerinin istismarına engel olacak ve dini siyasî arenadan çıkaracaktı. Üç askerî müdahale her aşamada zinde kuvvetlerin ülke yönetiminde daha çok ve daha doğrudan söz sahibi olmasına yol açtı. Ne var ki öngörülen programın gerçekleşmesine yarayan bir sonuç alınamadı. Zinde kuvvetlerin tasarladıklarının tersine bir oluşumla karşı karşıya kalındı. Bugün millet

neyi seçeceğini bilme konusunda otuz yıl öncesine oranla daha yetersiz. Milletin beklentilerinin istismarı dünkünden daha azgın bir şehvetle devam ediyor. Din duyguları ve dine ilişkin düşünce millî siyaset hayatının tam ortasına yerleşti.

Tercihteki belirsizlik, vaadlerle kandırılma şartlarının hakimiyeti ve her ikisinin din olgusuna duyulan ilginin yükseldiği ortamda vuku bulması Türkiye'yi gitgide yıpranan bir ülke durumuna mı sokacak; yoksa Türkiye bu karmaşıklıktan kendine mahsus yepyeni bir zinde kuvvet çıkarabilecek mi? Eğer üzerinde yaşanılan toprakların üretken ve yaşama şartlarına can verici (içinde mütekebbir bir iddia barındırır korkusuyla "bayındır" demiyorum) düzenlenmesi uğruna bir zindeliğe yönelinecekse ve yeni zinde kuvvet aynı zamanda milletin tamamının zindeliğine geçişin bir vesilesi olacaksa bütün çabamızın bir zamanların "zinde kuvvetleri"ne karşılık olacak bir zinde kuvvet teşkiline hasretmemiz zorunlu ve kaçınılmaz. Ama ülkenin içinde debelendiği karmaşıklığın da kendine mahsus bir hareketliliği var. Bazıları bu hareketliliği canlılık ve dinçlik gibi anlayabilir ve zinde Türkiye için buradan bir çıkar yol umabilir. Akıldan çıkarılmaması gereken çıkış yolunun bir milletin kendisi için neyin iyi olduğu konusunda vereceği kararda bulunduğudur. Halbuki günümüzün karmaşıklığından doğan hareketlilik Türkiye'nin dünya sistemi tarafından verilmiş karara intibak zorluklarından başka bir şey değildir.

ÇARPIKLIK TANZİMATLA BAŞLADI

Düşünce özgürlüğünün daha iyi tanındığı, demokratik hakları kullanma alanının genişlediği, insan kişiliğinin gelişmesi yolunda mesafe katedilen bir Türkiye'de mi yaşıyoruz? Hayır, kesinlikle hayır. Bugünkü Türkiye dar kalıplarla düşünenlerin, demokratik hakların neler olduğunu dahi bilmeyenlerin bağımsız ve özgün kişilik kazanmaktan korkanların ülkesidir. Ama görüntü şaşırtıcı. Dünün Türkiyesiyle karşılaştırıldığında günümüz Türkiyesi ortaya atılan düşünceler bakımından çeşitlilikle yüzyüze. Politik ve sosyal tutumlarda çok yönlü hareketlilik göze çarpıyor. Başıboşluk ve kargaşa tercihe değer şeylerse Türkiye'de bugün belli bir serbestlik yaşanıyor bile denebilir. Özdeki olumsuz niteliklere rağmen olumlu belirtiler sayabileceğimiz görüntülerin ortaya çıkmasının bir açıklaması var mı? Varsa nedir?

Türkiye'de çeşitli düşünceler var; ama düşünce özgürlüğü yok. Çok yönlü demokratik özlemlerle yüklü politik hareketlilik var; ama hiç kimsenin demokratik hakları yok. İnsanlar günlük ilişkilerinde serbestiyet gösteriyorlar; ama kişiliklerini geliştirme imkanlarına katı sınırlar konulmuş. Neden böyle? Bunun en tatminkar açıklamasını Türk toplumunun kurumsal hayatındaki geçerli değerlerin bu toplumda yaşayan insanlar tarafından bir bedel karşılığında kazanılmış değerler olmayışında ve fakat bu topluma dayatılmış değerler oluşunda bulabiliriz. Tanzimat'tan günümüze kadar Türkiye'deki "tâbi-metbû" ilişkisindeki esas bağlantı korunduğu ve giderek bu bağlantının şiddeti arttığı halde, hem "tâbi-metbû" ilişkisi tartışma dışı bırakılmış (yürürlükteki yasak pekiştirilmiş) ve hem de toplumu darda bırakan meselenin bu ilişkiden başka ilişkiler olduğu yanılsaması zorla benimsetilmiştir. İşte bir buçuk asrı aşkın bir zamandır siyasî, sosyal, ekonomik olaylara bu çarpık zeminde maruz kalıyoruz.

Sevinç ve kederlerimizin değerlendirmesini bu çarpık zemin üzerinde yapıyoruz.

Çarpıklık Tanzimat'la başladı ve günümüzün hastalığını anlamak için rahatsızlığın kaynağına dönmemiz gerek. Halkın Tanzimat Fermanı'ndan ne anladığını, onu nasıl yorumladığını hatırlayalım: "Gâvura gâvur denmeyecek". Milletin Tanzimat'ı özetleyen formülü işte buydu. Bir buçuk asır sonra gâvurlar da, gâvurluk da değiştiği halde; Türkiye'de milletin Müslüman vasfını koruduğu oranda yönetimle ilişkisi bakımından hâlâ aynı noktada kaldığını görüyoruz.

Padişah "gâvura gâvur deme" diyor. Bunu Padişaha gâvurlar söyletiyor. Millet Padişah'a "gâvurluk yapma" demiyor, diyemiyor. Çünkü Padişah "bana kalsa ben bu sözü söylemezdim" diyor. Dayatmacı bu vasfa kendisine dayatılan şeyi dayattığı için sahip. Gâvura ne denileceği hususu ne Padişahın, ne de milletin esas derdi olmadığı için olaylar öyle akıyor ki gâvurdan gelen bela hem Padişah'a hem millete dokunuyor. Demek ki meselenin merkezinde buyruk veren gücün buyruk alışı yatıyor. Buyruk veren güç buyruk verme hakkını korumak için buyruk alıyor. Buyruk verme hakkının tartışılmasını istemediği için de buyruğun muhtevasının tartışılmasına izin vermiyor. Buyruğun muhtevasını tartışamayan millet buyruğa uymak suretiyle bir çıkış yolu arıyor. Tıpkı sokak lambasının altında kaybettiği anahtarı arayan adam gibi. Adama anahtarı nerede düşürdüğünü sorduklarında, bulunduğu yerin biraz ötesini göstermiş. Peki, neden anahtarı düşürdüğün yerde aramıyorsun demişler. Adam "orası çok karanlık, hiç birşey görünmüyor" diye cevap vermiş. Biz de öyle yapıyoruz şimdi. "Tâbi-metbû ilişkisi"ni tartışmamız yasak. Biz de yasak olmayan şeyleri tartışıyoruz. Daha doğrusu yasakçının yasakçı vasfına dokunmadan konuşuyoruz. Düşünceler serdediyoruz, ama düşünce özgürlüğünü elde etme konusunu dışta bırakarak. Politik atılımlar peşindeyiz, ama yasaklı politika yapmayı peşinen kabullenerek. Kimliğimize sahip çıkmak istiyoruz, ama kişiliğimizi geliştirme imkanlarını feda ederek. Bu yöndeki gelişmelerden hangi sonuçların doğabileceğini varın siz hesaplayın.

“TANZİMAT FERMANI”NIN MEYVALARINI GÖRDÜK
ŞİMDİ SIRA “TAZMİNAT FERMANI”NDA

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilişinden bu yana Türkiye, devlet olarak dıştan boca edilen bir kapsayıcı etkinin altında kaldı ve bu etki karşısında içerden cılız ve parçalanmış tepkiler gösterdi. Ülkemizin siyasî, sosyal ve ekonomik sahnesini günümüze kadar hep böylesi bir etkileşim oluşturdu. Diyeceksiniz ki dünya sisteminin baskısı altında her ülkede durum bundan pek farklı değil. Doğrusu, gelişmelerde bir benzerlik var, ama her ülkede durum aynı değil. Ülkeleri bir diğerinden ayıran özelliği sistemin dayatıcı etkisi ve yeni talepleri ortaya çıktığında her ülkenin gösterdiği kendine özgü tepkide aramalı. Dünya sistemi kendi yedek parçası Sovyet Bloku'nu çökerttiği zaman başlarına gelen aynı şey olmasına rağmen peyk devletlerin her biri bir diğerinden farklı durumlar yaşadı. Bu ülkeler arasında Macaristan yeni şartlara intibakını en az sıkıntıyla sağlayabilen ülke oldu. Aynı Macaristan eski şartların avantajlarından en çok yararlanan ülkeydi oysa. Dünya sisteminin oldu bittilerine her defasında uyan, ama her uyumdan kârlı çıkan bu toplumun başarı sırrı ne ola ki?

Gerçekte sır mahiyetinde bir şey yok. Değişmelerin yalnızca bir kesimin değil toplumdaki her kesimin, giderek her bireyin lehine sonuçlar vermesini öngören bütün toplumlar aynı başarıyı elde ediyor. Diğer taraftan kazançlarını birlikte yaşadığı insanların kaybı pahasına temin edenlerin öne çıktıkları toplumlar hem yara alıyor ve hem de yabancılara yem oluyor. Diyebiliriz ki her tanzimat peşinden bir tazminat getirmelidir. Kim neyi tazmin edecek diye sorulacak olursa deriz ki her yeni düzenlemeden kârlı çıkan kesim kazancını o toplumun ayakta durmasına hizmet eden işleyişlerin yörüngesinde tutmalıdır. Yani her değişmede feda edilen

kurumun veya alanın yerini alan kurum veya alan bir öncekinin sağladığı toplumsal faydanın daha azını o ülke insanlarına vermişse tazminat verilmiş olmaz.

Ülkemizde her yenilik hareketi yüklü bir tazminat borcunu ardından gelen yeniliğe devretmiştir. Yani üç yüz yıldır devam eden "modernleşme" toplumun her kesiminde alacaklılar türetti. Tanzimatın, meşrutiyetin, cumhuriyetin, demokrasinin alacaklıları aynı insanlar değil. Bu yüzden tazminat da aynı kasadan ödenmeyecek. Ama herşeyden önce tazminatın gereği ve alacaklıların mevcudiyeti üzerinde bir mutabakata varmamız gerek. Kimileri toplumumuzdaki açmazların giderilmesinde ve bir kurtuluş yolunun açılmasında "görülecek hesabın" bir katkısı olmayacağını savunabilir ve dolayısıyla bir tazminattan sözetmenin gereksizliğini ileri sürebilir. İşte bunlar şimdiye kadar topluma hiçbirşey vermedikleri halde herşeylerini bu toplumdan alanlardır. Bu insanların bir kısmı içinde yaşadığımız toplumun Müslüman bir toplum sayılmasını yerinde saydıkları halde bir "İslâmî uyanış"ın gerçekleşmekte olduğunu reddederler. Diğer bir kısmı İslâmî uyanışın gerçekliğini kabul etmekle birlikte kendilerinin bu uyanışa şu veya bu sebeple uzak kaldıklarını söylerler.

Demek ki Türkiye'de insanların borcunu inkar edenlerle, bir borç altında olduğunu bilen ve fakat aynı zamanda alacağından da vazgeçmeyenler diye iki kesimde toplayabiliriz. Yani bir tarafta redd-i mirasçılar, diğer tarafta terekeyi zimmeti ve matlubuyla kabul edenler var. Bir taraf Tanzimat herşeydir, Tanzimat her aşamada tanzimatlar gerektirmiştir ve bu bizim mevcudiyetimizi açıklar diyor, diğer taraf ise, Tanzimat bir şeydir, ama onun bir tazminatı olması gerekir ve bu tazminat ödenmedikçe toplumda meşruiyyet doğamaz diyor. Üstelik her yenileşme hareketinin maliyeti dolayısıyla üstüste birikmiş tazminatlar olduğunu söylüyor. Türkiye batılılaşma çabalarının siyasî sınırlarına ulaştı. Bu demektir ki Tanzimat Fermanı verebileceği bütün meyvalarını verdi. Şimdi artık bir Tazminat Fermanı yazmanın zamanıdır. Toplum bunu başarabilirse dünya şartları ne olursa olsun başının çaresine bakma yolunu açmayı da başarabilmiş sayılır.

DEVLET VE MİLLET BİRBİRİNİ ANLAYACAK MI?

Türkiye'de devlet ve millet (toplum) arasındaki mesafeden sözettiğimizde ciddi ve vahim bir konuya giriyoruz. Konumuz ciddi, çünkü devlet ve millet arasında mesafe hayatımızın biçimini belirliyor. Konumuz vahim, çünkü her ikisi arasında cereyan eden ilişki sırasında yapılan hatalar birbirinin hayatına mal oluyor. Cumhuriyet tarihimizin siyasî sicili milletin maruz bırakıldığı sertliklerle dolu. Yirmi yedi yıl süren bir tek parti yönetimi, çok partili rejime geçildiğinde ise onar yıl arayla üç askerî müdahale... Milletin yönetimin sertliğine sertlikle karşılık verdiğine şahit olunmadı. Şimdi 1995 yılında olduğumuza ve son askerî müdahaleden bu yana onbeş yıl geçtiğine göre belki milletin siyasî sertlikle karşılaşma dönemi kapanmıştır diyebiliyoruz. Bu bir ihtimal; yine de acaba iki müdahale arasındaki süre onbeş (veya daha fazla) yıla mı çıkarıldı diye sormaktan kendimizi alamıyoruz.

Diyelim ki bundan böyle Türkiye'de hiç bir askerî müdahale yaşanmayacak ve resmi anlayışın güç onarımına bir daha baş vurulmayacak. Bu sonuç askerî rejimlerin en şiddetli düşmanları üzerinde bile gönül ferahlatıcı bir etki uyandırmıyor. Neden? Askerî müdahale olmadığı takdirde Türkiye'nin şu veya bu siyasî rotada istikrara kavuşacağı kimseye inandırıcı gelmiyor da ondan. Mesela, şöyle demek kimsenin aklına yatkın görünmüyor: Hiç bir askerî müdahale olmadığı takdirde Türkiye batı tipi demokraside karar kılma yoluna girmiştir. Yahut şunu söylemek de tatmin edici bir ifade sayılmıyor: Türkiye bundan böyle bir askerî müdahaleden masun kalırsa toplum kendine en uygun bulduğu (demokratik olsun veya olmasın) siyasî yapıyı keşfedip pekiştirecektir. Elbet Türkiye'de belirginlik kazanmış her kesimin geleceğe ilişkin özlem ve

beklentileri var; ama Türkiye'deki anlayış ayrışmalarını ortak bir hedefe yöneltmeyi başaracak (ordu dışında) bir güç odağını tasavvur etme ve bunu göz önünde canlandırma başarısı gösterenlerle her nedense karşılaşmıyoruz. Bütün görüş sahipleri devletle milletin anlaşmasını arzular görünüyor. Gerçekleştirilmesi istenilen işlere girişildiğinde ise her kesim devlet gücünün kendi lehine kullanılması tercihinde bulunuyor. O andan itibaren de devletle milletin birbirini gerçekten anlayıp anlamadıkları karşımıza çıkıyor.

Hangi nazari mülahazayı serdedersek edelim sonunda devlet deyince resmi kurumlar aracılığıyla insanlar üzerinde etkinlik gösteren bir örgütü anlıyoruz. Buna mukabil devletin üzerinde müessiriyet gösterdiği insanlar topluluğuna ne ad vermemiz gerektiği hususunda tam bir anlaşmaya varmış değiliz. Ben bu topluluğa millet dersem, siz ümmet deme tercihinde olduğunuzu söyleyebilirsiniz; bir başkası ona toplum, diğeri de halk diyecektir. Her farklı adlandırma devlet gücünün farklı bir tarzda kullanılması önerisini içinde barındırma gayesi güdülerek seçilmiştir. Demek ki işin püf noktası insanların topluluk halindeyken hangi biçime sahip oldukları noktası değil, hangi biçimin onları topluluk kıldığı noktasıdır. Devletin seçtiği biçimle, topluluğun kendini tanımlarken seçtiği isim mutabakat haline gelirse Türkiye'de devletle millet arasındaki mesafe kapanmış olacaktır. Bunun anlamı her iki unsurdan birinin kendini diğeriyle açıklandığı bir yapıya kavuşması demektir. Devlet dediğimiz zaman sadece resmi bir örgütü değil, millete mensubiyetin örgütlenmiş halini anlarız. Millet dediğimiz zaman da aklımıza o topluluğa devletin kazandırdığı teşekkül tarzı gelir.

Bütün bu söylediklerim "keşke öyle olsaydı" diyerek sıraladığım nazari temenniler değil; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ordunun oynadığı rolle ve akabinde üstlendiği işlevle bağlantılı olarak yaşayageldiklerimizin yorumundan çıkarsanmış sonuçlar, yani devletle milletin anlaşmasının ancak her ikisinin de aynı hamurdan olmaları halinde gerçekleştiği olgusunu vurgulamak çabasıyla dile getirilmiş ifadelerdir.

DEVLET VE MİLLET AYNI HAMURDAN DEĞİL Mİ?

Benim yazdıklarıma şaşmamak elde değil. Bir yandan yalnızca birlikte yaşadığım insanlar için hayati önem taşıdığına inandığım konuları ele alıyorum, ama öte yandan yazılarımda ifade ettiğim mana ile hakkıyla ilgilenen sadece dar bir çevre bulunduğunu sarahaten biliyorum. Bir yandan yazdıklarımın özümsendiği taktirde doğrudan hayatın pratik yanına seslenen özellikte olduğunun bilincindeyim. Öte yandan ise yazdıklarımın pratik gereklerine uygun şartlar içinde değilim.

İşte, özelleştirme serencamı ile bağlantılı olarak yazıya döktüklerim de böyle. Önceki yazılarımdan birinde dünya şartlarının Türkiye'yi özelleştirmeye mecbur bıraktığı bir noktada yapılabilecek olanın ne olduğunu kısaca şöyle söylemiştim: Sanayie uygulanabilecek bir tımar sistemi. Böyle bir önerinin günümüz şartları içinde bir fantazya gibi algılanacağını bilmeyecek kadar safdil değilim. Vurguladığım tek şey bunun bir fantazya sayılmayacağı şartlara doğru seyretmenin mümkün olduğuna dairdir. Bunu anlayabilmenin ilk şartı Türkiye'de İslâmî dönüşümü ülkede yaşayan insanların yapabilirlik gücünü artırmak üzere istediğimizin bilinmesi. Tersliklerin, çarpıklıkların, engel ve pürüzlerin devlet ve millet hayatı bakımından bir ihtiyaç haline gelmiş bulunan bu dönüşümü yaşamamaktan doğduğunu söylüyoruz. Fiilen bir Türkiye varsa bunun dayanağının devletin ve milletin aynı hamurdan oluşunda bulunduğunu anlamalı artık. Şimdiye kadar milletin fedakarlığına gerekçe sağlamak üzere devreye sokulan din; şimdiden sonra hem hayatın öngörüsünü teşkil ettiği kabulünü görmeli ve hem de toplu bir atılım için gücü oradan devşirmeli.

Şimdiki durumda devletin ve milletin aynı hamurdan olduğunun inkarı yüzünden işler sarpa sarıyor. Özelleştirme karşısında tavır alanlar kamu mallarının talan edilmesine karşı çıktıklarını (bilhassa holdinglere peşkeş çekilmesini istemediklerini) ifade ediyorlar. Haklı bir gerekçe. Ama bir soru yine de cevapsız kalıyor: Kamu malları sözde kamu mülkiyetinde kaldığında kime peşkeş çekilmektedir? KİT'ler kimin arpalığı olagelmiştir? Özelleştirme yanlıları kamu işletmelerinin iktisadî bakımdan rasyonel çalışmadığını, gereken üretkenliğe ulaşamadığını, dünya şartlarında rekabet gücüne sahip olmadığını ve nihayet devleti kötürümleştirecek oranda mali bir yük haline geldiğini dile getiriyorlar. Üstelik kamu işletmeleri dolayısıyla çapraşık ve karanlık siyasî kombinezonlar yaşanabiliyor. İtiraz edilemeyecek gerçekler bunlar. Yine de itirazı gerektiren bir husus var: Özelleştirilmek suretiyle iktisadî rasyonelliğe kavuşacağı söylenen kamu işletmelerinin daha sonra ülkenin "'ratio"suna uyum göstereceğinin güvencesi getirilemiyor. Kısacası devlet ve millet birbirine: "senin hamurun benden farklı, sen geldikçe ben giderim" diyor.

Bütünüyle ekonomik bir vakıa gibi görünen veya gösterilmek istenen özelleştirme meselesi gerçekte siyasî mahiyeti sebebiyle darboğaza girmiştir. Eğer özelleştirmeye karşı çıkanlar kendi varlıklarını toplumun bütünüyle siyasi anlamda kaynaştırabilmiş unsurlar olsaydı (bugüne kadar kazandıkları siyasî kimliği halka rağmen halk için mazeretiyle değil de; halkla beraber halk için ilkesiyle üzerlerinde bulunduruyor olsalardı) kamu mülkiyetinin hangi ellere tevdi edileceğinden de emin olacaklar ve özelleştirmenin bir bakıma kendilerinin de siyasetten tasfiyesi anlamına geleceği korkusunu taşımayacaklardı. Ve eğer özelleştirme taraftarları kamu işletmelerinin özel mülkiyete devri yoluyla Türkiye'yi dünya sistemine o sistem lehine entegre etmek gayesi yerine ülkenin dünyadaki etkinliğini artırmak gayesi güderek harekete geçmiş olsalardı milletin önüne şimdikinden çok farklı bir tasarıyla çıkacaklardı. Bu tasarı KİT'lerin mali zorlukları atlatmak üzere elden çıkarılması biçiminde değil, kamu işletmelerinin ehil ve emin ellere devredilmesi biçiminde olurdu.

Özelleştirmeyi endişe verici kılan tek husus yapılan her şeyin köhne bir siyasî zemin üzerinde yapılmaya çalışılmasıdır. Yani Birinci Dünya Savaşı ertesindeki siyasi anlayışın gereklerine uyularak teşekkül etmiş bir zeminde soğuk savaş sonrası meselelerinin halline çalışılmasıdır. Açmaz olarak

karşımıza çıkan milletin ve devletin hangi hamurdan yoğrulduklarını kabulden kaçışlarıdır. Yoksa çoktan tartışma bitmişti.

ÇOK ÇOK İSTEYELİM, AZ AZ VERSİNLER

Türkiye'deki siyasî yönelişlerin Müslümanlar bakımından hangi aşamalardan geçerek, hangi sonuçlara ulaşacağını şimdiden kestirmemiz ne mümkün, ne de gerekli. Neler olacağını yaşayan görecek. Türkiye'de yaşayan Müslümanlar olarak resmi ideolojinin etkili olduğu alanlarda uğradığımız baskı öyle ki her hangi bir karamsar tablo çizmek isteyen bunu başarmakta hiç zorlanmaz. Ama gayet açık bir şekilde biliyoruz ki Türkiye'de Müslüman kimliğini öne çıkarmayı bir hayat yolu seçenlerin baskı altında olduğunu söyler söylemez bu görüşe karşı çıkanların sayısı da az olmayacaktır. Diyeceklerdir ki Müslüman çoğunluk günlük ibadetlerini yerine getirmede zorluklar karşısında kalmıyor ve insanlar namaz kıldıkları, oruç tuttukları için baskıya maruz kalmıyorlar. Bu ifade gerçeği dile getiriyor bile olsa Türkiye'de Müslümanlara kimlerin, hangi gözle baktıklarını bir ölçüde ifşa ettiğinden beraberinde bir çok soruyu da getirmektedir. Bu soruların en önemlisi belki de şudur: Türkiye'de Müslümanlar bir ibadet serbestisine sahip iseler, bu durum olağan sosyal şartların bir gereği ve ürünü müdür; yoksa ülkemizde insanları namaz kılıp oruç tutmalarına karışılmayışı bir siyasî mücadelenin sonucu elde edilmiş bazı haklar olarak mı anlaşılmalıdır?

Sorunun cevabını "olağan sosyal şartların bir gereği" şeklinde verenler ister sağda, ister solda yer alsınlar din konusunda daha yapılacak bir şeyler olduğunu düşünmeyen ve dolayısıyla kendi omuzlarına belli görevlerin yüklendiğine inanmayanlardır. Eğer bazıları hal-i hazırda Müslümanların en dar çerçevede bile ibadet özgürlüklerinden yararlanıyor olmalarının yürütülen bir siyasî mücadelenin sonucunda elde edilmiş bazı haklar olduğunu anlamışlarsa, bundan böyle de Müslümanca tutumları korumanın bir siyasî veçhesi bulunduğunu ve kendilerine belli siyasî sorumluluklar düştüğünü de anlamış sayılırlar. Diyebiliriz ki Türkiye'de gerek teşekkül

etmiş zihniyet ve gerekse bilinç düzeyi bakımından insanların tâbi tutulabileceği ayrım dinin siyasetle ilgisini kavrayış çizgisiyle yapılabilir. Türkiye'de Müslümanların şimdiki konumu onların verdiği bir siyasî mücadelenin ürünüdür diyenler bir yanda, dinin siyasetle ilgisi yoktur (veya olmamalıdır) diyenler öte yanda yer alacaklardır. Birinciler "İslâmî uyanış" tamlamasını kullanmayı yerinde, isabetli ve uygun görürlerken, diğerleri "İslâmî uyanış" sözünü gereksiz, yanlış ve kendi yerlerini koruma bakımından tehlikeli bulacaklardır.

Müslümanların belli bir siyasî mücadele sonucu bugünkü haklarını elde etmiş bulunduklarını kabul etmeyenler "ben Müslümanım" diye ortaya çıkanların içinde bulundukları havanın da günlük güneşlik olduğunu sanacaklardır. Buna karşılık Müslümanlığını öne koyarak toplumda kendine yer açma çabası gösterenler ellerindekilerle yetinmediklerini ifade eden şikayetler sıralayacaklardır. Demek ki Müslümanlar bakımından Türkiye'deki tablonun aydınlık mı yoksa karanlık mı olduğunun kabulü doğrudan doğruya siyasî beklentilerle ilgilidir.

Bir siyasî mücadelenin Türkiye'de yaşayan Müslümanları bugünkü duruma getirdiği inkar edilemez bir vakıadır. Çünkü bu ülkede ezan dinleyebilmek ve/veya Kur'an okumayı öğrenebilmek üzere harekete geçmek bir siyasî tercih gerektirmiştir. Ancak yürütülen siyasî mücadele toplum yapısının tümünde en ince dallara nüfuz edecek ölçüde etkili olduğundan zaman içinde olağan sosyal oluşum görüntüsü verebilmektedir. İlk bakışta anlaşılmayabilir ve fakat tarihi bir gerçektir ki son 45 yılda gerek sola, gerekse sağa dönük bütün siyasî atılımlar İslâmiyet'in Türkiye'deki meşru zeminini pekiştirmeye müteveccihtir. Bu yüzden Türkiye'de Müslümanların zaferinin bir toplum kesiminin diğerine galebesi şeklinde gerçekleşmeyeceğini ve fakat bütün toplum kesimlerinin müşterek çözüme katkıda bulunmak üzere açıkça harekete geçmeleri sonucunda sağlanabileceğini söylemek en uygun ifade olurdu.

Ancak istenilen bu sonucun son kırkbeş yıl boyunca yürütülen siyasî mücadelenin yeniden anlamlandırılmasıyla başarılabileceğini farketmekle elde edilebileceğini bilmek gerekir. Eğer doğru değerlendirmede ortak anlayışa varmış bir siyasî öbek çok çok istemenin yöntemini keşfedebilirse, İslâmî dönüşüme direnenlerin az az verdikleriyle büyük bir mesafe katedilebilinir.

İŞ BAŞA DÜŞÜNCE

Yıllar önce, 1978'de yayınladığım bir yazımın başlığı şöyleydi: Meseleleri Çözmek Meseleleri Çözmez. Siz bunu okuyunca bana diyeceksiniz ki: "Senin dikkat çeken başlıklar bulma merakını biliriz. Yine nelerden dem vuracaksın, de bakalım". Ben de sizin bu sözlerinize karşılık şunları sıralayacağım ve diyeceğim ki kimi başlıklarım dikkat çekici bir biçim alıyorsa, bunun sebebi benim parlak sözler bulma merakım değildir. Gerçekten ilgi çekici başlıklar bulmak için zihnimi zorlamıyorum. Kafa yorduğum konuların yoğunluğu beni öyle bir mecraya sürüklüyor ki o çoğu zaman paradoksal ve dikkat çekici söz kümeleri kendiliğinden oluşuyor ve başka türlü söylenemez biçime giriyor. Meseleleri çözmek meseleleri çözmez cümlesi de bunlardan biri.

Yine çağdaş medeniyetin insan tekleri olarak bizi maruz bıraktığı, bir bakıma mahkum ettiği konumdan söz açacağım. Kitle iletişim araçları yoluyla önümüze bırakılan meseleler var. Kirlenme gibi, terör gibi, enflasyon veya ekonomik dengesizlik gibi. Bunlar gerçekten bizim hayatî meselelerimiz olabilir veya gerçek meselelerimizi tanımayalım diye bize dayatılmış meseleler olabilir. Bizler kitle iletişim araçlarının üzerimizdeki olumsuz etkisini aşma gücü göstererek gerçek meselelerin neler olduğunu farketmiş olsak bile dünyanın çarpıklığını giderecek çözüm yollarını bulmaya yönelmekle meseleleri çözmüş olmayız. Çünkü meselelerin çözümü yaşama araçlarımızın manipülasyonunda yatıyor. Dünyanın aldığı biçimle ilgili çözüm üretmek insan tekinin çağdaş medeniyet dolayısıyla aldığı biçimin ortaya çıkardığı meseleyi olduğu gibi bırakıyor. Meseleleri çözmemizin "kendimize gelmek" meselesinin çözümüne hiç bir katkısı yok.

Mekanizasyonun aşama aşama iktidarı ele geçirmesiyle birlikte insan olarak yeterliliğimiz aşama aşama elimizden alındı. Bunun belirgin bir işareti şu ki bundan böyle çözümü "daha iyi işleyen" bir mekanizma

bulmada arıyoruz ve çözüm için bir insanın bilhassa yeterli duruma yükselmiş insan niteliklerine başvurmayı güvenilir bir yol olarak görmüyoruz. Yani çözüm bekleyen meseleler için gereken işleri kim olsa yapar, diye düşünüyoruz; yeter ki işleri yürüten mekanizmanın başına geçebilsin veya çözümü sağlayacak düzenek kurulsun ve bu düzenek işletilebilsin. Dünyanın bu haliyle bu meselenin çözümünü sağlamak, asıl mesele olan "mekanizasyonun iktidarı"nı güçlendirmeye varacaktır. İyi işleyen bir trafik düzeni tüketicinin korunduğu bir piyasa düzeni trafik veya piyasa dolayısıyla insanın yakalandığı tuzağı pekiştirecek yani meseleyi çözdüğü halde meseleyi olduğu gibi bırakacak.

Eskiler "ya devlet başa, ya kuzgun leşe" demişler. Günümüzde hiç kimsenin başına iş düşmüyor. Yani meselelerin çözümü için hiç kimsenin başına iş düşmüyor. Çünkü devletin konacağı, işin düşeceği "baş" yok.

Yaşayış düzenimiz insanların erişkin, yetişkin, olgun olmalarını gerektirecek tarzda değil. İş bizim başımıza düşmedi diye sevinmeyelim, eğer başımıza iş düşmediyse bunun sebebi bizim bir başımız olmayışındandır.

TÜRKİYE'DE HAYALETLER SAVAŞI

Günümüz Türkiye'sinde değişik gruplar tarafından yürütülen siyasî rotaları yakından veya uzaktan izlemiyorum. Müdahil olmak şöyle dursun, bir gözlemci olarak bile ülkemizdeki siyasî kıpırdanışlar çekmiyor ilgimi. Gündelik siyasetten böylesine uzak duruşumun belirgin sebebini şöyle açıklayabilirim: Günümüz siyaset ortamında gerek yerleşik siyasî tavırları ve gerekse yeni uç gösteren siyasî yapılanmaları temsil eden kadrolar ülke insanlarının geleceğine ilişkin özgün bir programı önlerine almış görünmüyor. Ya ne yapıyor bunlar? Ana hatlarıyla çizilmiş ve dünya sisteminde Türkiye'nin yerini belirleyen bir programın en iyi icracısı olma yarışını yürütüyorlar. Herbirinde fincancı katırlarını ürkütmemek titizliği rahatça farkediliyor. Daha da ötede kendilerine iktidar bahşedeceğini umdukları odakların gözüne girebilmek için sistem tarafından belirlenmiş programı geliştirmeye uğraşıyorlar.

Bu yazının yazıldığı günlerde siyaset adamlarının hiç tartışmaksızın benimsedikleri iki husus var: Ekonomide devletçiliğin, bir başka deyişle kamu mülkiyetinin reddi ve İç Asya'daki Türk devletlerle ilişkilerin sıklaştırılması. İlk dikkate değer nokta Türkiye'de kendine en geçerli yeri arayan siyaset adamları arasında bu iki hususun muarızları, yani ekonomide devletçiliği savunan ve Türki cumhuriyetleri ihmal edebiliriz diyen yok. Her iki konuda bir uzlaşıma varılmış olması yadırganmayabilir. Hatta birinin ak dediğine diğeri kara diyen siyasetçilerin bile ortak eğilimlere sahip çıkmaları sevindirici sayılabilir. Ancak sözünü ettiğimiz konulardaki anlaşma gerçek bir uzlaşım değil; sadece kendilerine siyaset ruhsatı verenlerin dayatmalarına itaattir. Siyasetçiler aralarındaki anlaşma ortamının gereğini değil, sistemin gereğini yerine getiriyorlar. Öyle olmasaydı savunulan ve gayretle yürütülmeye çalışılan liberalizm ve Türki cumhuriyetlerle ilişkilerin ülkemiz ve insanları bakımından varacağı yer de

tartışılırdı. Kaçınılmaz sonuçların neler olacağı veya olabileceği üzerine görüşler (İspanya'da şatolar değil) oluşturulurdu. Sonucun karanlıkta bırakılmasıyla yalnız muhtemel tehlikeler gözden saklanmış olmuyor; bir de bizim şu anda böyle gayretlere dalmakla ülke ve insan olarak çevremize hangi çitlerin çekildiğini görmemiz engelleniyor.

Göz bağı bir kez başarıya ulaştı mı, Türkiye'de hayaletler savaşını kızıştırmak hiç de zor değil. Görünürdeki ana temaları laiklik ve Kemalizm olan bu hayalet savaşının yürütücülerinden hiç biri belli ki kazanan taraf olmayacak. Kazanan taraf daha şimdiden çarpışanların dışında kalarak savaşı kızıştıran sistemdir. Çünkü program onun. Türkiye'ye mahsus laik politikaya karşı çıkanlar gasbedilen haklarını geri almaktan önce sistemin işleyişine zarar vermeyecek daha farklı istekler öne sürüyorlar. Kemalizmi ve laikliği savunma gereği duyanlar ise yürürlükteki sistemin daha etkin işlemesi halinde kendilerini güvencede hissedebileceklerini biliyorlar. Çatışan her iki unsur da desteği sistemde arıyor.

MİLLİ MUTABAKATA HANGİ HUSUSTA VARILACAK?

Yenileşen Türkçeye tercüme ederken icat ettikleri "sömürü" kelimesi ile dile getirilen "istismar" ancak sömürüye konu olan unsurun varlığını devam ettirmesiyle mümkün olabilir. Eğer Türkiye dünyanın büyük güç odakları tarafından istismar ediliyor ve yine aynı odaklar tarafından istismar edilmek üzere ihdas edilmiş bir devlet karakterine sahipse onun ömrü sömürünün vuku bulduğu zamana sığacak kadardır. Bu mantık çerçevesinde sözünü ettiğimiz güçler içinde "Tükiye'yi yaşatacağım" diyen bazıları gerçekte "Türkiye'den elde ettiğim semereye muhtacım" demiş olur. "Türkiye'nin sonu geldi" diyenlerin ise "Türkiye'de benim istismar edeceğim şey kalmadı" düşüncesini dile getirdiklerini ileri sürebiliriz. Ama ülkemizin hangi şekli alacağı hususunda "dış güçler" böylesine perva tanımayacak ölçüde belirleyici mi? Sadece dışardakilerin verdikleri kararlar mı yürürlüğe girebiliyor Türkiye'de?

Türkiye'de dış güçlerin söz sahibi olmaları, giderek tek söz sahibi olmaları istismar edilen Türkiye'nin emperyalist kaba güç karşısında çaresiz kalması sebebiyle değildir. Yani emperyalizm (bu kelimenin modasının geçtiğini biliyorum. Modaya uymanın başımıza gelen felaketlerin büyüklerinden biri olduğunu düşündüğümden demode olduğunu bile bile bu kelimeyi kullanıyorum. Zira şimdi oynanan başımıza çorap örme oyununda emperyalizm kelimesini söz dağarcığımızdan atmak da oyunun bir parçası) Türkiye üzerinde dediğim dedik çaldığım düdük politikasını yürütecek kadar güçlü silahlara sahip değil. Buna rağmen ülkemizin siyasî, iktisadî ve sosyal çehresi emperyalizmin isteklerine göre kolayca değişiveriyor. Bunun sebebi her birimizin başarıyı sadece emperyalizmin tesis ettiği kurum ve anlayışlar çerçevesinde arıyor oluşudur. Daha da ötede bu ülkede başarıya

ulaşmanın ancak emperyalizmin onayından sonra gerçekleşeceğine inanılmasıdır.

Emperyalizm sadece sahayı tertiplemiştir. Bizim sahaya itirazımız olmaksızın sahaya çıkmamız oyunun her seferinde tertipçinin istediği sonucu vermesine yol açıyor. Dolayısıyla millî mutabakat arayan bir Türkiye adına ister dış güçler, ister emperyalizm veya istenirse dünya sistemi diyelim sahanın tertipçilerinin şartlarına uyduğu zaman millî mutabakatı ancak gayrı millî bir düzlemde sağlayabilecektir. Bunun neresi millî mutabakat? Böyle başa böyle tarak, faşizan tek parti döneminin mirasçısı olarak ortaya çıkıp da demokrasi şampiyonluğu yapmaya kalkanlar, askerî darbelere çanak tutup da amacımız demokrasidir diyenler; devletin hem cami imamlarına maaş ödemesinden ve hem de devletin cami cemaatlerinin etkinliğine daha sıkı sınırlar koymadığından yakınanlar ülke içinde geçerliliklerini ve belirleyiciliklerini korudukça dış güç denilen her ne ise onun ülke üzerinden koyu gölgesi eksik olmayacak. Bugünün Türkiyesinde millî mutabakatı sağlayacak unsurları hesaba katmadan aranan millî mutabakat ancak uğranılan felaketlerin birer saadet olduğuna inanmak ve despotluğun övgüsünü yapmayanları cezalandırmak suretiyle temin edilebilir. Millî mutabakatın hangi unsurlarla sağlanabileceğini farketmek için de zıtlaşmaya neyin sebep olduğunu anlamamız gerekir. Zıtlaşma yerli ve yabancı arasında ise (ki bence öyledir) herkes kendine yerli miyim, yabancı mı diye sorsun.

KÜÇÜK ADAMA BÜYÜK İŞ

Allah Adem'e bütün isimleri öğretti ve sonra meleklere Adem'e secde etmelerini emretti. Elbette bu vakıa üzerinde düşünülecek, yeryüzündeki hayatımızı aydınlatacak bir çok işareti bize veriyor. Adem'in isimleri bilen bir mahluk olarak önem kazanması ile birlikte önemini korumasının da isimleri bilmesiyle kayıtlı kaldığını öğreniyoruz, insan olarak adlandırmaları doğru yapmamız gerekiyor demek ki. Yani doğru adlandırmayı keşfetmemiz gerekiyor. Çünkü yapacağımız bize öğretileni hatırlamaktan ibaret. Allah atamıza bütün isimleri öğretmişti. Adlandırmayı eksik ve yetersiz yaptığımızda; hatalı ve yanlış adlandırmalarda bulunduğumuzda bundan insanlığımız zarar görüyor. Soyumuza liyakat kesbedemiyoruz.

Günümüz Türkiyesinde yaptığımız en büyük adlandırma hatası ülke nüfusunun bir kısmına laik, diğer kısmına da anti-laik adını vererek yaptığımız hatadır. Olmayan nesnelere bazı isimler takılmış adeta. Öncelikle anti-laikleri tesbit etme zorluğu duruyor önümüzde. Bunlar Müslümanlar mı? Öyle ise karşılarındakilere gayrı Müslim denmesi gerekecek. İşte bu söylenemiyor. Anti-laikler İslam şeriatının toplum hayatına hakim olmasını isteyenler mi? Hiç de değil. Türkiye'de yürürlükteki laiklik uygulamasına karşı çıkıp da İslam şeriatından uzak durulmasını isteyen siyasî eğilime sahip çıkanlar da var. Anti-laikleri tespit etme zorluğu aynı derecede laiklerin tespitinde de yaşanıyor. Bunlar bir siyasî programı benimsemiş insan topluluğu mu? Değil. Laiklerin tümünün ortaklaşa muhalefet ettikleri bir odak bile yok. Ne laik denilmeye yeltenilenler, ne de anti-laik sözüyle tanımlanmak istenenler için düşünce katında sınırlar çizmemiz elde değil.

Yine de bu yanlış adlandırmaya yol açan bir toplum gerçekliğinden söz etmemiz mümkündür. Hatalı olarak laik denilen kesim gerek Osmanlı

batılılaşması döneminde, gerekse Cumhuriyet döneminde "asrileşme"yi gönüllü olarak kabullenen ve daha sonra bu asrileşmeyi tabiî ve gerekli sayan insan kesimidir. Anti-laik zümre ise her türlü asrileşmeye başından beri eleştirel bir tutumla yaklaşmış bulunan ve asrîleşme yolundaki biçim değişmelerini ancak zaruret tahtında kabullenmiş olanlardır. Netice itibariyle sosyal gerçeklik bakımından her iki kesim de modern Türkiye'nin modernleşmiş unsurlarıdır.

Tartışma asrîleşme öncülüğü yapanların yetmiş yıllık cumhuriyet yönetiminin etkili ve yetkili kimseleri olma özellikleriyle bu süre içinde toplumu bir gelişme mecrasına sokmada gösterdikleri başarısızlıktan doğuyor. Hissedilen bu başarısızlık asrîleşmeye getirilen eleştirilere geniş bir haklılık alanı açıyor ve değişmelere gönülsüzce iştirak edenlerin farklı değişmelerin başlamasına gönül vermelerini kolaylaştırıyor.

Dikkat ederseniz bu ayrışmada düşünce belirleyici bir rol oynamış değildir. Belirleyicilik bir yaşama biçimine tanınan meşruiyyete bırakılmıştır. Böyle olunca iki öbek küçük adam arasındaki tercihler yarışı toplum hayatımızın hesaba katılır dinamiğini harekete geçiriyor.

Asrîleşmenin küçük adamı kendisine düşen büyük işi başaramadı: Toplumun hem dünya içinde saygın bir yer sahibi olmasını ve hem de toplumun üretken, verimli, sağlıklı halde bulunmasını sağlayacak yolu açamadı. Buna uygun hayat tarzını oluşturamadı. Şimdi sıra asrîleşmenin tezahürlerini (bizatihi asrîleşmeyi değil) kınayan, değişmeleri eleştirel bir tutumla ele alan kesimin küçük adamında. Onun da sırtında büyük işi başarma sorumluluğu var. Eğer etki ve yetki sahibi olma yolu önünde açılan bu küçük adam örnek bir hayat tarzı sergileyebilirse o zaman bir yandan üç yüz yıldır içine düştüğümüz tarihi hata izale edilebilecek, bir yandan da laik, anti-laik adlandırması suretiyle düşülen yanlış düzeltilebilecek. Diyeceğiz ki Türkiye'de kapitalizm sonrası şartlarını yerinde değerlendirmiş Müslüman zümre, çağdaş hayat tarzının ne olması gerektiği meselesini çözmüş ve bunun örneğini göstermiştir.

AÇIK REJİMİN BERİSİ

Türkiye'de bir rejim, siyasî bir rejim var. Bu rejimin bekçisi veya bekçileri var. Bazan bu rejimin tehlikeye girebileceğinden söz ediliyor. Bütün söylenenlerden öyle bir izlenim ediniyoruz ki Türkiye'de rejim kelimesiyle ifade edilen adeta Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bizatihi kendisidir. Yani "rejim tehlikede" diyenler, "devlet tehlikede" demiş oluyor çoğu kez. Siyaset adamlarından hiç birinin şimdiye kadar, "rejim değişir ve fakat Türkiye sapasağlam yerinde kalır" dediği işitilmedi. Bunların yanısıra bir nokta daha dikkat çekici: Türkiye'de bol bol demokrasinin, hukuk üstünlüğünün, çoğulculuğun ve çağdaşlığın övgüsü yapılıyor; bu adlara uygun hedeflere ulaşılmak istendiği söyleniyor; ama Türkiye'de açık rejime ulaşma hedefi hiç zikredilmiyor. Bu konu alabildiğince muammalı. Birisi kalkıp diyebilir ki önümüzde açık rejim diye bir hedef yok, zira Türkiye'nin rejimi kapalı değil. Parlamento'nun, anayasal kurumların, bağımsız mahkemelerin mevcudiyeti işaret edilerek Türkiye'de rejimin "kapalı" olmadığı söylenebilir. Kapalı değilse bu ülkede "açık rejim" var demek gerekecek. İşte bunu kimse söyleyemiyor. Muamma bu sükûtun doğurduğu muammadır zaten.

Muammanın çözümüne değil de mahiyetinin anlaşılmasına katkıda bulunur umuduyla Cumhuriyet tarihimizin bir kesitine bakışlarımızı çevirmemizi önereceğim. Sözü dolandırmadan 1950 ile 1960 yılları arasında (yetmiş yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca sadece bu on yıl) Türkiye'nin siyasî rejiminin bir "açık rejim" olduğunu söyleyeceğim. Yanlış anlaşılmasın: Ülkenin bu dönemde açık rejime kavuşmuş olmasının sebebi Demokrat Parti'nin millet olarak bize "iyi bir yönetim" bahşetmiş olması değildir. Sözünü ettiğim on yılı açık rejim altında geçirmemizin sebebi ülkede bir güçler dengesinin (gayri iradi bir kuvvetler ayrılığının) yaşanmış olmasıdır. Hükümet bürokrasiye (bir bakıma devlete) egemen değildi.

Devlet, gücünü halk desteğinden alan yasama organına egemen değildi. Her iki taraf yetersizliği oranında dayanak bulma endişesiyle hukuk normlarının lafzına ve/veya ruhuna müracaat etmelerine yol açıyordu. Rejimi açık kılan mutlak üstünlüğün iki taraftan birinde bulunmayışıydı.

Türkiye'nin 1950-1960 yıllarını açık rejim altında yaşadığı gerçeğini yalnızca güçler dengesiyle açıklamak yetersiz. Açık rejimin bir diğer teminatı da güç birliği idi. O dönemin iktidar ve muhalefeti dış politika konularında tam bir fikir birliği içindeydiler. Yani millî menfaatin ne olduğu, nerede bulunduğu konusunda mutabakat tamdı. Buraya kadar belirttiğimiz iki husus yardımıyla, bir ülkede açık rejim yaşanıp yaşanmadığının ölçüsünü edinmemiz mümkün. Diyebiliriz ki bir toplum, siyasî güçlerin o toplumun ortak çıkarını tartışma dışı bıraktığı, buna mukabil ülke içinde söz sahibi olmak isteyenlerin yürürlükteki kuralların geçerliliğinden başka bir araca başvurmadıkları ortamda açık rejime sahiptir.

27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren Türkiye rejimin açıklığı bakımından siyasî bir paradoksun içine düşmüş bulunuyor. Siyasî rejimden beklenen niteliklerde bir çeşitlenme var. Görüntü toplumu oluşturan unsurların daha çok söz sahibi olacağı beklentisi olduğu halde, vukuat söz sahibi olan unsurların sayısındaki azalmadır. Gündeme alınan konu kararlara merkezde olmayan güçlerin katılımı olduğu halde, kararların alındığı merkez (velev ki bu karar merkezde olmayanların karara katılımı olsun) daralmıştır. İşte bu, Türkiye'de rejimin günden güne daha kapalı hale gelmesine yetiyor. İnsanlar millî menfaatin ne olduğu konusunda mutabakat halinde değil. Kimse kendi haklarını korumak ve toplum içindeki mevkilerini yükseltmek için toplum içinde meşruiyet sahibi araçlara başvurmuyor.

VERME DÜNYALARI ALSAN DA...

Derler ki Yahudi sadece sonradan satabileceği malı satın alırmış, parasını harcadığı şeyler birgün onu elden çıkarmak istediğinde para edecek şeylermiş. Onların bu yaptığına serveti korumanın bir tedbiri diyebilirsiniz; ama icra edilmesi incelikler isteyen bir iş. Çünkü serveti servete konu olan nesneye hakim olarak değil, serveti servet durumuna getiren değerin efendisi olarak koruyabiliyorsunuz. İnşa edilmesinde Yahudilerin vazgeçilmez katkısı bulunan modern zamanların eski çağlardan en esaslı farkı belki de burada. Eski çağlarda üstünlük değerli bilinen, yararlı bilinen, iyi bilinen nesnelere el koyarak sağlanıyordu. Fiili hakimiyet herşeydi. Modern zamanlar fiili hakimiyet olgusunu ortadan kaldırmadı ve fakat ona hakimiyete hakim olma olgusunu ekledi. Modern zamanlarda sadece hakim olan, bunun yanısıra hakimiyete de hakim olamayanlar sadece görünüşteki sahiplerdir, gerçek hakimler değil. Oysa hakimiyete hakim olup da fiilen elinde bir güç bulundurmayanlar üstünlüklerini yedeklerinde tutar vaziyettedirler.

Modern devletin, modern toplumun gücü ve üstünlüğü de eski çağlar devletinden, toplumundan bu bakımdan dikkat edilmesi gereken bir fark arzediyor. Eski çağlarda toprakların zaptı, yerleşime açılması devlet ve toplum bakımından herşeydi. Modern toplum için toprağın işgali sadece bir şey, ama asıl şey değil. Tersi de doğru: Eski çağlarda toprakları kaybeden herşeyi kaybediyordu. Modern zamanlarda (modernleşmiş toplumlar) toprakları kaybettikleri zaman herşeyi değil, sadece bir şeyi kaybetmiş oluyor. Eski çağlarda kimileri "yoksulluk özgürlüktür" der ve görüşünü şöyle izah ederdi: "Bir ülke düşman işgaline uğradığında yoksullar kaçıp canlarını kurtarır, böylece köle olmaktan da kurtulurlar. Oysa zenginler mülklerini korumak istediklerinden, bağlarının, bahçelerinin başında kalırlar ve işgalciler tarafından köleleştirilirler". Modern zamanlarda işler

tersine dönmüştür. Zira modern zamanlar dediğimiz dönem zenginliğin kaçıp kurtulunduğu taktirde birlikte götürülebilecek niteliklere hasredildiği zamanlar olmuştur. Buna mukabil yoksulluğu sebebiyle kendi ülkesinde modern köle konumuna düşmüş bulunan kimse nereye kaçarsa kaçsın yoksuldur ve bütün yoksulların modern dünyanın her yerinde aç kalma özgürlükleri vardır.

Osmanlı devleti toprak kaybını herşey sandığı için moderleşmiş güçler karşısında tutunamadı. Toprak kaybını önlemenin tek yolunun savaş meydanında üstünlük elde etmek olduğu yanılgısına uğradığı için de ordunun ıslahıyla herşeyin yoluna gireceği inancına kapıldı. Sonuç olarak modernleşmenin öncülüğü orduya tanındı. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin devamıysa, bunun sebebi devam eden sosyal gerçekliğin "modernleşme" oluşu, modernleşmenin öncülüğünü ordunun üstlenmiş oluşudur.

Dahası, Türkiye modern güç odaklarıyla ilişkilerinin düzenlenmesini her aşamada askerî müdahaleler aracılığıyla yapmış ve her yeni anayasa yeni askerî harekâtın izleyicisi durumunda kalmıştır. Ne var ki yeni anayasaların eski çağlara ait zihniyetin değişmesini sağladığı söylenemez. "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır" denildiğinde, bu söz bu ülkede yaşayanlara yadırgatıcı gelmiyor. Bayrakları bayrak yapan kan değil de, o bayrak altında kavuşulan selamet olduğunu vurgulayan kaç kişi var?

İstiklal marşımız "Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı" derken, neden illa dünyaları almaktan söz ediyor? Biz asker olmaktan başka hiç bir işe yaramaz insanlar mıyız? Modern dünyada "Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır" tanımlaması yeterli anlamı vermiyor. Toprağın vatan oluşu üstünde yaşayanların niteliklerine, taşıdıkları hayat tarzına sıkı sıkıya bağlı. Yani toprak, üstünde hayat sürenler, hem de iyi bir hayat sürenler o toprağı vatanlaştırdıkları ölçüde vatandır.

SERMAYEYİ ÜRKÜTMEYELİM

Günümüzde "sermayeyi ürkütmeyelim" bir çoklarına, özellikle de genç insanlara anlamsız görünebilir. Çünkü 12 Eylül 1980 ihtilali sonrasından itibaren Türkiye'de sermaye ürkebilir nitelikte bir nesne olarak değil, bilakis yapacağı tercih sebebiyle kendisinden ürkülebilen bir güç olarak algılanmaya başladı. Ama 27 Mayıs 1960 sonrasında "sermayeyi ürkütmeyelim" sıkça edilen sözlerden biriydi. Hatta ihtilalin dikkat çeken simalarından Alparslan Türkeş yeni ele geçirdiği Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin genel merkezine kocaman bir "sermayeye güven" dövizi astırmıştı. Neden o dönemde sermayeye nazenin bir kelebek muamelesi yapılıyordu? Bunun sebebi devlet bürokrasisinin ihtilal sebebiyle pençesini göstermiş olması, bunun kolaylıkla müsadere, varlık vergisi gibi hatıraları canlandırmaya elverişli bir atmosfer doğurabileceğiydi. Oysa Türkiye'nin her alanda yatırıma ihtiyacı vardı; yaptırım alanında güçlü olan devlet yatırım alanında güven sağlamadıkça bütün işlerin kilitleneceği besbelliydi.

60'lı, 70'li yılların görüntüsü ideolojik sarsıntılarla dopdolu olsa da bu yılların ana karakterini "Türkiye'nin kolay ve çok para kazanılan dönemi" diyerek tavsif edebiliriz. Bir taraftan bombalar patlıyor, otobüs duraklarında, kahvehanelerde insanlar silahla taranıyor; öte taraftan bazı insanlar devalüasyonlar yoluyla, arsa spekülasyonu, kaçak yapılaşma, enflasyonun sağladığı ihtikar, gümrük oyunları ve kamu sektörünün suiistimali suretiyle mali yükselişlerini temin ediyorlardı. 24 Ocak 1980 kararları bu birikimi dünya sistemi lehine disipline etmek için geldi. Disiplin sağlamanın en kestirme yolu da askerî yönetimdi. Bu ihtiyacı TÜSİAD bir bildiriyle kamuoyuna duyurdu ve nihayet 12 Eylül 1980 sonrasında oyunun kuralları pekişti: Birikim döneminde gücü belli bir sınırın üstüne çıkmış sermaye çevreleri manevra alanlarında serbest bırakılacaklar, bunun için de orta ve küçük ölçekteki sermayenin manevra

alanı daraltılacaktı. Otuz yıl öncesinde ürkütmeyelim denilen sermaye şimdi ihtiyaçları doğrultusunda tavsiyede bulunabilen bir güçtü. 1990'a gelindiğinde Türkiye'nin büyük sermayesi dünya şartlarının yani dünyanın hatırı sayılır sermaye güçlerinin desteğiyle kendini tavsiyeyle sınırlandırmayan, gerektiğinde komut verebilen bir düzeyde buldu.

Sermayeyi ürkütmeyelim diye girilen yol büyük sermayenin ülke siyasetinde söz sahibi olmasına elveren bir gelişmeyi başlattı. Ne var ki gelişme sona ermediği, yani büyük sermayeye iktisadî etkinliğin her cephesinde tek belirleyici durumuna gelemediği için 60'lı ve 70'li yılların bir kısım orta ve küçük ölçekli sermayesi yükselişini bugün de devam ettiriyor. Bir farkla: Daha da yükselmesi için şu anda en büyüklerin parsellediği alanın dışında para kazanma yolları arayarak. İşte bu fark bir yaşama tarzı farkını da beraberinde getiriyor. Türkiye'de gerçek zıtlaşma alanı bu.

Orta ve küçük ölçekli sermaye hem yurt içinde hem de yurt dışında yeni etkinlik alanları keşfetmenin acarlığını gösteriyor. Bu acarlık hem şimdiye kadar dünya sistemi tarafından telkin edilen para kazanma yollarının yeniden yorumlanmasını ve hem de bulunabilirse sistemin kendi varlığına tehdit oluşturabilecek kâr alanlarının açılmasını mümkün kılıyor. Türkiye'de nasıl bir İslâmî dönüşüm gerçekleşeceği, işte yükselen bu sermaye öbeklerinin tercihleriyle sıkıca bağlantılı. Bu satırları yazan biri olarak benim yapabileceğim bu tespiti dile getirmekten ibaret. Sonucu sadece işi göze alanlar alabilecek.

YA DEVLET BAŞA, YA KUZGUN LEŞE

Türkiye'de durumun güllük gülistanlık olduğunu kimse söylemiyor. Hatta gelecekten güllük gülistanlık bir Türkiye beklenebileceğini vurgulayan da pek yok. Uzunca bir süredir alçak gönüllü bir hedefe, "çağı yakalamak" hedefine razı olmuş görünüyor insanlar. Siyasi partiler kendi yönetimleri altında işlerin daha kötü gitmeyeceğini ispat edebilirlerse ne âlâ. Herkesin bol keseden vaadlere karnı tok. Pirim yapan siyasî görüşler yalnızca çözülmeyi yavaşlatacağına inandırmayı başarabilenler. En kabadayısı çözülmeyi durdurabileceğini dile getirme gücünü kendinde bulamıyor. Kısacası, "ya devlet başa, ya kuzgun leşe" diyen yok, ortalıkta.

Hedef "çağı yakalamak" olarak konduğunda zaten "ya devlet başa ya kuzgun leşe" demenin de gereği kalmıyor. Çünkü eğer çağı yakalamak mümkün olursa başa devlet kuşunun konacağı falan yok; nihayet elde edilen bir toplum olarak idame-i hayat başarısıdır, yani diğer toplumlar tarafından dışlanılmama becerisinin gösterilmiş olmasıdır. Başarısızlığın cezasını da kuzgunlara yem olmak suretiyle çekileceği söylenemez. Eğer çağ yakalanmazsa, çağın peşi sıra sürüklenilir, o kadar.

"Ya devlet başa, ya kuzgun leşe" demek; sıradan bir meydan okuma değildir. Bunu söyleyen kendisine başkaldırdığı otorite sahibinin elinden otoriteyi devralmaya yeltenmiyor. Karşı çıktığı otoriteye mukabil bir otorite öneriyor. Yürürlükteki değerlere karşı kendi değerlerini ikame etmek istiyor. Tehlikeye attığı yalnızca, bedenî varlığı, dünyada tuttuğu yer, dünyadan aldığı zevk değil. Sonuç alamadığı taktirde yere serilen bedenine niçin "leş" diyor? Çünkü başarısızlığı bir kuvvet yetersizliği anlamına gelmeyecek. Yenilmesi demek haksız bir başkaldırıda bulunduğunun anlaşılmış olması demek. Ortalama bir zekanın kavrayamayacağı bir iddia var bu sözde. İşe yedeğinde hiçbir güvence taşımadan girişen ve haklılığını yalnız kendinin tanıyabildiği hak kavramında arayan kişi, bir bakıma

cehennemlik olma tehlikesini göze alarak cenneti arzular konumdadır. Bunları kavramak her babayiğidin harcı olmasa gerek. Bir münadi değil "ya devlet başa ya kuzgun leşe" diyen insan. Kendinin kendine olan nidasını imtihana sokuyor. iddiası, "gelecekte benim ne kadar haklı olduğum anlaşılacaktır" gibi bir hükmü içinde barındırmıyor. Ne toplum önünde, ne tarih önünde hesap verme gereğini duymuyor. Mevcudiyetim haklılığımdır diyor açıkça.

Belki bundan böyle insanlık; ya devlet başa ya kuzgun leşe diyen iddia sahipleriyle hiç karşılaşmayacak. Çünkü hiç kimse taşıdığı değerden böylesine emin olmayacak. Savunduğu görüşlerin mevcudiyetini açıkladığını ortaya koyamayacak. Yani kendini savunduğu zaman inancını da savunduğuna kendisini bile inandıramayacak. Eğer "ya devlet başa ya kuzgun leşe" diyen insan veya insanlar yeryüzünde görülmeyecek olursa; şimdiye kadar, özellikle yirminci yüzyılda yapıldığı gibi siyaset dili propagandaya hasredilecek. Böylece işlerin kötüden betere gittiğini gören insanlar bütün tedbirlerini zararını gördükleri otoritenin besleneceği yönde aldıklarına şahit olacağız. Çünkü o otoritenin karşısında hiç bir mukabil otorite göremeyecek, kendi değerimiz de dahil olmak üzere izafi -görece- değerlerden yakamızı kurtaramayacağız.

Ne zaman ki bir insan veya bazı insanlar taşıdıkları değerin taşınabilir yegane değer olduğunu "ya devlet başa ya kuzgun leşe" diyerek bizim için bilinir kılar; işte o zaman değer dediğimiz şeyin nerede sübût ettiğini anlayabiliriz. Birilerinin mevcudiyeti aynı zamanda onların haklılığı olursa ve onların devreden çıkmalarıyla telafi edilemez kayıplara uğradığımızı görürsek çözülmedik mesele kalmaz.

BOZACININ ŞAHİDİ ŞIRACI

Türkiye'de mükemmeli aramak artık bir lüks. Yaşadığımız günlerde aklımızdan mükemmeli istemek gibi lüks düşünceler geçmez oldu. Bizler, enflasyonun ceremesini çekenler, çocuklarını yozlaşan eğitim kuramlarına emanet etmenin acısını yaşayanlar, sosyal ilişkilerde her el attığının unufak olduğunu görenler, hepimiz sadece felaketi önleyecek tutum ve davranışları birer umut ışığı sayıyoruz. Bırakın felaketi önlemeyi, hangi hareketlerin felaketi geciktireceğini düşünüyorsak onlara yer açmaya dünden razıyız. Bu sebeple eleştiriler bir ideali veya ideal bir durumu ölçü alarak yapılmıyor. Toplumu her türlü yıkımdan, toplumun bizzat kendisini yıkılmaktan koruyacak her adımın değerini bilecek bir beklenti içindeyiz.

Öyleyse halihazırda ülkeyi yönetenler toplum tarafından açılmış büyük bir krediyi kullanıyor. Küçük bir iyileşmenin, zararı giderecek ufacık bir başarının yöneticilere mükafatın büyüğünü sağlayacağı gün gibi aşikar. Buna rağmen yöneticiler gaflet içinde olmakla iftihar eder gibi. Onlar adeta toplumun sağlığa kavuşması için yapılacak her şeyi kendilerine düşman ilan etmişler ve emniyetlerini bütün toplumun kendileri gibi kısa vadeli tatmin vasıtalarına yönelmesinde arıyorlar.

Bu manzara çerçevesinde hükümeti teşkil eden koalisyon Türkiye'de neyin iflas ettiğini bütün açıklığıyla gösteriyor. Şimdiye kadar aba altından sopa gösterilerek dengede tutulan terazi bir tartı aleti olarak artık işe yaramıyor. Türkiye düze çıkabilmek için ölçüyü, ölçüm aletini değiştirmeye muhtaç. Şu anda hükümet eden koalisyon köhne bir aygıta sıkı sıkıya tutunduğu için bir türlü bozulmayı göze alamıyor. Göz boyamanın son fırsatını iki taraf da sonuna kadar kullanmak istiyor.

Bakınız koalisyonda tartışma doğuran konuya: Bir taraf özelleştirme yasasının bir an önce yürürlüğe girmesini savunuyor; diğeri özelleştirmeyle birlikte demokratikleşme paketinin hükümetçe kabulünü istiyor.

Kamuoyuna sanki iki farklı tutumu savunuyormuş numarası yapıyorlar. Gerçekte bu yasal düzenlemelerin her ikisi de Türkiye'de ipleri elinde tutanlara emperyalizmin dayatmasıdır. Madem öyle ve madem patronları müşterektir, neden kolayca anlaşamıyorlar diyeceksiniz. Anlaşamıyorlar çünkü bayilik kendilerine bırakıldığı takdirde Türkiye piyasasından azami kâr sağlanabileceğini patronlarına ispat etmek istiyorlar. En azından kendileri gözden çıkarılırsa bu piyasadan yeterince kâr temin edilemeyeceğini göstermeye çalışıyorlar. Yoksa demokratikleşme ve özelleştirme birbirini engelleyen değil birbirini tamamlayan iki adım. Her ikisi de sermayenin bir ülkeyi denetim altında tutmasını kolaylaştırıcı ortamın gerekleri.

Demokratikleşme paketini savunanlar ya dünyada bugün bir "İnsan Hakları Emperyalizmi"nin yürürlükte olduğunu bilmiyorlar veya bilmezlikten geliyorlar. Emperyalizm denetim altında tuttuğu ülkelerde bir tür demokrasi ve bir tür insan haklarına saygılı düzen istiyor. Ama bu demokrasi o ülke insanlarının metropol ülkelerdeki insanlarla boy ölçüşebilecek haklarla donatılmasını değil, metropol ülke insanlarının çevre ülkelerde kendilerini "evlerinde" hissetmesine imkan verecek bir demokrasi. Eğer biri onlara "go home" diyecek olursa, onlar cevaben "I'm already at home" diyecekler. Üstelik insan hakları ve demokrasi düzenlemeleri yalnızca siyasî boyutta kalmayacak. Metropol ahalisinin çevre alanlarını temellük etmelerine de fırsat tanıyacak.

Aynı gerekçeyle özelleştirmenin bir iktisadî ihtiyaç çerçevesinde kalmadığını anlayabiliriz, özelleştirme emperyalizm tarafından denetim altında tutulan ülkenin (bölgenin) sermaye aracılığıyla siyasî ve sosyal hayatını güdülebilir kılmanın yöntemidir. Daha doğrusu istenmeyen gelişmelere set çekmenin kestirme yoludur. Bunları bütün ayrıntılarıyla konuşmak gerek.

Bütün bu söylediklerime bakıp benim anti-demokrasi veya devletçi ekonomi kampının sözcülüğünü üstlendiğimi sanmak hata olur. Ben yalnızca Türkiye'de yutturulmak istenen abrakadabra numarasına işaret etmek niyetindeyim. Hem demokrasi, hem de özelleştirme ülke insanının yararına ciddi bir tavır olarak ele alınabilir. Bunu sonraki yazılarımıza bırakalım.

KARANLIK GÜÇLER, AYDINLIK GÜÇLER VE ONARIM

Millet olarak topyekün bir faaliyete bel bağlamadık. Bütün sıkıntılarımızın kaynağı burada. Topyekün yapacağımız işi veya işleri bulup kararlı bir şekilde uygulamadıkça sıkıntılarımız azalmayacak, günden güne artacak. Giderek millet olarak varlığımız tehlikeye girecek. Sonuçta karanlık güçlerin neler karıştırıp hangi belaları başımıza sardığını belki öğrenebileceğiz, ama iş işten geçmiş olacak. Karanlık güçlerin karşısına aydınlık güçler çıkmadıkça yıkımın sona ereceğini düşünmek akla uygun değil.

Peki, nedir bu karanlık güçler? Yeraltı dünyası, soyguncu çeteleri, cinayet şebekeleri, işkence ekipleri mi? Hayır, bunlar karanlık güçlerin sadece bazı belirtileri, tezahürü veya buz dağının su üzerinde kalan kısmıdır. Asıl karanlık güçler bizim bizzat kendi içimizde, niyetlerimizdeki bozuklukta ve dünyaya bakışımızdaki, dünyaya bağlanışımızdaki pisliktedir. Karanlık güçler enerjisini içimizdeki karanlıktan, bizim samimiyetsizliğimizden temin ediyor. Nasıl oluyor bu?

Yakın tarihimizden bir örnekle mekanizmayı açıklamaya çalışayım: 60'lı yılların başında Türkiye'nin nasıl kalkınacağı, daha doğrusu üzerinden zillet yükünü nasıl atacağı konusunda bir tartışma vardı. Bir taraf zahmetli yolu seçmeyi savunuyor, Türkiye'nin kendi geçim araçlarını gelişmiş ülkeler seviyesinde yeniden üretmesini öneriyordu. Diğer taraf zahmetli yolu rizikolu buluyor, eldeki imkanların kısa yoldan kazanç sağlayan biçimde düzenlenmesiyle (yağmalanmasıyla) kurtuluşa erişileceğini iddia ediyordu. En kısa yol ise gelişmiş ülke yetkililerinin Türkiye'ye tavsiye ettikleri yoldu. Zahmetli yol taraftarları aynı zamanda ideolojik tarafları teşkil

ediyorlardı. Bunlara komünist, ülkücü (bazılarınca faşist), İslamcı (bazılarınca yeşil komünist) deniyordu.

60'lı yılların başında hiç bir komünist, hiç bir ülkücü, hiç bir İslamcı, ülke ekonomisinde turizme ağırlık vererek şerefli bir kurtuluş yoluna girileceğine inanmıyordu. Bu saydıklarımızın hepsi, Dünya Bankası'nın bir otelin porselen tabak alımı için istediği krediyi esirgemeden sunduğu halde, bir fabrikanın vida alımı için istediği krediye niçin duyarsız kaldığını gayet iyi biliyorlardı. Ama ne olduysa oldu ve Türkiye turizme ağırlık veren yolda aralıksız mesafe katetti. Bir zaman geldi ki turizme bel bağlamanın ülkeye neye mal olduğu bahse konu olmaktan çıktı. Turizmin maliyeti konuşulmayınca, onun alternatif maliyetinden de sözedilmez oldu ve sonuçta Türkiye'nin çıkış yolu arama çabası gündemden kalktı. Birileri bu başarılarına (?) karanlıktan istifade ederek ulaştı. Kim yaptı, nasıl yaptı? Burası karanlık. Karanlık güçler bunlar. Binlerce yıl bu toprakları yaşanır kılan zeytinlikleri kesip villa yapılmasına sebep olanlar.

Aklınıza şu sorunun takılacağını biliyorum: Eğer kısa yoldan kazanç tavrını benimseyip uygulama gücünü gösterenlere karanlık güçler diyorsak; zahmetli yolu önerenlere de aydınlık güçler mi diyeceğiz? İdeolojilerin peşinden gidenleri yani komünistleri, ülkücüleri, İslamcıları ülkenin aydınlık güçleri saymamız mı gerek? Çetin bir soru. Öncelikle dünyanın aldığı şu son biçimde ideolojilerin gerçekçi çözüm üretip üretemeyeceklerini düşünmeye değer. Hayır, ideolojiler birer çözüm değil. Ama dikkatimizi ideolojilerin kalkış noktasına çevirebilmeliyiz. Böylece Türkiye'deki her üç siyasî ideolojinin her biri diğerini can düşmanı saydığı halde nerede müşterek tavır takınabildiklerini anlayabiliriz. Yani topyekün faaliyetin ne olabileceğini keşfedebiliriz. Oradan aydınlık güç hayat bulabilecektir.

Fiiliyatta karanlık güçler ideolojilerin peşinden gidenleri 80'li yılların başında kısa yoldan kazanç noktasında birleştirdi, onları ilhak etti. 80'li yılların ANAP'ı bununla övünürdü. Demek ki aydınlık güç olma potansiyeline sahip olan kaynak aynı zamanda karanlık güçlerin maşası, hatta ileri karakolu olabilirmiş. Türkiye'deki bu çarpıklığın sebebi doğrudan doğruya millî meseleler ele alınırken ortalığın karartılmasıdır. Eğer bir şey onarılacaksa bu önce zihniyet onarımı olacak. Zihniyet onarımını ancak aydınlık içinde yapabiliriz. Sansürsüz ve yasaksız bir ortamda.

ÖNCE TARAFLAR BELLİ OLSUN

Diyorlar ki Türkiye'yi bölmek, parçalamak, haritadan silmek isteyenler hedeflerine ulaşmak için yurttaşları çatışmaya sürüklemek istiyor. Bu yüzden de bazı odaklar toplumdaki farklılıkları körüklemekten geri durmuyor. Eğer ülkemizde laiklerle anti-laikler, alevîlerle sünnîler, Türklerle Kürtler kıyasıya çatışmaya girecek olurlarsa felaketi durdurmak kimsenin elinden gelemeyecek ve çatışan her iki tarafın da mahvına mal olan bir sona varılacak.

Bu kadarını herkes anlıyor, anladığı için de kışkırtmalar her seferinde bizi felaketin eşiğine getirip bırakıyor. Hiç kimse eşiği aşacak adımı atmaya cüret edemiyor. Zararı kendine dokunacak bir işe girişmiyor. Oysa bir işe girişmek istiyor. Çünkü yürürlükteki işleyişten zarar gördüğü belli. Hangi işe girişsin? Eğer toplumu oluşturan bireyler ve öbekler arasında bazı farklılıklar varsa ve bu farklar her bireyin ve her öbeğin kendi bünyesinde bile yer tutuyorsa kendi tarafı hangisi?

Yine bazıları diyorlar ki Türkiye'de toplumu oluşturan bireyler ve öbekler arasındaki farkları vurgulamak yerine onları birleştiren, onların paylaştıkları unsurları ön plana alalım ve toplum barışı ortak noktalar dolayısıyla sağlanabilsin. İlk bakışta bu yaklaşım da kabul görüyor; ama nedense bu yolda mesafe katedildiğine şahit olamıyoruz. Ne toplum barışının sağlandığını söylemek mümkün, ne de bireylerin ve öbeklerin uğradıkları zarar sona eriyor. Neden?

Çünkü taraflar çözüme giden yolu açacak şekilde belli değil. Daha doğrusu birlik isteyen taraf ayrılıktan zarar gören taraf değil. Garip ama gerçek: Ayrılıktan fiilen yarar sağlayan birleşmenin şampiyonluğunu yapıyor. Yürürlükteki işleyişin kaymağını yiyenler, yani güçlerinin farklı unsurları birbirlerine karşı harekete geçirecek sevk ve idare etmekten alanlar, bu farklı insanların ortak noktalarını gözönüne alarak yaşamalarını

öneriyor. Bunun anlamını kavramak zor değil. İsteniyor ki her farklı unsur varlığını karşısına aldığı unsura sınır koyarak korusun. Şimdiye kadar şöyle bir tutum yürürlükteydi: "Karşımdakine hakları verilmesin, çünkü ben haklarımı kullanamıyorum. Eğer karşımdakine baskı uygulanırsa, ben de bana yapılan baskıya katlanırım." Böylelikle Türkiye'de herkes iktidarın sözünü dinlemekle kalmamış, iktidarın sözünü kendinden başkasına geçirmesine de destek olmuştur.

Demek ki Türkiye'de sözünü herkese dinleten bir taraf, bunun karşısında da sadece iktidarın sözünü dinleyen, ama kendi tarafının neresi olduğunu bilmeyen insan yığınları var. İşte bu yığınları laik ve anti-laik, sünnî ve alevî, Türk ve Kürt ayrışmaları içine hapsetmek iktidarın işine geliyor. Ayrışmalar yoluyla her unsur kendi dışındakinin baskıya uğramasına ilgisiz kalıyorsa iktidar "birlik ve barış" sağlamış oluyor.

Ayrışmış unsurlar kendi hakları için harekete geçtikleri zaman iktidar onlara, haklarından vazgeçtikleri taktirde birliğin ve barışın yeniden sağlanabileceğini hatırlatıyor.

Acaba Türkiye'deki her insan öbeği haklarına sahip çıkarak, uğradıkları baskılardan kurtulmuş halde ülke birliğini ve toplum barışını koruyup gözetemez mi? Böyle bir sonuç gözle görülebilecek kadar yakınımızda duruyor. Fakat görüşümüzü iktidarın teşekkül tarzı bulandırıyor ve engelliyor. İktidar her toplumsal unsura bir diğerini tehlike göstererek teşekkül etmiş. Bunun için hayatiyetini korumak isteyen her unsura kendini geliştirme imkanlarını değil, sadece ve sadece diğerini tasfiye etme yolunu açmış. Diyebiliriz ki Türkiye'nin varlığını tehdit eden öbekler arasındaki farklılıklar, ayrışmalar değil; bu ayrışmaları gücünün dayanağı haline getirmiş iktidarın teşekkül tarzıdır. İktidardan ne anladığımızı, otoritenin kaynağının ne olduğunu yeniden düşünmemiz ve yeni tanımlarda karar kılmamız gerekiyor. O zaman laik ve anti-laik ayrışmasının ne türden bir dayatma olduğunu, sünnîleri ve alevîleri karşı karşıya getiren etmenin neye hizmet ettiğini, neyin Türklerle Kürtleri aynı siperde birleştirdiğini anlayabiliriz.

Kısacası birlik ve beraberliği kimin önerdiğine bakarak sonun hayırlı mı, şer mi olduğunu kestirmek mümkün. Önce bilelim; taraflar nedir ve kim hangi tarafta?

EN MAKBUL KÖLE

Ülkemizde iktidarın teşekkül tarzının toplum öbeklerini birbirine karşı kullanma usûlüne dayandığını söylemiştik. Ama iş burada bitmiyor. Eğer her toplum öbeği uygulanan usûle bizatihi yardımcı olmasa iktidarın gemisi yürümez. O zaman da toplum kendi varlığını korumak için "müesses nizam"dan farklı bir teşekkül tarzı arama yoluna girer. Elbette yeni teşekkül tarzının da kendine mahsus usûlü olur ve elbette toplum riayet edeceği yetkenin (otoritenin) gereği olan bir yönetime kavuşur. Oysa böyle bir arayışın izini sürmek şimdiye kadar mümkün olmadı. Daha doğrusu Türkiye'nin sahipliğini üstlenmiş iktidar, siyasî olayların tabiî akışına olağanüstü dönemlerde müdahale ederek böyle bir arayışa fırsat vermedi.

Şimdiye kadar mekanizma şöyle işledi: Eğer toplum öbeklerinden biri (veya bireylerden herhangi biri) baskıya uğradıysa veya sıkıştırılmış hale düştüyse savunmasının birinci yolu olarak kendi haklarının meşruiyyetini ortaya çıkarma yolunu seçmedi. Ya ne yaptı? Bir başka toplum unsurunun ne kadar gayri meşru konumda olduğunu göstermeye çalıştı. Yani ben temizim demedi; öteki benden daha kirli dedi. Bunun anlamı şuydu: Ey iktidar! Bana yaptığın baskıyı azalt! Ötekine yaptığın baskıyı artır! Baskı mutlaka yapılmalıdır, ama bana değil de ötekine. Sonuç: Gerekli olan, isabetli olan, yerinde olan baskı ve şiddettir. Sadece şiddetin kime karşı gösterileceğini tartışabiliriz. Baskıyı tartışmasız kabul edeceğiz. Toplum eşittir iktidar. İktidar eşittir kuvvet. Hepimiz iktidara hizmet etmeliyiz. Hepimiz kuvvetin kölesiyiz. En makbul köle de benim veya biziz. O halde bizim yakamızı bırak, rahat rahat yolumuzu bulalım, netice olarak da iktidarın işine yarayalım.

Devlet küçük sermayedarı mı, yoksa büyük sermaye sahiplerini mi daha sıkı denetim altına almalıdır? Her birinin işaret parmağı diğerini gösteriyor. Ahlâk zabıtası gücünü gecekondu bölgelerinde mi, yoksa sosyete

çevrelerinde mi hissetirmelidir? Her iki yöre de asıl mesainin yoğunluğunu karşı tarafa atfediyor. Önce İmam Hatipleri mi kapatalım, yoksa Hıristiyan misyonerliği gayesiyle kurulmuş okulları mı? Elbette önce ötekini. Cumhuriyetin can düşmanı oldukları gerekçesiyle kimleri ezersek ülke sıkıntıdan kurtulur? Şeriatçıları mı, ülkücüleri mi, demokratları mı, Kürtleri mi, alevileri mi? İktidar bunlardan hangisini zor duruma sokarsa, başı sıkışan asıl tehlikenin kendi dışındakilerden geldiğini ispat telaşına düşecektir ve asla şunu demeyecektir: Daha fazla sıkıştırırsan göreceksin ki ötekiler bana iltihak etmekte gecikmeyeceklerdir.

Toplum öbeklerinin ve bu öbekleri oluşturan bireylerin en makbul köle rolünü üstlenmeleri, iktidarın her toplumsal unsura bir diğerini tehlike göstererek teşekkülü olgusuyla örtüşüyor. Böylece her ezilen unsur kendini ezen gücün payandası olmaktan uzaklaşamıyor. Bu akıl yürütmenin gereği olarak diyebiliriz ki Türkiye'de mesele kime karşı şiddet uygulanacağı meselesi değil, şiddetin uygulanıp uygulanmayacağı meselesidir. Eğer toplum öbekleri kendilerinin en makbul köle oldukları yarışından vazgeçmeyecek olurlarsa şiddet devam edecektir. Aynı şekilde iktidar teşekkülünü bir öbeği diğerine karşı kullanmaya borçlu olduğu sürece şiddet ve baskı azalmayacak, artacaktır. İktidarın aklımızdan hiç çıkmayan bir mazereti olduğunu biliyoruz: Bize sık sık, ama bunalım dönemlerinde daha sık şu söyleniyor: Türkiye'nin iç ve dış düşmanları vardır. Eğer bir ülkenin iç düşmanları varsa, elbette her toplum öbeği o ben değilim diyecek, kendinin düşman olmayışını da ancak asıl düşmanın kim olduğunu keşfetme iddiasıyla açıklayabilecektir. İç düşman içerdeki şiddetin kaynağıdır. İç düşman heyulasından kurtulmuş bulunan toplum kendi iç düzenini şiddete ve baskıya başvurmadan koruyabilir. Böylece o toplumun bireyleri ve farklı öbekleri kendi özelliklerini koruyarak ülkenin karşılaştığı zorlukların ortadan kaldırılmasına vargüçleriyle çalışacaklar ve birbirlerinin muhbiri olmaktan geri duracaklardır.

Öyle ise tek tek ve topluca kurtuluşumuza giden yolda ilk öğreneceğimiz cümle şu: Türkiye'nin iç düşmanı yoktur. Düşman varsa, ancak dışardadır. Aramızdan önce ihaneti kaldıralım, içimizden birinin hain olmadığını o zaman göreceğiz.

ÖZELLEŞTİRME Mİ, DEMOKRATİKLEŞME Mİ?

Hem özelleştirmenin ve hem de demokratikleşmenin adına "yeni dünya düzeni" denilen emperyalist programın maddeleri arasında yer aldığını, eğer savunulacaksa aynı siyasî kampın her ikisini birden savunmasının; eğer karşı çıkılacaksa aynı siyasî kampın her ikisine birden karşı çıkılmasının mantıklı olacağını önceki yazılarımdan birinde belirtmiştim. Oysa, demiştim, Türkiye'de hükümetin iki kanadı da bunlardan birini diğerine tercih ediyormuş gibi bir hava estiriyor. Demokratikleşmeyi isteyenler özelleştirmeye, özelleştirmeyi isteyenler demokratikleşmeye karşı imiş gibi görünüyor. Çünkü hükümetin kanatları arasında "yeni dünya düzeni"nin patronundan bayilik kapma yarışı var. Türkiye'de kim daha "zabit" olduğunu kanıtlarsa temsilciliği ona verecekler. Bu hır gür içinde doğrusu ne emperyalizmin beklediği sonuca ulaşılabiliyor ve ne de Türkiye'nin düze çıkmasına varan yol açılabiliyor. Emperyalizmin istediği sonuç alınamadığı için bazıları kendilerini "ulusal" bir tutum içinde görmek gibi bir avuntuya kaptırabilir. Olan bitenin ülke adına kayıp hanesine yazıldığı için kimileri de ihmalden doğan bir ihanetten söz edebilir. Gerçekte devamlılığını koruyan bütün çarpıklığıyla ülkenin kurulu düzenidir. Kazanan sadece müesses nizam, Türkiye'ye mahsus establishment.

Olayların başka bir istikamete akması mümkündü. Sözünü ettiğim önceki yazımda demiştim ki hem demokratikleşme, hem de özelleştirme ülke insanının yararına ciddi bir tavır olarak ele alınabilir. Bu tavrın gösterilmesi ülkeyi yöneten kişilerin değişmesiyle olup bitmez; sonuca götürecek, asıl anlamı olan işlem ülkenin yönetim amacını ve buna bağlı olarak da iktidarın teşekkül tarzını değişime açan işlemdir. Ülkenin yönetilme amacı bir takım insanın ülkede "söz geçirmek" gücünü göstermelerinden ibaretse, zaman

içinde yönetime katılmak şebekeye katılmak ve/veya şebekenin emrinde olmak demeye gelir. Eğer söz geçirilecekse belirleyici husus "ne için" söz geçirmek noktasında ağırlık kazanmalıdır. Dünyadaki değişmelere ayak uydurma zorunluluğu yüzünden doğan boşluk ülkenin "ne için" yönetildiği gerekçesiyle doldurulabildiği zaman düzendeki çarpıklık giderilmiş olur. Türkiye 1945 sonrası düzenlemeler dolayısıyla eline geçen fırsatı kaçırdı. 1990 sonrası düzenlemeler bakımından durum henüz açıklığa kavuşmuş değil.

Kısa yoldan ifade edeyim: Demokratikleşme Türkiye'de yaşayan Müslümanların kulluklarını yerine getirmeleri önüne dikilmiş bulunan yasal engellerin kaldırılması anlamına gelmeliydi. Çünkü hangi tanım benimsenirse benimsensin demokrasi ülke insanlarının çoğunluğunu teşkil eden kısmının meşru haklarının tanınmasına engel olacak şekilde yorumlanamaz. Anlaşılır kılmaya çabalayacağımız konu demokrasinin Avrupa ambalajını ülkeye dayatan tutumun anti-demokratik bir tutum olduğudur. Modern demokrasinin başlangıç tanımlarından en bilineni "halkın halk tarafından halk için idaresi" ise, halka benimseyeceği değerler veya değer ölçüleri alanında sınır koyan her düzenleme sadece demokrasi karşıtı bir düzenleme adını alabilir. Böylesi düzenleme mutlaka demokrasi adına talipse, ona verilecek isim “totaliter demokrasi”dir. Modern demokrasinin son tanımlarından biri de şu parlak ifadeyle dile getiriliyor: "Majority rules, minority rights" (Çoğunluk yönetir veya kuralları koyar, azınlık haklarını korur veya düzeltir). Bu da Türkiye'de durumun demokrasi bakımından nasıl tepetaklak olduğunu ifşa eden bir tanım. Açıkçası Türkiye'de demokratikleşme meselesi Türkiye'nin nasıl bir İslâmî yönetime kavuşacağı meselesinden başka bir şey değildir, olamaz.

Buradan şu sonucu rahatlıkla çıkarabiliriz: Özelleştirmeyi ancak demokratikleşmeyle birlikte kabul ederiz diyenler ülkenin demokrat bir zemine kavuşması özlemiyle bağlantılarını koparmışlardır. Onların yaptığı emperyalistik yeni dünya düzeninin taleplerinden birini öne çıkarmaktan ibarettir. Diğer yandan özelleştirmeyi demokratikleşmeden daha acil kabul edenlerin benimsedikleri de köhne, ekonomiye ayak bağı olan kamu iktisadî teşebbüslerinin yerini daha dinamik işletme birimlerinin almasını sağlayacak atılımcı bir tutum değil; beynelmilel sermayenin manevra alanını genişletmeye matuf bir tutumdur. KİT'ler holdinglere peşkeş çekilmek üzere özelleştirilmek yerine, pekala tımar sisteminin sanayie

uygulanması gibi bir yönteme başvurulabilirdi. Bu da demokratikleşme sonucu varılan İslâmî yönetimin özelleşme olarak tezahür eden türevi olurdu.

KAVRAYIŞTA KÖKLERE İN, ÇÖZÜMÜ TEMELDEN SAĞLA

"Köktendinci" sözünü ilk olarak bir siyasinin ağzından işittim. Dilde yalınlaşmayla kelime uydurma merakını birbirinden ayıramayan bu zatın, konuşmalarında "askersel, parasal" gibi olmayacak türetmelere yer verdiğini bildiğimden bu yanlışlık beni yadırgatmadı. Zaten yazımın amacı birinin veya birilerinin dil konusundaki tutumunu eleştirmek değil. Dil konusundaki savrukluğun ne dediğini bilmemekten doğduğunu hatırlatmak için andım "köktendinci" sözünü. Ne dediğimizi bilme çabasını ihmal ettiğimiz zaman da bel bağladığımız çözümün temelsiz olduğunu farketmek zorlaşıyor.

Din konusundaki tutumumuz köktenci (radikal) olamaz. Çünkü köktencilik (radikalizm) toplum hayatının düzenlemesinde modernleşmeci yaklaşımlara özgüdür. Radikal demokrat, radikal sosyalist olunur; tıpkı ılımlı demokrat, ılımlı sosyalist olunabildiği gibi. Bu yaklaşımın yandaşları radikal veya ılımlı olduklarını ifade etmekle özlem duydukları toplumsal değişmenin sınırlarına göndermede bulunmuş olurlar. Bir Müslümanın, hristiyanın, musevinin veya budistin kendi dünyasında nasıl bir yer sahibi olduğunu anlamak için onun köktenci olup olmadığına değil, o dinin esaslarına ne ölçüde, nasıl, hangi amaçla riayet ettiğine bakarız. Din salikleri birbirlerinden daha köktenci olmalarıyla değil, daha sadık, daha bağımlı olmalarıyla ayrılırlar. Amiyane bir deyişle "daha iyi Müslüman" deriz, ama onun neden iyi olduğu köktenciliğini kapsamaz. Çünkü köktencilik din alanının değil, siyaset alanının ve bilhassa modern siyaset alanının bir terimidir.

Madem din sözkonusu olduğunda değerlendirmemizde esas, temel (fundament) belirleyicilik sahibidir; o halde bazı din saliklerinin temelci

(fundamentalist) olduğunu, bazılarının da olmadığını söylemek mümkün. Buraya kadar tamam. Bundan sonra bir mesele çıkıyor karşımıza. Acaba temelciliği benimsemiş olan din saliki aynı zamanda köktenciliği de benimsemiş sayılmaz mı? Burada ince bir ayrımı gözetmemiz gerekiyor. Fundamentalistlerin radikalmiş gibi algılanmalarının sebebi temelci tutumu benimsemeyenlerin din dışı veya din karşıtı eğilimlere getirdikleri eleştirilerin insan hayatının en derinde bulunan gerçeğe ilişkin oluşudur. Temelciler çağdaş insanın zarar gördüğü oluşumların temel ilkelerin yıkıma uğrayışıyla açıklıyorlar. Köktenciler ise daha olumlu bir yaşama biçimlerinin yeni ilkelerin köklere tümüyle oturtulmasını öneriyorlar. Fundamentalistler için kalkış noktası "temel" ilkeler olduğu halde; radikaller ilkelerinin "kök"e ulaşıncaya kadar takip edilmesini öneriyorlar.

Köktencilik çözümü bildiği ve bulduğu varsayımından hareketle kendi haklı alanından hiç taviz verilmemesini doğru sayıyor. Temelcilik ise çözümü bağlı olduğu ilkelere sadakatte arıyor. Önceliği "temel"e ve riayete tanıyor ve böylesi bağlanmanın semeresine güveniyor. Temelci için içinde bulunan şartların kökten eleştirisi sakıncalı değil, giderek kökten eleştiri yapılamadığı zaman temellere riayetsizliğin hangi bozuklukları ortaya çıkardığının anlaşılamayacağını kabul ediyor. Buna karşılık köktenci mevcut şartları sadece "ideal" duruma ne derece uyduğu noktasından kalkarak eleştiriyor. Kendinin de mevcut şartlar içinde olduğu gerçeğini göz ardı ediyor. Mevcut şartlar içinde kendi de varsa, bu demektir ki ideal durumu anladığını iddia eden "ideal" değil. İdeal olmayan ideali nereden bilecek?

Temelcilik radikalizmin çelişkisini üzerinden atmıştır. Temelcilikte ilkeler uyarınca mevcut durum köklüce eleştirilir. Eleştiriye eleştiriyi yapan da dahil edilir. Çözümün temel ilkelere riayetle sağlanacağı kabul edildiği için ne insan tekine, ne de toplum yapısına önceden hazırlanmış reçetelerin zorla benimsetilmesi söz konusu değildir. Kavrayışta meselenin doğduğu yer en ince köklerine kadar incelemeye konu ediliyor ve dini din yapan esaslar reddedilmiyor, tersine kalkış noktası olarak bu esaslar alınıyorsa karşılaşılan her meselenin temelden ve temelci çözümüne hayat süreci içinde ulaşılabilecek demektir.

MUHTAÇ OLDUĞUN KUDRET ASKERİ DARBELERDE MEVCUTTUR

Telaffuz edilen bir cumhuriyetimiz var. Bu cumhuriyet taşıdığı anlam itibariyle halkın çoğunluğunun siyasî eğilimleriyle mutabakat halinde değil. İsmi ile cismi ayrı yerlerde cumhuriyetin. Halkın çoğunluğu demokratik özlemlerini elli yıldan beri lisan-ı hal ile ifade ediyor. Fakat bu özlemlerinin demokrasinin birer şartı ve gereği olduğunu dile getirmiyor. Buna mukabil Türkiye'de demokrasi adına dillendirilen ne varsa halkın demokratik taleplerini kapsamıyor. Melfuz cumhuriyet ile lisan-ı hal demokrasisi aralarında bir boşluk bulunduruyor. Bu boşluk hem siyasî karışıklığa sebep oluyor hem de millet hesabına ıstırap ve başarısızlık üretiyor.

Demokrasi tarihimiz boyunca devletin de milletin de birinci dereceden meşgalesi bu boşluk olagelmiştir. Toplumun hangi esaslar dahilinde varlık kazandığı karara bağlanamadığı için ekonominin düzenlenmesinden tutun da eğitimin müfredatına kadar herşey bu boşluğun yedeğinde ele alınmıştır. Çünkü bir kesim egemen unsur "millet meselenin mahiyetine vakıf olur" korkusunu hep içinde taşımış ve bu yüzden toplum kendi akış seyrinde söz konusu boşluğu kapatacak atılımı gösterdikçe araya giren askerî darbeler Türkiye'nin kendine mahsus gelişme çizgisine yerleşmesini engellemiştir. Her askerî müdahale 1923'te kurulan devlet-millet ilişkisini ihya etmek istemiş ve ülkenin yeni ve sağlıklı bir yorumla başının çaresine bakma teşebbüsüne son vermiştir. Bu noktadan bakabilirsek 1960, 1971, 1980 müdahalelerinin aynı karakterde olduğunu görebiliriz.

Tek parti dönemi İslam kültürüne öyle sert bir tutumla yasaklar koymuş ve Müslümanların geçerli etkinlik alanlarına sokulmalarına öyle sıkı sınırlamalar getirmiştir ki İslâmî özlemler ancak Demokrat Parti'nin bünyesinde sığınarak siyasî varlık kazanabilmiştir. Dolayısıyla 27 Mayıs

1960'ta DP'ye inen askerî darbe gerçekte demokratik karakterdeki İslâmî özlem ve taleplerin hem geriletilmesi hem de gündemin sol söyleme kaydırılarak İslâmî özlem ve taleplerin bundan böyle su yüzüne çıkmasının önlenmesinin temini yönüne gidilmiştir. Fakat bir çok farklı düşüncenin tartışılmasına yol açan ortam farklı bir tepkiyi de davet etmiş ve bu kez Müslümanlık Türkiye'de sağcı söylemden bağımsızlaşan bir tez olmaya başlamıştır.

12 Mart 1971 müdahalesi bürokrasi içindeki sol ve sağ eğilimlerin iktidarı kapma yarışının bir sonucu gibi görünse de gerçekte demokratik bir ortamın yürürlükte kalmasının her hal-ü kârda Müslümanların etkinliğine varıyor olmasından ve millî menfaat kavramıyla İslam'a dönüş kavramının gitgide birbirine yakınlaşıyor olmasından doğan endişelerin ürünüdür. Bütün bu süreç içinde İslâmî tez telaffuz edilmemiş, edilememiştir. Müslümanlık sadece lisan-ı hal ile kendini ortaya koyan demokrasinin içinde mündemiçtir.

İşte bu içiçelik Türkiye'de ipleri ellerinde tutanlara kendi iktidarlarını pekiştirme çareleri ararken bir çözüm ilham etti: Her demokratik açılımın motorunu çalıştıran Müslümanlık ile devletin kendi eliyle sınırlarını çizerek güttüğü demokrasiyi birbirinden ayırmak! Millet farklı siyasî hedefler güderek kendi ağırlığını koymaya çalışırsa birden çok ağırlık noktası belireceği için devlet 1923 şartlarındaki gücüne erişebilirdi. 12 Eylül 1980 askerî darbesi Müslümanlık ile demokrasi arasına husumet sokma politikasının iflas ettiğini anlayanların girişimidir. Birileri Müslümanlara siyasî tatbikat alanı tanımaktan bin pişmanlık duymuşlardır. 12 Eylül düzenine karşı duruş döneminde yine İslam belirginlikte melfuz değildir, yine demokrasi lisan-ı halde kalmıştır; ama bu ülkede artık siyasetin ruhu ile siyasî bedenin ancak İslâmî bir yönetim aracılığıyla aynı mekanda tutulabileceği açık seçik ortaya çıkmıştır. Artık ruhla beden günden güne birbirine yaklaşıyor ve eğer bundan sonra bir askerî müdahale vuku bulacak olsa (buna ihtimal vermiyoruz, vermek istemiyoruz) ruhu bedenden ayırmaktan başka amaç gütmeyecek.

MELFUZ CUMHURİYET LİSAN-I HAL DEMOKRASİSİ

Ülkemizde cumhuriyetçi olmakla demokrat olmak arasında hatırı sayılır bir fark vardır diyecek olursak acaba bir aydın fantazisine mi alet olmuş sayılırız, yoksa çağımızın siyasî düşüncesindeki ciddi ve özgün bir tartışmanın içine mi dalmış oluruz? Ne biri, ne öteki. Cumhuriyetçi tutumla demokrat tutum arasında bulunan farkı günümüz Türkiyesinde somut göstergeleriyle yaşıyoruz. Cumhuriyetçiler 1923 şartlarında yapılabilecek olanın en iyisinin yapıldığını ileri sürüyor. Bununla kalmayıp yetmiş yıllık geçmişin günümüz şartları ölçü kabul edilerek değerlendirilmesini reddediyorlar. Demokratlar ise tam tersi bir yaklaşımla günümüzde edindiğimiz siyasî bilincin geçmişi anlamlandırmada ölçü sayma taraflısı. Onlara bakılacak olursa cumhuriyet yönetimi baştan itibaren demokrat olmayı göze alsaydı bugün daha güçlü, daha az bunalımlı bir toplum örgüsüne sahip olurduk.

Tartışmanın gerçek boyutları hepimizin hayatını ilgilendiren şu husus, devletin korunmasının mı, yoksa milletin korunmasının mı öncelik taşıdığı hususunu içine aldığı için bu tartışmaya bir aydın fantazisi diyemiyoruz. Yine tartışma bir aydın fantazisi görüntüsü kazanıyor. Çünkü tartışan taraflar tezlerini ısrarla meselenin gerçek boyutlarda ele alınmasından kaçınarak ortaya atıyorlar. Cumhuriyetçiler cumhuriyetin hedefinin demokrasi olduğunu söylüyorlar ki bu tezin hiç bir dayanağı yok. Demokratlar ise ideallerinin "demos"un somut gövdesiyle, halkın (veya milletin) gerçek beklentileriyle irtibatlandırılmasını hem istemiyorlar ve hem de bundan korkuyorlar. Onlar dayanaklarını cumhuriyet uygulamasından aldıkları gibi, bizzat cumhuriyetçileri dayanak sayıyorlar. Bu durum cumhuriyetçilikle demokratlık arasındaki tartışmaya ciddi ve

özgün dememizi önlüyor. Ciddi değil çünkü her iki taraf da gerekli gördükleri düşünceleri üretmek yerine, öğretildiği kadarını piyasaya sürüyor.

Eğer cumhuriyetçi-demokrat ayrışması sadece bir görüntü ise ve özde devlet mi belirleyici olacak, yoksa millet mi sorusu geçerliyse burada duralım. Devlet eşittir cumhuriyet, millet eşittir demokrasi denklemini kurmuş olsak bile, atladığımız bir şey var. Atlanılan ve kasten görmezlikten gelinen şey devletin ve milletin niteliği olsa gerek. Devlet kaçınılmaz olarak niteliğini hem bir karşıtlıktan, hem de bir yandaşlıktan alır. Nedir onlar? Millet olma bir mensubiyeti gerektirir. O nedir? Cumhuriyetçiler de, demokratlar da bu sorulara bile bile yanlış cevap vereceklerdir. Diyeceklerdir ki devlet gerici akımlara karşı ve modernleşmenin yandaşı olarak teşekkül etmiştir. Milletin mensubiyet bağı vatandaşlık bağıdır. Çünkü Türkiye'de cumhuriyetçilikten ve demokratlıktan bahsederken telaffuz edilmeyen kelime "İslam"dır. Doğru cevap verilmek istenseydi şöyle söylemek zorunda kalınacaktı: Devlet İslam topraklarından bir parçasının müstemleke olmaktan kurtarılmasıyla teşekkül etmiştir ve milletin mensubiyet bağı din yani İslam'dır.

Devletin ve milletin niteliği söz konusu olduğunda İslam, vazgeçilebilen, ihmal edildiği takdirde sonucu etkilemeyen bir unsur olsaydı cumhuriyetçiler ve demokratlar arasındaki tartışma son derece gerçekçi temellere sahip olacaktı. Çünkü devletin ve milletin niteliğini hem açıkça bilecek, hem de açıkça telaffuz edebilecektik. Şimdi bildiklerimizi söylemek cumhuriyetçi ve demokratların ortaklaşa engellemesiyle karşılanıyor. Dolayısıyla cumhuriyetçi ve demokratlar gerçekten cumhuriyetçi ve demokrat değil. Bu sıfatları her ikisi de bir tahakkümün mazereti olarak kullanıyor.

Demek ki bütün karışıklık olayların lafzı ile ruhu arasında gerekli ve zorunlu bağlantıyı kurmamaktan doğuyor. Telaffuz edilen cumhuriyet ile lisan-ı hal ile ortaya konan demokrasi arasındaki kopukluk Türkiye'deki bütün sıkıntının ve başarısızlığın kaynağıdır.

TAKKE DÜŞTÜ, KEL GÖRÜNDÜ

Sovyetler Birliği'nin haritadan silinmesiyle bir aldatmacanın devamını sağlamak imkanı ortadan kalktı. 1945'ten 1990'a kadar dünya kamuoyunu siyaset oyununun iki kutup arasında oynandığına inandırmak mümkündü. Gerçi kırkbeş yıllık süre içinde her iki tarafın da dayatmalarını redde yönelik siyasî tutumlara rastlanıldı ve olayları serinkanlılıkla gözlemleyen herkes gerçekte ABD ve SSCB'nin birbirinin mahvına varan hiç bir çatışmanın değil jeopolitik ve tarihsel dayanakları olan bir kaçınılmaz, vazgeçilmez uzlaşmanın gereğini yerine getirdiğini farkedebiliyordu. Ama ne olursa olsun oyun sahnelenmişti ve hepimiz tiyatronun içindeydik. Artık bir perde kapandı, ama hâlâ tiyatronun içindeyiz. Oyunun devamını mı göreceğiz, yoksa tamamiyle değişik bir oyun mu sahnelenecek şimdilik belli değil. Kimsenin tiyatrodan çıkmaya niyeti yok ve lâkin kimsenin seyre değer bir oyun çıkarmaya gücü yetmediği gibi mızıkçılık yaparak kendini kandırmaya kalkışacak cesareti de yok.

ABD son zamanlara kadar hegemonyacı bir güç rolünü oynayabildiyse, bunu görünürdeki hasmını denetim altına alabildiği için başardı. Hasmını kaybettiği oranda hegemonyasını da kaybediyor. ABD-Almanya ve Japonya aralarındaki çıkar çatışmasını ne hasmane bir alana kaydırabiliyor ve ne de (hasım olmadıkları için) birbirlerini denetim altına alabiliyorlar. Bu vaziyet kendi millî kimlik ve kişilikleri (hüviyet ve şahsiyetleri) önlerine konan ideolojik engeller dolayısıyla tanınmaz duruma düşmüş toplumlara bir manevra alanı bırakıyor. Çünkü siyasî hegemonyadaki boşluk ve aralık bütün toplumları kendi kimlik ve kişilikleriyle başbaşa bırakıyor. Ancak sözünü ettiğimiz boşluk bir başka ve asli hegemonyayı güçten düşürür mahiyette değil. O da teknolojisi ve kurumlaşmış örgütleriyle baskısını devam ettiren sermayenin hegemonyasıdır.

Hegemonyanın boşluklarını da şiddetli baskısını da su yüzüne çıkaran en yakınımızdaki örnek olay Bosna-Hersek'te cereyan edenlerdir. Türkiye'de yaşayıp de kendini şeriatçı saflarda gören ve laik düzeni savunduğunu ileri süren her iki tip insan için bu olaydan çıkarılacak dersler var. Bunlardan birincisi Bosna'daki Müslümanların sadece etnik anlamda müslümanlar olmaları sebebiyle katlediliyor oluşlarıdır. Yani orada ne tesettürle, ne de taaddüd-i zevcat ile ilgili çatışmanın sonucu olan bir kıyam ve kıyım yaşanmıyor. Hıristiyan-Yahudi ittifakı Müslümanların mevcudiyetine tahammül edemiyor o kadar. İkinci ders Türkiye'nin maruz kaldığı bütün modernleşme operasyonlarının ülke insanlarının bir ehliyet kazanmalarını temine matuf olmadığı ve bilakis bünyevî olarak felce uğramasına matuf olduğunun anlaşılmasıdır. Nitekim, ülke yetkililerinin pazarlık güçlerinin sıfıra irca olduğu günbegün gözler önüne serilmektedir. Üçüncü ders de Türkiye'deki sahte (ama sahte olduğu kadar etkili) Müslüman-laik dikine bölünmesinin ülke lehine hiç bir sağlıklı çözüm üretmeyeceği, bu bölünme azdırıldığı oranda ülkenin yabancı çıkarlarını korunmasına elverişli bir alan olmaktan kurtulamayacağı, asıl bölünmenin devletin örgütsel işleviyle toplumun yaşama iradesi arasında olduğu ve çözümün bu bölünmenin izolesiyle sağlanabileceği yolundadır.

Türkiye'de yaşayan insanlar olan bitenden bu dersleri çıkarma becerisini gösterebilirler mi? Yani kendi kimlik ve kişiliklerine Türkiye'de bir tek Müslüman millet yaşadığı gerçeğinden kopuk olarak ulaşılamayacağını; bu milletin acilen kendi ehliyetini ispat faaliyetlerine hız vermekle mevcudiyetini koruyabileceğine ve teminata kavuşturabileceğine ve nihayet eğer bir güç kaynağı gerekiyorsa bunun yalnızca "içerden" devşirilebileceğine akıl erdirebilecek miyiz? Yaşayan görecek.

Bir musibet, bin nasihatten yeğdir, derler. Oysa insan haysiyetine yaraşan tavır öncelikle nasihatin etkisini hissetmede yatıyor. Musibet gelip çattığında, bir çok şeyin anlaşılması kolaylaşır, ama gücünü onarmak için çok geç kalınmış olabilir.

MAĞLUPLARIN TAVİZİ, GALİPLERİN MÜSAMAHASI

Mağlubiyet şartları içinde yaşadıkları dönem boyunca müsamahalı davranmaları istendi Türkiye'deki Müslümanların. Oysa bugün galibiyet şartlarının doğma ihtimali belirince, Müslümanların taviz vermesi bekleniyor. Bu durumda bir terslik olduğu kanısındayım. Akla ve mantığa uygun tarzın galiplerin müsamaha göstermeleri, mağlupların ise taviz vermeleri şeklinde ortaya çıkabileceğini düşünüyorum. Eğer bir öbek insan yenik durumdayken hoşgörülü davrandıysa ve yendiği zaman da ödün veriyorsa, o insan öbeğinin kendi kimliği bakımından belini doğrultacak bir yola girmediğini söyleyebiliriz. Kültürel bağımsızlığın korunabildiği bir hayat ancak mağlupken taviz vermek, galipken müsamaha göstermek suretiyle yaşanabilir. Yenmek ve yenilmek her insanın veya her toplumun önünde yaşanabilecek olgulardan. Yaşarken yenmek de var, yenilmek de. İnsan olarak şahsiyetin, toplum olarak kimliğin korunması hem yendiğinde, hem de yenildiğinde kendin kalabilmekten geçiyor.

Mağlupken taviz vermeyi bilmeli. Çünkü taviz belli bir çıkar karşılığında ödenen bedeldir. Mağlubiyet öte tarafın gücünü beri tarafa kabul ettirmesinden doğmuştur. Yenilmiş yani karşısındakinin gücünü ister istemez kabul etmiş olan taraf, çatışma sonrası hayatında belli alanlara tasarruf edebilmek için taviz verir. Bir şey veya bir şeyler verir, ama kurtulmalık olarak. Galip olan yeni bir çatışmayı göze almamak için taviz pazarlığında uyuşur. Mağlupken taviz vermeli; ama müsamaha göstermemeli. Galiple kurulan ilişkide sınırların kesin ve belirgin çekilmesine dikkat etmeli. Eğer mağlup taraf galip tarafı hoş görecek, o tarafa müsamaha gösterecek olursa kendi varlığındaki özellikleri düşmanındaki özelliklerle değiştirmeye başlamış demektir. Müsamaha

galiplerin elinde bir silah, mağlupların bileğinde bir kelepçedir. Galipken müsamaha göstermeyi bilmeli. Çünkü müsamaha, mağluplara tanınan; ama mağlupları dize getiren gücün yürürlükte olduğunu kanıtlayan serbestiyet alanıdır. Galip olan mağlup tarafın aykırı tutumlarına göz yumar; böylece onun çerçevesini hangi aykırı tutumlarda çizdiğini belirlemiş olur. Müsamaha göstermek suretiyle galip mağlubu aykırılıkları için hapseder. Eğer müsamaha göstermeyecek olursa mağlubun hangi alanlarda gizlice aykırılıklar geliştirdiğini ve bu gelişmenin hangi boyutlara vardığını farkedemez. Yeniden hesaplaşma zamanı geldiğinde düşmanın gücü ve zaafı hakkında bilgi sahibi olan yalnızca kendisinden müsamaha esirgenen taraftır. Yenen taraf yenilenin aykırılıklarını hoşgörmeli; yine de ona herhangi bir ödün vermemeli. Galipken asla taviz verilmez. Çünkü taviz pazarlık demektir. Taviz alan ödemiştir ve karşılığını ister. Bu alış-veriş galibiyetin kesin olmadığının da göstergesi sayılabilir. Mağlup taraf galipten tavizler koparmaya başladığı andan itibaren kendi zaferine giden yolu da açar.

Türkiye'de bir çok solcu yazar 1945 yılından, yani demokratik uygulamanın ülkemizde geçerli olacağının kabulü tarihinden itibaren dine ve dindarlara taviz verildiğini söylüyor. Buna mukabil bir çok Müslüman yazar da dindarların gerek sosyal hayatta ve gerekse devlet idaresinde bir müsamahadan yararlanamadıklarını ileri sürüyor. Her iki tarafın da söylediklerini doğru sayacak olursak, görürüz ki birileri Türkiye'yi yönetme oyununu çok kötü oynamışlardır. Kozlarını kullanamadıkları, ellerinde ne olduğunu saklayamadıkları için siyasî dengeler Müslümanlar lehine değişme sürecine girdi. İşte kritik nokta burası. Oyunu kaybetmeye yüz tutmuş olanlar ustaca bir manevrayla yeniden kazanan taraf olma çabası gösterebilecektir. Biz Müslümanlardan mağlubiyet zamanlarımızda hoşgörülü olmamız yolunda telkinatta bulundukları gibi, galibiyet dönemi açılınca da tavizkâr davranışlar göstermemizi isteyeceklerdir. Bu tuzağa düşer miyiz? Şimdiden kestirilemez. Ama bilinen bir şey varsa, o da oyunu iyi oynayanın kazanacağıdır.

MÜSAMAHA GÖSTERECEK GÜCÜN BELİRTİLERİ

Türkiye'de 1945 yılından bu yana devlet günden güne dine tavizler verdiği halde, dine hiç müsamaha göstermedi diyecek olursak doğru söylemiş olur muyuz? Böyle mi oldu gerçekten? Devlet dine taviz verdi, fakat dine müsamaha göstermedi! Saçma bir söz gibi bu. İster saçma olsun, ister olmasın, süreç içinde İslam lafzının ve buna bağlı davranış formlarının Türk sosyal hayatının muteber alanlarında daha çok yer tutar hale geldiğini görüyoruz. Buna mukabil İslam'a muhalefet ve mukavemetin daha önceleri toplumumuzda rastlanılmayan ölçüde açık bir görüntü kazandığını, giderek toplumun alt tabakalarında kurtuluşunu dine direnmekte arayan eğilimin güçlendiğini gözlemliyoruz.

İlk bakışta mütenakız gibi görünen iki olgunun meydana getirdiği değişmenin aslı nedir? Söz konusu değişmeyi başka bir ifadeyle dile getirmeye çalışırsak ve olayın seyrine devlet açısından değil de, halk açısından bakarsak belki gerçeğe daha çok yaklaşırız: 1945'ten beri devlet dine taviz vermedi, bilakis dinle ilgili kurum ve kişiler üzerindeki manipülasyonunu daha etkin kılmaya çabaladı. İkinci Dünya Savaşı'nın galibi olan güçler totaliter rejimlerden mülhem uygulamanın son bulması gereğini devlete telkin ettiklerinden resmi tutum dine yer veren değişmeyi liberalleşmenin bir gereği olarak kabullendi. Halk ise bu değişmeyi dine ilişkin düşünce ve davranışlarını yaygınlaştırma fırsatı olarak değerlendirdi. Sonucu etkileyen gelişme devletin dine taviz vermesi yönünde değil de, milletin her alanda devletten taviz koparması yönünde cereyan etti. Millet her aşamada gücünü arttırdığı içindir ki, devlet dine karşı daha sinsi, daha hırçın yani müsamahasız bir tavır takındı.

Böyle olmayabilirdi. Böyle olmaması için devleti teşkil eden kadroların kendilerine gerek bilgi ve gerekse mali güç bakımından güveniyor olmaları gerekirdi. Eğer Cumhuriyet batılılaşması Batı kültürü ve medeniyetini dünya üzerinde etkili kılan güçlerden en az birini bünyesinde barındıran özellikte unsurlar yetiştirebilmiş olsaydı devlet kendinden emin bir yönetime kavuşmuş olurdu. Açıkça ifade edelim ki 1945'ten günümüze kadar din karşısında sinsi ve hoşgörüsüz tutuma sahip olanlar "dinin karşısında olmak" yaftasını üzerlerinden kaldırdığınız zaman çırılçıplak kalacak olanlardır. Onlar ekmeklerini kazanmak için gözle görülür bir başarı elde edemedikleri için geçimlerini din düşmanlığından sağlıyorlar. Ne yazık ki onların bu hali toplumda yaptıkları tahribatı katmerleştiriyor. Çünkü karşılarında kendilerine benzer hasımlar türetiyorlar. Bunlar da din savunusu ile geçimini sağlayan ve böyle bir görüntüden mahrum oldukları takdirde toplum hayatında hiç bir üstün konuma sahip olmayacak kişilerdir. Eğer Cumhuriyet batılılaşması devletin en sözü geçer insanları olarak sadece itaat etmeyi bilen ve başka bir şey bilmeyen insanları tercih etmemiş olsaydı, yürürlükteki muhalefet de daha nitelikli insanlardan oluşurdu.

Günümüz şartları, yani Müslümanlara daha geniş hareket sahası tanıyan şartlar düşündürüyor beni. Nasıl devlet demokrasi tarihimiz boyunca dine müsamaha gösteren bir tutumu benimsememiş ve millet din alanında tavizler kopararak bir değişimi başlatmış ise şimdiden ters yönde bir değişimin başlamasından endişe ediyorum. Bundan böyle İslam'a muhalefet eden unsurlara hiç müsamaha tanımayan bir eğilim yaygınlık kazanabilir. Hoşgörüsüzlük kendinden emin olmayışın bir belirtisi. Hareket sahasını genişleten Müslümanlar müsamaha göstermelerine elveren yeterliği gösterdikleri taktirde hiç mesele yok. O zaman İslam karşıtı güçler Müslümanlardan hiç taviz koparamayacaklar; ve fakat güvencelerini Müslümanların müsamahasında bulacaklardır. Eğer Müslümanlar kendi sahalarında vazgeçilmez nitelikler sahibi olmakla toplum öncülüğü yürütebilirlerse ödünsüz ama hoşgörülü bir yönetimin uygulamasını yapabilirler. Demek ki müsamaha gösterecek gücün belirtileri şimdiden ortaya çıkmalı ve Müslümanlar etkinliklerini yeterliliklerine bağlamalıdırlar.

METROPOLÜN LOKMASI

Neden temelcilikle köktencilik arasındaki farka dikkat çekmek istiyorum veya Müslümanların adlandırılması sözkonusu olduğunda bu iki kavramı birbirinden ayrı tutmayı savunuyorum? Çünkü ne bedenimin, ne ruhumun metropolün lokması haline getirilmesine izin verebilirim. Konuştuğum zaman ne dediğimi bilme çabasındayım ve çabam bu iki kavramla da sınırlı değil. Benimle ilgili her hangi bir tanımı metropoldekiler getirirse ve ben onların bana taktığı ismi kendi değerlendirmemin ağırlığını hissetmeksizin taşırsam düşünce dünyamı ancak metropolden aldığım destekle ayakta tutabileceğimi peşinen kabullenmiş olurum. O zaman düşüncemde beliren her aksaklıkta beni tanımlayanın yedek parçasına ihtiyaç duyarım. Bütün bunlar olup biterken ister istemez metropolün kurduğu yaşama düzeninin değirmenine su taşırım. Tanımlanmak suretiyle ruhum bir kez metropolün lokması haline gelecek olursa onun bedenimi parça parça veya tümden yutması işten bile değil. Bu yüzden beni ilgilendiren adlandırmalarda insiyatifi elime almanın, ehliyetimi ortaya koymanın zarureti var. Müslümanların yenir yutulur lokma olmadığını önce metropol öğrensin. Bu bilgiyi edinmede gecikirse birgün demir leblebi, dişini (o tek dişini) kırınca zaten öğrenir.

Metropolün lokması olmaktan kurtulmanın ilk adımını çevre ülkelerde metropoldeki güce vekalet eden iktidarın yetkilerine son vererek atabileceğimizi düşünüyoruz. Bu isabetli bir düşünce. Yani ilk adımın siyasî bir sonuca yönelik olduğunu herkesin görmesi kolay. Belki bu kolaylık yüzünden başka bir şeye ihtiyacımız olduğunu anlamamız zorlaşıyor. Bütün gücümüzün ağırlığını boyunduruktan kurtulma noktasına taşıyınca kurtulduktan sonra ne olacağımız hususu ihmale uğruyor. Giderek niçin kurtulmak istediğimiz fiilen bulanık bir duruma düşüyor. İlk adımımız başarıyla sonuçlansa bile, yani siyasî anlamda bir kurtuluşu ele geçirsek bile

kurtuluş sonrasının ne olacağı konusunda yeterli donatımdan mahrumsak, bir yandan attığımız boyunduruk, bizi başka bir yandan sıkıca yakalayacaktır.

Kurtuluş sonrası donatımı dediğimiz şey ne ola ki? Yeni bir toplum tasarımı, yeni bir örgütlenme biçimi, yeni bir iktisadî işleyiş mi? Hem evet, hem hayır. Evet, zira kurtuluştan anladığımız yürürlükteki halden kurtulmamızdan başka ne olabilir? Ancak yeni halimizi şimdiden kişiliğimizde, ilişkilerimizde ve koruduğumuz yapıda gerçekleştirdiğimiz değişme sağlayacaktır. Yeni halimizin güvencesini şimdiki halimizin sağlamlığında bulabiliriz. Yoksa tasarılarımızın göz kamaştırıcı parlaklıkta olması yeni halimizin güvencesi olamaz. Yeni toplum yeni insanı ortaya çıkaramaz. Bu Marksistlerin iddiasıydı ve hüsranla sonuçlandı. Yeni insan yeni toplumu kurabilir. Onu da biz Müslümanlar söylüyoruz veya söyleyebilmeliyiz. Yeni insanın ne olduğu şimdiden görülebilmeli. Bu yüzden kurtuluş sonrası donatımı dediğimiz bir bakıma kurtuluştan önce sahip olunan potansiyeldir ki sahip olana bir siyasî başarı elde edebilmeksizin de fayda temin eder. Daha da fazlasını sunar, sözünü ettiğimiz donatıma kavuşan toplum, gelecekteki darboğazları aşmada veya düştüğü zaman yeniden toparlanmada hep aynı donatımdan güç devşirecektir.

Müslüman coğrafyada doğrudan sömürge olmamış, ama bu özelliğini şimdiye kadar gerektiği gibi değerlendirememiş bir ülke olarak Türkiye'de boyunduruktan kurtulmak isteyenler aynı zamanda kendi tanımlarını kendileri seçmek gibi bir olgunluğu gösterebilirler ve ne için kurtulmak istediklerini şimdiden sarahatle cevaplandırabilirlerse metropolün lokması olmadıkları güvencesine ermiş sayılırlar. Her siyasî başarı onlar için üretkenlik ve verimlilik alanını açacak ve hatta her siyasî başarısızlık onların enerji toplamalarının fırsatı haline dönüştürülebilecektir.

DEVLETİN GÜCÜ VE SORUMLULUĞU

Etkili ve yetkili "birileri" birşeyler çeviriyorlar. Bu çevirenler karşısında bizim gibiler etkisiz ve yetkisiz kalmayı sineye çekmenin huzursuzluğunu yaşıyor. Hem budala yerine konmayı içimize sindiremiyor, hem de bizi budala yerine koyduğunu sananları haklı çıkartacak bir budalalık yapmaktan geri durmayı seçiyoruz. Sonuç: Bunalımlı ve yıpratıcı bir bekleyiş. Elbette, durakta otobüs beklemiyoruz. Bekleyişimizi bir "vasıta" sona erdirmeyecek. Çünkü varsa eğer o vasıta biziz. Yani gelecek diye biz kendimizi bekliyoruz. Bu arada kendimizin bekçiliğini yapabilirsek ne âlâ.

Bazılarına göre devlet son günlerin siyasî tablosunun çizilmesinde büyük rol oynuyormuş. Filanca filanca işler hep devletin marifetiymiş. Bu marifetleri gösteren aktör nerede acaba? Devletin bir gerçek şahıs olmadığını biliyoruz. Ama devletin belli gerçek şahıslarla vücut bulduğunu da biliyoruz. Yani devletin varlığına sahip çıkan ve devletin varlığının fiilen hissedilmesini sağlayan gerçek şahıslar olmadıkça, devlet yok. Ancak, devletin varlığını sözünü ettiğimiz gerçek şahıslardan çok daha ağırlıklı şekilde mümkün kılan bir başka unsur var: O da devletin amacıdır. Gerçek şahıslar o amaç sebebiyle devleti oluştururlar. İşte Türkiye'de mesele bu noktada düğümleniyor. Türkiye'de devlet büyük, güçlü ve etkili; ama acaba hangi amaç uğruna?

Durumu doğru değerlendirmek için iki soyut tespitten yararlanmak gereği var. Bunlardan birincisi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bazı gerçek şahısların başlangıcına sebebiyet verdikleri bir teşekkül olmayıp, Osmanlı'dan intikal etmiş bir yapı olduğudur. İkinci tespitimiz Osmanlı klasik çağından itibaren "yapı"nın amacı geride bıraktığı ve yapıya iki kez uyarlanan amacın artık günümüz şartlarına cevap verebilecek bir ifadeden mahrum kaldığıdır. Tespitlerimizden birincisi Türkiye'de devletin neden

hâlâ çok yönlü ve etkili olduğunu; ikincisi ise neden gereken sorumluluğu yüklenemediğini açıklamamıza elverir.

Bir gaza devleti olarak örgütlenen, yani amacı "ilâ-yi kelimetullah" olan Osmanlı devleti azami sınırlarına ulaştığı zaman, idarî mahareti çok ileri derecelere varmış bir yapı oluşturmuş bulunuyordu. Bu yapı Tanzimat bürokrasisi haline dönüştürüldüğünde devlet amacını bir İslam devletinin modernizasyonuna uyarladı. Son uyarlama ise Cumhuriyet'in ilanından sonra yapıldı. Cumhuriyet bürokrasisi kendine amaç olarak Batı Medeniyeti'nin değerlerini sultası altında tuttuğu insanlara benimsetmeyi seçti. Ne var ki bu amaç için yeni bir örgütlenme başlatılmadı. Bir çok değişikliğe uğramış, çok farklı aşamalardan geçmiş bulunan Osmanlı kalıntısı örgüt eliyle gayrı Müslim bir hayat tarzı topluma dayatıldı. Sonuç güçlü, etkili bir devlet ve başına gelenlerin açıklamasına akıl erdiremeyen bir halk çatallaşmasına vardı.

Türkiye'de devlet büyük ve güçlüdür. Onun büyüklüğü ve gücü devlete işleyiş sağlayan gerçek şahısların bilgi, hüner ve kapasitelerinden doğmaz. Devletin gücünü sağlayan gerçek şahısların amaçlarına ihtirasla bağlı olmaları ve öylece kalmaları değildir. Türkiye'de devletin gücünün kaynağı halkın yani en azından yüzde doksanı Müslüman olduğu dile getirilen halkın güçsüzlüğü, çaresizliği ve istikametten mahrum oluşudur. Bu durum devletin belli sorumluluklar çerçevesinde kendi kendine sınırlar çizmesine de engel olmaktadır. Eğer devletin amacının ne olduğunu (veya bir amacının olduğunu) bilseydik Müslümanlar olarak kendi tutumumuzun kaçınılmaz çizgisini de çekmiş olurduk. Ama Türkiye Cumhuriyeti Devleti varlığına kast eyleyen düşmanlar olarak Müslümanları gösterecek bir istikameti benimsemiş de değil. Şaşkınlık kaos yaratıyor. Gaz kelimesinin kökü de kaosa dayanıyor zaten. Kaos olunca gaza gelmek işten değil.

DEVLET KÜÇÜLÜRSE NE BÜYÜYECEK

Bu teraneyi siz de benim kadar yıllardan beri işitiyorsunuz! Devlet küçülmeliymiş. Kolayca (ve hatta kolaycı) bir yenilik, hamleci bir teklif gibi sunuluyor devletin küçülmesi. Böyle olunca gerek sağcı ve gerekse solcu yaftası taşısın değişim isteyen, yenilikten yana olduklarını söyleyen kimseler şiar edinebiliyor bu sözü. Durumu seyreden ve seyrettiğinden pek bir şey anlamayan insanlar ilk bakışta haklı, isabetli ve giderek kaçınılmaz bir çözüm karşısında imiş hissine kapılıyor. Ama bırakın haklı, isabetli, kaçınılmaz olmasını devleti küçültelim diyenler ülkemizde yaşayan insanların başındaki gailelere çözüm sağlayacak hiç bir şey önermiş olmuyorlar.

Devletin küçülmesi teklifinin önde gelen gerekçesi ekonomik. Söylediklerine göre devletin büyüklüğünü temin eden onun sırtında kocaman bir kamburu, kamu iktisadî teşebbüslerini taşımasıdır. Burada "iktisadî devletçilik" meselesini tartışmaya niyetim yok. Aslına bakarsanız hakkında çok şey söylenecek bir konu bu. Elbette yaşadığımız günlerde bin türlü suistimale açık "tüccar devlet"i, yetersiz teknolojik donanımı, hantal işleyişi, geri ve çarpık işletmeciliği savunmaya kimsenin gücü yetmez. Her dürüst insan yarım asırdır süregelen rezaletin son bulmasını istiyor. Zaten mesele iktisadi devletçiliğin devam edip etmemesi değil; mesele devleti iktisaden başarısız kılan şartların neler olduğudur. Devlet iktisadî alandan çekilerek küçülsün diyenler devletin bütün faaliyetini yasama, yürütme, yargı gibi kendi aslî alanına hasretmesini istiyorlar. İşte burada ciddi bir soru karşımıza çıkıyor: Acaba devlet aslî faaliyetlerini hakkıyla yerine getiremediği için mi iktisaden başarısız oldu; yoksa devletin iktisadî başarısızlığı mı onun aslî görevlerini yerine getirmesine engel oldu? (Devlet işlevlerini mükemmelen yerine getiriyordu; ama yalnızca iktisaden başarısızdı denecekse, ona söyleyecek söz bulunamaz.) Birincisiyse,

devletin kötü işleyişi iktisadî zaaf olarak temayüz ettiyse, önerilen küçük devlet olsa olsa güdük devlet olacaktır. Eğer ikincisiyse, devletin iktisadî başarıya muhtaç olduğu görüşüne rağbet etmiş olacağız ki o zaman parayı verenin düdüğü çalmasına hiç bir itirazımız olamaz. Nitekim "küçük devlet" büyük finans odaklarının istekleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Aslî faaliyet alanlarında etkinliğini gösteren, yani üretimi, ticareti şahıslara ve şirketlere bırakarak toplum hayatının sağlıklı işleyişine yön veren yasaları çıkarmayı başaran, o yasaların amaçlarına uygun yürütme görevini aksatmaksızın yerine getiren, yargı organlarının işleyişini kişi güvenliğine dayanak olabilecek sağlamlıkta tutabilen ve sunduğu eğitimin toplumca emilmesine ön ayak olan devlet küçük değil, büyük devlettir. Bu böylece biline...

DİŞ MACUNU SIKILDIKTAN SONRA

Bir milleti millet kılan asli unsura uygulanan baskının doğrudan o millete zarar vermek anlamı taşıyacağını herkes bilir. O milletten kendi lehine bir faaliyet, giderek bir atılım beklendiği zamanlar müracaat edilecek olanın "bir milleti millet kılan asli unsur" olacağı da bedihîdir. Bu meyanda Rusya, Çar baba ve Rusya ana çiftleşmesinden doğmuş bir ülke idi. Böyle bir düğünü mümkün kılan da "Hıristiyan ortodoksisi"nden başka bir şey değildi. Yani Ruslar ve Rusya için asli unsurun ne olduğu sorulduğunda verilecek nihai cevap "ortodoksluk" olurdu. 1917 Bolşevik ihtilali Rus milletinin hayatını asli unsur dışında bir değerler manzumesi uyarınca düzenlemek istedi. Ama İkinci Dünya Harbi'nde Almanlar Rusya'yı işgal edince Rus milletini bolşevizm adına savaşa sokmanın imkansızlığı hemen farkedildi. Çünkü bir millet kendini ancak asli unsuru hesaba katıldığı zaman müdafaa edebilirdi. Resmi ağızlar ordunun kızıl olduğunu beyan ediyordu ve fakat mahzenlerden gizlice Çarlık döneminin sancakları çıkarıldı. Sıradan Rus askerleri ortodoks ruhlarının mekanını savunmaya canla başla katıldı. Alman ordusu İkinci Dünya Savaşı'ndaki ilk yenilgisini Volgograd önlerinde tattı.

Bir kez mahzenlerden çıkarılan Çarlık dönemi sancaklarının mahzenlere hemen iadesi kolay olmadı. Çünkü Ruslar varlıklarını bir bakıma bunlara borçluydu. Sancaklar bir daha mahzenlere dönmedi ve bu olay Sovyetler Birliği'nin sonunu hazırlayan etmenlerin sürükleyicisi oldu. Demek ki sancaklar mahzenlere tarihin bir cilvesi olarak kilitlenebilmektedir. Ama o kilitler şu veya bu sebeple bir kez kırıldıktan ve sancaklar altında zafer kazanılan işaret olma vasfını kazandıktan sonra onları geri göndermek mümkün değil. Tıpkı diş macunu tüpünü sıktıktan sonra macunu tüpe geri sokmanın mümkün olmayışı gibi.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmadı. Katılmış olsaydı ordunun savaş kapasitesini artırmak isteyenler Kemalist devrim sloganına mı başvurmak zorunda kalacaktı? Bu hiç akla yakın görünmüyor Gerçekleşmemiş olaylar üzerinde kafa yormayalım. Gerçekleşmiş olay Türkiye'nin 27 yıllık tek parti yönetiminden sonra 1946'da demokratik uygulamaya icbar edilmesidir. Milleti millet kılan vasfın "din" olduğu bu serbestiyet sonucu açıklığa kavuştu. Demokratik uygulama birden bire değil ama yıllar boyu devam eden bir süreç içinde din gerçeğinin bu ülke insanına mahsus asli unsur olduğu anlayışını yaygınlaştırdı. Şimdi biz de sıkılmış bir tüp ve bundan sadır olan macunla başbaşayız. Herkes macunun tüpe geri sokulamayacağı konusunda hemfikir. Üç askeri darbeyle yapılan deneme boşa çıktı. Ne var ki ortaya çıkan İslâmî temayüllerin hangi amaca hizmet etmesi gerektiği konusundaki kararsızlık hissi gözlerden saklanamıyor. Müslümanlar Müslümanlıklarına sahip mi çıkacaklar, yoksa Müslümanlıklarının kullanılmasına göz mü yumacaklar?

KOLAY OLANI SEÇMENİN ZORLUĞU

Ahiret yurdunun daha hayırlı olduğunu kavramış olmak bu dünyadaki hayatımızı umursamadan yaşamamızı bize yasaklıyor ise de günlerimizi nihai faydanın dünyada sağlanamayacağını bilerek geçirmemizi öğretiyor. Dünya ahiretin tarlası olduğuna göre burada yapılacak işler var. Kafirler de tıpkı Müslümanlar gibi dünyanın bir tarla olduğunu düşünüyor olsa gerek. Aramızdaki fark onların dünyada ektiklerini yine dünyada biçeceklerine inanmaları veya dünyada kaldırdıklarından daha başka bir ürünün kaldırılacağına inanmıyor oluşlarındadır.

Demek ki Müslüman için dünyada bir davranış hattı çizmek hiç zor değil. Dünyada yapacağımız işler faydasını ahirette görmeyi umduğumuz işler. Ama ahirette faydasını göreceğimiz işlerin sonucundan henüz dünyada iken de istifade edemeyeceğimiz anlamına gelmez. Dünyada yapmaktan kaçınacağımız işler de onu yaptığımız için ahirette zarara uğrayacağımızı bildiğimiz işlerdir. Ahirette bizi zarara uğratacak işlere giriştiğimizde, dünya hayatında bir zararın doğmayacağını da söyleyemeyiz elbet. Fakat Müslüman için ölçü ahiret hayatında alacağı sonuç olabilirse şaşkınlığa veya tereddüte uğraması bahis konusu olamaz. Hayatımızı sarih bir "ahiret" ölçüsüne bağlayarak yaşayabilirsek her şey çok kolay. Ne var ki bu kolaylığın alanına girmek söyleniverdiği kadar kolay değil. Yani kolayı seçmek zor.

Bir tarla olarak gördüğümüz dünyada iki tohum, iki tarla sürme veya çapalama usulü, iki sulama veya bakım tarzı yanyana duruyor. Tohumlardan birini kafir olsun, Müslüman olsun herkes çok iyi tanıyor: Bu, hasadı bu dünyada yapılan ekinin tohumudur. Onun hemen yanında ahirette verimi alınacak tohum duruyor. Hangisini ekeceğiz? Müslüman hemencecik "ahirette ürün verecek olanı" der mi, diyebilir mi? Demez, diyemez çünkü, bunu söyleyebilmesi için hasadı yalnız bu dünyada yapılan tohumun aynı

zamanda ahirette de fayda sağlayıp sağlamadığı konusunda önceden bir karara varmış olması gerekecek. Eğer ahirette fayda verecek tohumu tarlaya ekerse, bu çalışma dünyada da işine yarayabilir. Ama hiç işine yaramayabilir de. Oysa dünya tohumunun dünyada ürün vereceği besbelli. Bu besbellilik yüzünden insanların eğilimi kazançlarına bir uhrevî veçhe kazandırmaya dönüktür; en azından kazançlarının ahirette başlarına bir belâ açmayacağını düşünmek isterler. Aslen uhrevî olanın hangi dünyevî hususiyetlere büründüğünü keşfetmeye yönelmek insanlara zor gelir.

Bu zorluğu aşabilmek için dünyada dönen dolaplardan haberdar olmak gerekir. Bu dolapların hayatımıza nasıl biçim verdiğinin bilgisine varmak gerekir. Kendimizi neleri kesbeder, nelerden arınırsak doğru seçim yapma ehliyetine ulaşacağımızın tecrübelerine bırakmak gerekir. Bunlar zor işler değildir. Ama biz insanlara dünyada ürün verecek tohumu ekmekten vazgeçmek son derece zor gelir. Çünkü erdemin armağanı erdemin kendisidir. Biz ise buna hep bir ilave olsun isteriz.